

Univerza v Ljubljani
Fakulteta *za socialno delo*

Maša Pev

Duševno zdravje otrok v rejništvu

Diplomsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Mojca Urek

Ljubljana, 2021

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Maša Pev

Duševno zdravje otrok v rejništvu

Diplomsko delo

Študijski program: Socialno delo

Mentorica: izr. prof. dr. Mojca Urek

Ljubljana, 2021

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Maša Pev

Naslov: Duševno zdravje otrok v rejništvu

Kraj: Ljubljana

Leto: 2021

Mentorica: izr. prof. dr. Mojca Urek

Število strani: 150/162

Število preglednic: 2

Število prilog: 4

POVZETEK

Diplomska naloga obravnava povezavo med rejništvom in področjem duševnega zdravja otrok v rejništvu ter raziskuje, kako rejništvo vpliva na duševno zdravje otrok v rejništvu. Teoretični del diplomskega dela vključuje vlogo socialnih delavk v rejništvu, vlogo rejnikov in položaj otroka v rejništvu. Diplomska naloga prav tako obravnava stiske in vedenjske ter čustvene težave, s katerimi se otroci v rejništvu soočajo. Sledi jim tematika teorije navezanosti, delovanja iz perspektive moči, zagovornišva, razumevanja kulturnih razlik in zavedanja, da je posameznik odporen na spremembe. S pomočjo tega znanja lahko rejniki podprejo otroke, ki z njimi živijo.

V empiričnem delu naloge smo glede na teoretična izhodišča opravili kvalitativno raziskavo, za kar je bil uporabljen delno strukturiran intervju. Vzorec raziskave vključuje šest rejnikov oziroma rejnic, ki prihajajo iz različnih krajev v Sloveniji in so bili pripravljeni sodelovati. Zanimalo nas je, s kakšnimi stiskami otrok se rejniki srečujejo, kakšne so njihove strategije soočanja s stiskami, kam se obrnejo po pomoč; še posebej pa, kako vidijo vlogo socialnih delavk ter katere so pozitivne prakse, s katerimi so stiske otrok premagali.

Ključne besede: rejništvo, vloga socialnih delavk, vloga rejnikov, stiske otrok v rejništvu, teorija navezanosti, perspektiva moči, zagovornišvo, odpornost

DIPLOMA THESIS DATA

Name and Surname: Maša Pev

Title: Mental Health of Children in Foster Care

City: Ljubljana

Year: 2021

Mentor: izr. prof. dr. Mojca Urek

No. of Pages: 150/162

No. of Tables: 2

No. of Attachments: 4

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the connection between foster care and the mental health of children in foster care and explores how foster care affects the mental health of children in foster care. The theoretical part of the diploma thesis includes the role of social workers in foster care, the role of fosters and the position of the child in foster care. The thesis also addresses the hardships and behavioural and emotional problems that children in foster care face. The theme of the theory of attachment follows, then the action from the perspective of power, advocacy, understanding of cultural differences and the awareness that the individual is resistant to change. With this knowledge, foster parents can support the children who live with them.

In the empirical part of the thesis, we conducted a qualitative survey according to theoretical starting points, for which a partially structured interview was used. The survey sample includes six foster parents who come from different places in Slovenia and were willing to participate. We wanted to know what difficulties foster children face, what their coping strategies are, where they turn for help; in particular, how they see the role of social workers and what are the positive practices with which they overcome the difficulties.

Key words: foster care, the role of social workers, the role of foster parents, distress of children in foster care, attachment theory, power perspective, advocacy, resilience

ZAHVALA

Zahvaljujem se vsem, ki ste na kakršen koli način pomagali pri izvedbi diplomske naloge, še posebej vsem rejniškim staršem, ki ste bili pripravljeni govoriti z menoj, ter vsem socialnim delavcem in delavkam, ki ste mi pomagali stopiti v kontakt s sogovorniki.

Zahvaljujem se tudi svoji mentorici, dr. Mojci Urek, za vse usmeritve, strokovno pomoč in nasvete pri izdelavi diplomske naloge.

Hvala moji družini in prijateljem ter drugim bližnjim, ki ste mi v času študija stali ob strani, me spodbujali in motivirali.

KAZALO

1. TEORETIČNI UVOD.....	1
1.1. REJNIŠTVO	1
1.2. VLOGA SOCIALNIH DELAVK	2
1.3. VLOGA REJNIKOV	4
1.4. OTROCI V REJNIŠTVU	7
1.5. STISKE OTROK IN DUŠEVNO ZDRAVJE	9
1.5.1. VEDENJSKE TEŽAVE	12
1.5.2. TRAVMA.....	15
1.6. TEORIJA NAVEZANOSTI.....	16
1.7. PERSPEKTIVA MOČI	19
1.8. ZAGOVORNIŠTVO	21
1.9. SOCIALNE MREŽE OTROKA IN MLADOSTNIKA TER NJIHOVA SAMOPODOBA	21
1.10. KULTURNE RAZLIKE	23
1.11. ODPORNOST.....	23
2. FORMULACIJA PROBLEMA	26
2.1. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	26
3. METODOLOGIJA.....	27
3.1. VRSTA RAZISKAVE.....	27
3.2. GLAVNE TEME RAZISKOVANJA.....	27
3.3. MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV	28

3.4.	OPREDELITEV ENOT RAZISKOVANJA – POPULACIJA IN VZOREC.....	28
3.5.	ZBIRANJE PODATKOV	28
3.6.	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	29
4.	REZULTATI.....	32
4.1.	MOTIVI ZA REJNIŠTVO	32
4.2.	INFORMACIJE O OTROKU PRED VSTOPOM V REJNIŠTVO.....	32
4.3.	SODELOVANJE Z MATIČNO DRUŽINO.....	33
4.4.	STISKE OTROK.....	34
4.5.	RAZUMEVANJE POJMA DUŠEVNO ZDRAVJE.....	36
4.6.	DUŠEVNO ZDRAVJE OTROK.....	37
4.7.	LASTNOSTI, KI JIH REJNIKI PREPOZNAVAJO KOT MOČNE PLATI OTROK	38
4.8.	MEDSEBOJNI ODNOSI	38
4.9.	POMOČ IN PODPORA V PRIMERU STISKE OTROKA	39
4.10.	POZITIVNE PRAKSE REJNIKOV, KI SO JIM POMAGALE V PRIMERU STISKE OTROKA	42
5.	RAZPRAVA	43
6.	SKLEPI.....	47
7.	PREDLOGI.....	49
8.	UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA	50
9.	PRILOGE.....	55
9.1.	SMERNICE ZA INTERVJU.....	55

9.2.	TRANSKRIPT INTERVJUJEV A–F Z OZNAČENIMI IZJAVAMI	56
9.2.1.	Transkript pogovora z osebo A	56
9.2.2.	Transkript pogovora z osebo B.....	59
9.2.3.	Transkript pogovora z osebo C.....	67
9.2.4.	Transkript pogovora z osebo D	73
9.2.5.	Transkript pogovora z osebo E.....	76
9.2.6.	Transkript pogovora z osebo F	82
9.3.	ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJEV A–F	89
9.3.1.	Odprto kodiranje A.....	89
9.3.2.	Odprto kodiranje B	94
9.3.3.	Odprto kodiranje C	103
9.3.4.	Odprto kodiranje D	110
9.3.5.	Odprto kodiranje E	114
9.3.6.	Odprto kodiranje F	122
9.4.	OSNO KODIRANJE INTERVJUJEV A–F	131

KAZALO PREGLEDNIC

Predstavitev intervjuvancev	29
Primer odprtega kodiranja z osebo A	29

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. REJNIŠTVO

Rejništvo je posebna oblika varstva in vzgoje otrok, ki pri rejniških starših živijo na podlagi zakona, ker ne morejo prebivati v biološki družini (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, dopolnjen 2006, 2012, 2019, 2. člen). Namen rejništva je, da se otroka, ki iz različnih razlogov ne more bivati v biološki družini, ali ga je potrebno zaradi ogroženosti odvzeti iz okolja, kjer trenutno živi, namesti v okolje oziroma rejniško družino, kjer se mu omogoči zdrava rast, osebni razvoj in priprava na samostojno življenje ter delo. O odvzemu otroka biološkim staršem in namestitvi v rejniško družino odloča sodišče. Pristojen Center za socialno delo nato z rejnikom sklene rejniško pogodbo, v kateri se natančno opredeli pravice in obveznosti rejnikov. Naloga Centra za socialno delo je, da spremlja izvajanje rejniške dejavnosti, ves čas sodeluje z rejniško družino, otrokom ter njegovo matično družino. Pri tem je pomembna naloga tudi načrtovanje prenehanja rejništva (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2021). Iz otrokove perspektive je pomembno, da ima otrok ob sebi osebo, ki ji zaupa, se počuti varno, da je deležen podpore in pomoči ter ima možnost soodločanja. Prav tako ima otrok po Konvenciji o otrokovih pravicah pravico do svobodnega izražanja lastnega mnenja o zadevah, ki se ga dotikajo, in je nujno upoštevati njegov glas (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989, dopolnjen 2000, 2011, 13. člen), kamor spada tudi pravica do stika z biološkimi starši. To pa lahko razumemo kot zahtevo za delo socialnih delavk s starši, kar pa je zelo pomembno za prihodnost otroka v rejništvu. Skozi delo z matično družino se namreč vidi celotna družinska resničnost (Meolic, 2019, str. 48).

Rejništvo je urejeno v Družinskem zakoniku, naslanja se na Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Zakon o socialnem varstvu, Konvencijo o otrokovih pravicah in Pravilnik o pogojih in postopkih za izvajanje rejniške dejavnosti (Boljka idr., 2010, str.7), kjer je rejništvo definirano kot začasen ukrep, s katerim se začne podpora in pomoč družini, da bo premagala, spremenila in omilila tiste okoliščine, ki so zahtevale izločitev otroka iz matične družine in namestitvev v rejniško družino. Delo na področju rejništva tako poteka z otrokom, z matično družino, kjer je otrok živel, rejniško družino in strokovnimi delavkami na Centru za socialno delo, ki so strokovno odgovorne za varovanje rejniškega projekta za vsakega otroka (Čaćinović Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 135).

Otroka se namesti v rejništvo, če nima svoje družine, če iz različnih razlogov ne more živeti pri starših, ali če je otrokov telesni in duševni razvoj ogrožen v okolju, v katerem živi. Ne glede na določbo prejšnjega odstavka se otroka lahko namesti v rejništvo, če otrok potrebuje usposabljanje v skladu z zakonom, ki ureja vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami (Družinski zakonik, 2017, dopolnjen 2018, 2019, 2020, 234. člen).

1.2. VLOGA SOCIALNIH DELAVK

Na začetku poudarjamo, da je v diplomski nalogi uporabljen ženski spol kot nevtralno poimenovanje za vse spole.

Delo v rejniškem sistemu je zelo zahtevna in kompleksna naloga Centrov za socialno delo. Stroka socialnega dela je sicer odgovorila na vprašanje, kako ravnati s svojimi koncepti, s tem pa postavila predvsem Centre za socialno delo pred kompleksne zahteve za spremembo organiziranosti, ki bi omogočila dobro strokovno delo v sistemu rejništva. V jeziku socialnega dela to pomeni, da je potrebno vzpostaviti sodelovanje med vsemi udeleženi v rejniškem sistemu, kar omogoča soustvarjanje sprememb in podporo otroku, s čimer soustvarjamo boljše pogoje za sodelovanje in življenje (Čačinovič Vogrinčič idr., 2005, v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 136–137).

Po zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti se morajo Centri za socialno delo in posledično socialne delavke aktivno vključiti v rejništvo na območjih, za katere so krajevno pristojne. Ljudem, ki jih zanima poklic ali dejavnost rejništva, morajo predstaviti namen in pogoje, ki jih morajo rejniki izpolnjevati, predstaviti postopke pridobitve dovoljenja za izvajanje rejniške dejavnosti in način dela, vključno z njihovimi pravicami in dolžnostmi. Prav tako morajo socialne delavke preveriti motive, ki jih imajo kandidati, ki želijo izvajati rejništvo, ugotoviti primernost bivalnih pogojev celotne družine z osredotočenjem na primernosti opreme in prostorov, ki so namenjeni otrokom. Upoštevati morajo potrdila in mnenja drugih institucij, ki jih predložijo bodoči rejniki. Pomembno je, da za otroka izberejo družino, ki ustreza njegovim potrebam, in ga skupaj z matično družino na to pripravijo, seveda pa tudi rejnike (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, dopolnjen 2006, 2012, 2019, 29.–36. člen).

V Sloveniji smo izoblikovali koncept individualne projektne skupine (IPS) v rejništvu (Čačinovič Vogrinčič, 2006, v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 137), ki je zapisana v Zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002,

dopolnjen 2006, 2012, 2019) in Pravilniku o pogojih za izvajanje rejniške dejavnosti (Pravilnik o pogojih in postopkih za izvajanje zakona o izvajanju rejniške dejavnosti, 2019).

Center, ki je krajevno pristojen za otroka, mora po namestitvi otroka v rejniško družino sestaviti individualno projektno skupino, v kateri sodeluje strokovna delavka centra otroka, strokovna delavka centra rejnika, rejnik, starši in otrok, razen če center otroka oceni, da udeležba glede na okoliščine primera za otroka ne bi bila koristna. Zaradi zagotavljanja individualne in strokovne obravnave se individualne projektne skupine vabljeni udeležijo osebno brez pooblaščenca. Delo individualne projektne skupine koordinira strokovna delavka centra otroka. Po potrebi se pa individualna projektna skupina lahko tudi razširi (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, dopolnjen 2006, 2012, 2019, 35. člen).

Slabost dela na področju rejništva pa je, da strokovnjakinje kdaj ne zmorejo vzpostaviti sodelovanja z vsemi udeleženi, ne znajo varovati in razvijati tega sodelovanja ter individualno načrtovati pomoč socialnega dela. K temu prispeva jezik stroke, saj se je o matičnih družinah v preteklosti govorilo zgolj kot o »problematičnih« družinah in odhoda otroka v rejništvo ni spremljal projekt dela za izboljšanje razmer v matični družini. Matične družine so sicer res velikokrat družine s številnimi izzivi, vendar to še bolj potrjuje, da potrebujejo izvorni delovni projekt pomoči za pomoč in spremembe. Pomembno se je zavedati, da danes socialno delo pojmuje rejništvo kot skrbno načrtovan sistem delovanja, kjer nihče od soudeleženi ne ostane brez podpore in pomoči.

Ob tem naj omenimo *Kentski projekt* Nancy Hazel, ki je potekal med letoma 1975 in 1985 in je še vedno vir navdiha koncepta dela v rejniškem sistemu. Ta projekt je Hazel poimenovala specializirano rejništvo za mladostnike med 15. in 17. letom, ki so nujno potrebovali podporo. Zdelo se je namreč nemogoče vzpostaviti rejništvo za to skupino mladih, ki so se vedli odklonilno. Pri tem pa je imel pomembno vlogo koncept dela z matično družino, otrokom, rejnikom in strokovnimi delavkami. Že na začetku je vse skupaj povezala po tako imenovanem *kentskem modelu*, ki vključuje pisno pogodbo, na kateri je jasen in raziskan izid ter prispevek vsakega v procesu dela. S tem je vzpostavila visok in spoštovan status rejnikov, plačilo na ravni sodelavcev, zagotovila delo v skupini in sodelovanje strokovnjakov. Na teh konceptih pa sloni tudi delo v individualni projektni skupini.

Kot je bilo že omenjeno, je rejništvo urejeno v Konvenciji OZN o otrokovih pravicah (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989, dopolnjena 2000, 2011), ki služi kot odlična osnova

za prakso socialnega dela z otroki in mladostniki. V besedilu namreč najdemo oporo za delo v individualni projektni skupini, ki ima na voljo ekipo, ki ji stoji ob strani. Pomembno je, da v rejništvu vztrajamo pri visoko kvalificiranih standardih dela, za kar pa potrebujemo sodelavce, visoko kvalificirane strokovnjakinje in usposobljene rejnike, ki so sodelavci Centrov za socialno delo. S tem pa se tudi oziramo na odločanje v korist otroka v vsem, kar se na njega navezuje. To so trajanje rejništva, vrnitev domov, prekinitev in sprememba v institucionalni oskrbi.

Raziskave v Sloveniji kažejo, da rejništvo ni vedno najboljša rešitev, zato je pri prehodu iz matične družine v rejniško družino potrebno ravnati strokovno. Treba se je zavedati, da je za marsikaterega otroka, ki je v svoji matični družini zlorabljen in ranjen, nova družina vir novih travmatskih izkušenj že samo zaradi tega, ker je družina. V tem primeru je smiselno predvidevati vmesno nastanitev v obliki zavoda in institucij, ki bi zagotovili čas za okrevanje otroka. Prav tako pa je tudi lažje vzpostaviti sodelovanje med družino in zavodom, preden to ustvarimo med rejniško družino in matično družino, saj matična družina večkrat doživlja rejniško kot tekmeča za otrokovo naklonjenost in ljubezen, prav tako pa samo sebe doživlja kot slabo in neuspešno. Vse to pa otežuje sodelovanje.

Ravno zaradi občutka skrbi in podpore v varnem okolju, ki sta za otroka zelo pomembna, moramo s prehodi iz matične družine v drugo okolje ravnati zelo skrbno (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 135–140).

1.3. VLOGA REJNIKOV

Rejnik oziroma rejnica je oseba, ki izvaja rejniško dejavnost pod pogoji Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, dopolnjen 2006, 2012, 2019, 2. člen). Rejniška družina je tista, ki medse sprejme otroka, ki potrebuje njihovo ekonomsko, socialno in čustveno skrb, hkrati pa rejniki otroku v rejništvu nudijo čustveno in socialno oporo, spoštovanje in obenem nadomestijo otrokove izkušnje izgub in poškodovanosti. Zaradi tega morajo biti rejniške družine veliko bolj reflektirane kot »vsakdanje družine«. Namen rejniške družine je tudi, da bi otrok pridobil izkušnje ljubezni, pridobil zaupanje in spoštovanje, nadomestil pomanjkanje in dobil nove moči. (Boljka idr., 2010). Naloga rejnika je, da pozna otrokove stiske in bolezni in, ko je treba, organizira strokovno pomoč ter ob potrebi sodeluje s strokovnjaki. Prav tako ima nenehen stik z biološko družino in razume razliko med življenjskim svetom biološke in lastne družine.

Zaradi tega se rejniški starši zavedajo, da otrok nekaterih stvari ne zna, ne razume in se jih ne more naučiti in pridobiti, saj je delovanje v biološki družini velikokrat povsem drugačno in v veliki meri nefunkcionalno (Mali, 2008).

Pogoji, ki jih mora posameznik izpolnjevati za opravljanje rejništva, so: stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, zaključena vsaj poklicna oziroma strokovna izobrazba in polnoletnost. V izjemnih primerih, če se glede na vse okoliščine ugotovi, da je to nedvomno v otrokovo korist, lahko izvaja rejniško dejavnost tudi oseba, ki ima nižjo izobrazbo od predpisane. Prav tako osebi, ki kandidira za rejnika, ne sme biti odvzeta starševska skrb, ne sme živeti z osebo, ki ji je odvzeta starševska skrb, ne sme ji biti odvzeta poslovna sposobnost, ne sme biti pravnomočno obsojena zaradi naklepnega kaznivega dejanja, prav tako pa tudi ne oseba, s katero živi. Tudi otrokov sorodnik lahko izvaja rejniško dejavnost, če sodišče glede na okoliščine posameznega primera ugotovi, da je to v otrokovo korist. Za otrokove sorodnike se po tem zakonu štejejo: stara mati, stari oče, stric, teta, brat in sestra (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, dopolnjen 2006, 2012, 2019, 7. člen).

Oseba, ki želi postati rejnik oziroma rejnica, mora sprva podati vlogo na Center za socialno delo, kjer ima stalno prebivališče. S tem sproži postopek za pridobitev dovoljenja za izvajanje rejniške dejavnosti. Center za socialno delo pripravi oceno primernosti kandidatke in njene družine, ki jo posreduje komisiji pri Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Če komisija oceni kandidatko kot primerno za izvajanje rejniške dejavnosti, jo usmeri na Skupnost centrov za socialno delo na usposabljanje. Po uspešnem zaključku pa kandidatka pridobi dovoljenje za opravljanje rejniške dejavnosti in je vpisana na listo rejnic.

Da bi rejniki čim bolj kompetentno opravljali svoje naloge in izboljšali delovanje celotnega sistema, se morajo najprej udeležiti usposabljanja, ki traja 10–12 ur, po katerem pridobijo dovoljenje za opravljanje rejniške dejavnosti. Izobraževanje je sestavljeno iz dveh delov in zajema predstavitev rejniškega sistema in zakonske ureditve ter predstavitev vsebin iz področja psihologije družine, posebnosti rejniške družine in pomembnosti sodelovanja z matično družino. Zatem pa morajo z izobraževanjem še nadaljevati, in sicer v zakonsko predpisanem časovnem obsegu 20–25 ur najmanj enkrat v roku petih let. V praksi to pomeni, da rejniki in rejnice uspešno opravijo usposabljanje, ko se udeležijo treh različnih modulov. Vsak modul traja v obsegu 6–8 ur, kar pomeni en izobraževalni dan. V petih letih se tako

udeležijo treh izobraževalnih dni z veliko različnimi vsebinami (Skupnost centrov za socialno delo, b. d.).

V zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti pa obstaja tudi izjema, ko rejniku, ki je hkrati tudi sorodnik otroka, ni treba kandidirati in pridobiti dovoljenja za izvajanje rejništva. Center za socialno delo namreč rejnika sorodnika predlaga ministrstvu in ga v primeru, da izpolnjuje vse pogoje za pridobitev dovoljenja za izvajanje rejniške dejavnosti, vpiše v evidenco izdanih dovoljenj, le-ta lahko prične izvajati rejniško dejavnost (Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, b. d.).

Pomembno je upoštevati tudi dolžnosti rejnika, ki so opredeljene v 25., 26., 27. in 28. členu Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, dopolnjen 2006, 2012, 2019, 25.–28. člen). To so:

- pripraviti sebe in družino na prihod otroka,
- truditi se za čim hitrejšo prilagoditev otroka v rejnikovem domu in ustrezno ravnanje vseh članov rejnikove družine z otrokom,
- nuditi pomoč otroku ob prilagajanju na novo okolje,
- otroka primerno negovati, vzgajati in mu nuditi primerno nastanitev, prehrano, obleko in obutev ter šolske in osebne potrebščine,
- nuditi otroku primerne igrače, osnovne športne pripomočke in druge pripomočke manjše vrednosti za različne aktivnosti,
- skrbeti za krepitev in ohranjanje zdravja otroka ter mu, če je to potrebno, priskrbeti ustrezno zdravstveno oskrbo preko izbranega osebnega zdravnika,
- pridobivati informacije in sprejemati odločitve, ki so povezane z otrokovim vsakdanjim življenjem (seznanitev z ocenami in šolskim uspehom, odhod v šolo v naravi, odhod na počitnice, izbira osebnega zdravnika, seznanitev z informacijami o otrokovem zdravstvenem stanju, seznanitev z drugimi osebnimi podatki, ki se nanašajo na otroka in so neizogibno potrebni za izvajanje rejniških dolžnosti ipd.),
- zastopati otroka v postopku izdaje osebne izkaznice,
- skrbeti za otrokov pravilen odnos do učenja in dela ter privzgojitev delovnih navad,
- skrbeti za vključitev otroka v poklicno usposabljanje ali ustrezno zaposlitev,
- skrbeti za razvijanje in izoblikovanje pozitivne samopodobe otroka,
- pripraviti otroka na odhod iz rejniške družine,

- omogočati in spodbujati stike med otrokom in starši, razen v primeru, ko so staršem stiki omejeni ali prepovedani na podlagi odločbe pristojnega organa,
- urejati vsa pomembnejša vprašanja glede otrokove oskrbe in vzgoje sporazumno z otrokovimi starši oziroma skrbnikom in s centrom otroka,
- sodelovati v individualni projektni skupini, ki jo center otroka imenuje za obravnavo posameznega otroka in
- se najmanj enkrat v petih letih udeležiti usposabljanj, katerih vsebino, izvajalca in trajanje predpiše minister.

Rejništvo pa je mogoče opravljati tudi kot poklic. V tem primeru mora imeti rejnik dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti, ne sme biti v delovnem razmerju za polni delovni čas in biti družabnik zasebne družbe ali delničar gospodarskih družb. Prav tako ne sme biti upokojen, opravljati dejavnosti, na podlagi katerih je vključen v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Pomembno je, da izpolnjuje normativ, kar pomeni, da ima sočasno nameščene tri otroke, ta normativ pa se lahko zniža zaradi specifičnih potreb otroka. Rejniku, ki rejništvo opravlja kot poklic, se poleg rejnine zagotovi tudi plačilo prispevkov za socialno varnost (Ministrstvo za delo, družine, socialne zadeve in enake možnosti, 2021).

1.4. OTROCI V REJNIŠTVU

Rejniški sistem je sestavljen iz sistema, katerega soustvarjajo otrok, matična družina, rejniška družina in socialna delavka. Temeljni cilj rejniškega sistema pa je, da zagotovi otroku, ki v nekem času ne more živeti v matični družini, najboljše možnosti in podporo za rast in razvoj (Meolic, 2019). »Otrok v rejništvu je mladoletna oseba, ki se jo namesti v rejniško družino na podlagi odločbe o namestitvi otroka v rejništvo.« (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, dopolnjen 2006, 2012, 2019, 2. člen)

Prihod otroka v novo družino pa je lahko zelo stresen, saj se mora navaditi na nove starše in otroke ter navade, ki že veljajo v rejniški družini (Pryor, 2004). Otrok v rejništvu svoja težka občutja projicira na rejnike in s tem upa, da bodo le-ti vzdržali in mu na tak način pomagali predelati svojo stisko (Omulec, 2015). Prav tako otrok živi v objemu dveh družin, biološke in rejniške, in prav zaradi tega potrebuje prostor za premislek in preverjanje resničnosti, da bo lahko podelil svoje misli in čustva v odnosu do obeh družin (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Vsak mlad človek v sistemu rejništva ima posebne lastnosti, zmožnosti, talente in interese, ki so značilni le za njega. Vsak od njih ima potencial, da postane uspešen posameznik. Zaradi predhodnih izkušenj, kot so zlorabe, zanemarjanje in zapustitev bioloških staršev oziroma skrbnikov, pa je ta potencial velikokrat neuresničen. (North, 2016)

Otroci, ki morajo zapustiti primarno družino, so največkrat izpostavljeni zgoraj naštetim travmatičnim izkušnjam, ki se tekom rejništva (pre)velikokrat še poglobljajo. Posledice izpostavljenosti tveganjem in travmatičnim izkušnjam se velikokrat kažejo v otrokovih duševnih težavah na čustvenem in vedenjskem področju. Dlje časa, kot so otroci izpostavljeni trpinčenju in zlorabam, večji je vpliv na njihov razvoj in obnašanje, kar pa lahko izražajo tudi v odpornem in nepredvidljivem obnašanju v rejniških družinah. (Kelly, 2017)

Duševno zdravje je miselna tvorba razvitega sveta, ki ga v mnogih drugih kulturah ne poznajo. Poimenuje posamična notranja stanja in odnose, kot na primer to, kako se počutiš, ali si srečen, ali si spoštovan v skupnosti. Te lastnosti stanja, odnose in posameznika smo v kulturah zahodnega bogatega sveta abstrahirali in združili v pojem duševno zdravje. Opredelitve duševnega zdravja pa se sčasoma spreminjajo. (Mikuš Kos, 2017, str. 25)

Za duševno zdravje je pomembna dobra samopodoba, samozaupanje, samozavest. Egocentrični pogled na duševnost krepi posameznika, da bi se prilagodil, obvladal, izpolnil zahteve okolja, postal usklajen z družbeno določenim ego idealom in s tem dosegel osebno zadovoljstvo. Vendar so na področju družboslovja tudi tokovi, ki obravnavajo duševno zdravje posameznika kot člana skupnosti in v kontekstu skupnosti. Počasi se premikamo proti povezovanju individualnega duševnega zdravja z dogajanjem v skupnosti. Ugotavljamo, da je duševno zdravje vir pozitivnih energij in dejavnosti za posameznika, za skupnost in za družbo. (Mikuš Kos, 2017, str. 26)

V Avstraliji (AIHW, 2012) na področju za zaščito otrok na široko uporabljajo koncept socialne in čustvene dobrobiti. Pojmujejo ga v širokem smislu, ker poudarja pomen zunanjih življenjskih okoliščin. Za psihosocialno dobrobit so pomembne lastnosti otroka (kot so temperament, socialne in čustvene lastnosti), lastnosti njegovih odnosov z drugimi in lastnosti neposrednih in širših okolij (družina, šola, skupnost).

Eden izmed pomembnih dejavnikov duševnega zdravja je prav gotovo tudi povezanost med družinskimi člani in medsebojno razumevanje, kar otroku omogoča zdrav osebnostni razvoj v odrasli dobi (Kelly, 2017).

Mnoge raziskave, ki se navezujejo na duševno zdravje otrok v rejništvu, govorijo o pogostejšem obiskovanju psihiatričnih obravnav in predpisovanju zdravil otrokom v rejništvu v primerjavi s tistimi, ki niso v rejništvu. Na slabše duševno zdravje otrok v rejništvu močno vplivajo tudi selitve. Vzroki za nenehno menjavanje okolja pa so različni: lahko gre za vedenjske težave otrok, drastične spremembe v življenju rejniških staršev, ali pa rejniki in otroci v rejništvu ne zmorejo živeti skupaj. (Mcguire idr., 2018)

Neprestano menjavanje okolja vpliva na izgubo pomembnih odnosov z drugimi ljudmi, prav tako menjava šole, prijateljev, dostopa do storitev ali krožkov, kjer se je posameznik dobro počutil, in konec koncev tudi skupnosti, kjer je živel, saj imajo otroci težave pri navezovanju na svoje bližnje. Vse to lahko na daljši rok in v najslabšem primeru vodi do zgodnje nosečnosti, odvisnosti, raznih bolezni, nezaposljivosti, brezdomstva in težav v duševnem zdravju, nezmožnosti vzpostaviti varno navezanost, k manipulativnemu vedenju, izgubljenemu občutku pripadnosti, kar je še posebej pomembna tema ob odhodu iz rejništva (North, 2016).

Ravno zaradi tega je pomembno, da se socialne delavke osredotočijo na pomoč najmlajšim, ki so bili odvzeti biološkim staršem, da izpostavijo stiske, možno podporo otrokom v sistemu rejništva, duševne težave, ki so velikokrat prisotne, ter načine spoprijemanja s težavami.

Zelo pomembno je zavedanje, da so otroci v rejništvu v večini enaki kot tisti, ki niso, in si želijo, da jih tako tudi tretirajo tako strokovne delavke, rejniški starši, kot vsi ostali. Da se izognemo negativnim izidom v rejništvu, kot je neprestano menjavanje nastanitev, vedenjske in čustvene težave, je potrebno uporabljati pristope, ki vključujejo. Pri tem moramo upoštevati razumevanje travme, kulturnega ozadja posameznika, delati iz perspektive moči in se zavedati, da se posameznik zelo težko sooči s spremembami (North, 2016).

1.5. STISKE OTROK IN DUŠEVNO ZDRAVJE

Otroci v rejništvu izhajajo iz družin, ki so velikokrat globoko ranjene. Razlogov, zakaj otroci ne morejo odraščati v matični družini, pa je veliko, so kompleksni in so lahko posledica več dejavnikov, kot na primer »nesposobnost enega ali obeh staršev skrbeti za otroka«. Večkrat

se namreč starši strinjajo z namestitvijo otroka in v tem primeru ne gre za odvzem (Boškić idr., 2012). Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti našteva naslednje vzroke za namestitev v rejništvo: neustrezne družinske in socialne razmere, nesposobnost enega oziroma obeh staršev skrbeti za otroke, smrt enega ali obeh staršev, prekomerno uživanje alkohola enega oziroma obeh staršev, zapustitev otroka s strani enega oziroma obeh staršev, zdravstvene težave enega ali obeh staršev, zloraba s strani staršev, uživanje nedovoljenih drog enega oziroma obeh staršev, prestajanje zaporne kazni enega oziroma obeh staršev, otrokova odločitev za odhod iz matične družine, vedenjske težave otroka, mladoletnost matere (MDDSZ, 2012a, v Boškić idr., 2012). Zaradi tega se otroci srečujejo s stiskami in težavami, ki vplivajo na njihov vsakdan. Z njimi se soočajo že v času življenja z biološkimi starši, ob vstopu v rejništvo pa se te stiske lahko še poglobijo oziroma se pojavijo nove. Da bi lažje razumeli duševno zdravje otrok, je dobro, da poznamo tudi stisko otrok, ki so pri otrocih v rejništvu zelo pogoste in velikokrat vodijo v duševne težave.

Za otroke je ločitev od bioloških staršev zelo težek čustveni zalogaj. Kot pravi Gilligan (Gilligan in Kelly, 2000, str. 42), je lahko ločiti otroka od njegove družine, družine pa ne moreš vzeti od otroka ne glede na razlog, zakaj so dom morali zapustiti. Večina otrok svoje starše zelo pogreša in si želi, da bi z njimi preživeli več časa. Rejnice in rejniki povedo, da otroci ob prihodu k njim čutijo neko razdvojenost. Po eni strani razumejo, zakaj je ne morejo videti, seveda pa jo močno pogrešajo. Čeprav so bili v matični družini velikokrat prepuščeni sami sebi, jih skrbi, kako se bodo znašli njihovi starši zdaj, ko so sami. V primeru smrti staršev jim je hudo ob spominu nanje. Prav tako se ne želijo zameriti biološkemu staršem, pa tudi rejniškim ne. Ena izmed rejnic pove: *»Ena zelo nezamerljiva stiska je, da otrok, zdaj pri tamlajšem vidim, on se noče zamerit ne meni in ne staršem. Pride v neko situacijo, ko začne lagat in vidiš, da mu ni prijetno. Ker on ne bi rad užalil mene, recimo, kadar pride iz stika in se je imel fajn. Ko ga vprašam, kako je bilo, pa reče, da ni bilo fajn. In ga vprašam, kako ni bilo fajn? Noče povedat, kako je bilo, da ne bi koga užalil. In potem doživlja neke take konflikte/stiske.«* (Intervju F, 4. 5. 2021). Veliko stisko doživljajo tudi, ko so dogovorjeni za stik s starši, pa ti ne pridejo ali pa zadnji trenutek srečanje odpovejo. Ponekod starši obtožujejo otroke, da so oni krivi, da ne živijo več skupaj. Zaradi tega so žalostni, razočarani, soočajo se z občutki krivde in se sprašujejo, zakaj jih starši ne želijo videti in kaj so sami narobe naredili.

Največkrat se zgodi, da rejniški starši, ki se odločijo za rejništvo, novo nastanjenih otrok ne poznajo. Vedo le nekaj osnovnih informacij, redkeje pa razloge, zakaj morajo zapustiti

domove, ali težave, s katerimi se spopadajo. Ko se otrok v novem okolju malo sprosti, pa se pokažejo težave oziroma stiske, ki so bile pred tem neizražene.

Otroci imajo velikokrat nočne more, se zbudijo ponoči ali zelo zgodaj. Takrat imajo namreč več časa, da razmišljajo o svojih občutkih. Spet drugi pa ob prihodu v novo družino prespijo tudi po nekaj dni. Rejniki povedo: *»Ko je deklica prišla k nam, je prva dva dneva skoraj cela prespala. Kot da bi ji nekaj odleglo. Jaz kaj takega še nisem videla. Prvi dan je spala osemnajst ur in drugi dan tudi. Se kar ni mogla naspiti. Očitno je imela mir in občutek varnosti.«* (Intervju F, 4. 5. 2021).

Ker so v svojih bioloških družinah velikokrat prikrajšani do občutka varnosti in varne navezanosti, razvijejo obrambne mehanizme, zaradi katerih dobijo nadzor nad svojimi čustvi in se težko sprostijo. Zaradi negativnih preteklih izkušenj, kot so zlorabe in zanemarjanje, se otroci naučijo, da se lahko zanesejo le nase. Velikokrat so osredotočeni le na svoje potrebe, saj jim je to v preteklosti pomagalo obstati. Ob prihodu v novo družino poskušajo ugoditi staršem, da bodo zato nagrajeni, medtem ko rejniški starši mislijo, da se otrok lepo navaja na nov dom. V resnici pa otrok svoje rejniške starše zaznava kot skrbnike, ne pa kot osebe, na katere se lahko varno naveže (Bizant, 2015, str. 22–23).

Prav tako se ob spremembi okolja spremeni tudi otrokov in rejnikov stil življenja. Predvsem so se otroci v rejništvu primorani prilagoditi na nove navade, ljudi, načine pogovora in velikokrat niso fizično podobni rejniškim staršem. Rejniški starši se morajo opremiti s strategijami, s katerimi bodo lahko pomagali otroku pri soočanju s stiskami in olajšali njihovo skupno življenje. Rejnikom je težko razumeti, kaj pomeni, če te zavrne ena izmed oseb, ki bi ti naj nudila največ varnosti, ljubezni in topline in hkrati naučila, vzgajala in pokazala, da je zunanji svet lep. Pri tem je pomembno, da rejniki zmorejo sprejeti otrokovo jezo, žalost in stiske, jih ponotranjiti in notranje predelati ter vrniti otroku v zanj sprejemljivi obliki (Bizant, 2015). Mnogi rejniki povedo, da s postavljanjem mej doživijo odzive, na katere niso pripravljeni in včasih sploh ne vedo, kako odreagirati.

Otroci velikokrat odreagirajo z jezo. Rejniki govorijo o kričanju, izsiljevanju, nesramnosti, reaganju v afektu. To lahko ponazorimo s primeri iz intervjujev:

»Razjezi se hitro na nas. On kriči na mene. Jaz ga pa gledam in rečem: No, pa zakaj kričiš na mene, če pa jaz ne kričim nate?« (Intervju A, 19. 4. 2021)

»Vso svojo stisko bo izrazila z jezo. Ona bo uničevala, ona bo strigla, trgala, razbijala,... Ima močno potrebo po izražanju, da nekaj uničuje. Pa bo zdaj 11 let stara in ima še vedno to v sebi. Ne predela tega. Zelo so si različni ...« (Intervju B, 27. 4. 2021)

»Ja, kdaj ne veš, kaj bi. Včasih sva bila prav šokirana. Ko smo poskušali postaviti meje, smo deklici vzeli telefon. Pa se je začela dret, metat po tleh, noret ...« (Intervju C, 30. 4. 2021)

»Tako hitro, ko se razjezi, sicer tudi popusti, ampak v tistem afektu brcne v vrata ali kaj podobnega ...« in »... V šoli je tudi zlomil stvari od jeze, ker mu je eden rekel, da je grd. In ima take izpade ...« (Intervju E, 4. 5. 2021)

V zgornjih primerih je večkrat omenjena jeza, ki je ena izmed zelo pogostih negativnih čustev otrok v rejništvu, ki so ga med intervjuji izpostavili rejniki in rejnice. Vsak dogodek, ob katerem se počutimo ogrožene, lahko sproži jezo, ki je velikokrat odziv na tesnobo. Lahko bi rekli, da z jezo pravzaprav želimo ohraniti lastne vrednote oziroma pravice. Jeza lahko prepoznamo skozi čustva posameznika, ki jih opazimo, skozi nihanje razpoloženja posameznika, napetost, izgubo nadzora, težave s koncentracijo. Lahko pa tudi skozi vedenje posameznika, največkrat skozi pretirane odzive oziroma čustvene izbruhe, nesposobnosti izražanja čustev, nezmožnost za sprostitev in prenašanje ali izgubo teka (McMahon, 2010).

Izbruhi jeze otrok, ki so mnogokrat pokazatelji tesnobe, pa so večkrat označeni kot vedenjske težave.

1.5.1. VEDENJSKE TEŽAVE

Cheung C. idr. (2011) povedo, da otroci, ki so dalj časa izpostavljeni različnim travmatičnim izkušnjam, velikokrat kažejo svoje stiske preko neprimernega in destruktivnega vedenja, ki je še bolj izrazito pri otrocih, ki ne živijo s svojimi biološkimi starši.

Otroci z vedenjskimi motnjami kažejo ponavljajoče se vzorce agresivnega vedenja, bistveno več izbruhov jeze, kot bi jih pričakovali za otrokovo starost, sovražno vedenje do drugih, zvrčanje krivde za svoja dejanja na druge in druge oblike razdiralnega vedenja. (Aderloh, M. in Mirković, A., 2020)

To lahko hitro privede do odpovedi rejništva in menjave nastanitve, kar pa lahko vedenjske težave še poglobi. Na problematiko vedenja otrok v rejništvu je treba gledati iz različnih perspektiv. Otrokovo obnašanje je odvisno tudi od karakteristik rejniških staršev ter okolja,

kjer je nameščen. Rejniški starši, ki z otroki niso v biološkem sorodstvu, živijo z več otroki, ki so v rejništvu, in v okoljih, kjer skupnost ni močno povezana, lahko pričakujejo težavnejša vedenja otrok.

Pomembno vlogo imajo tudi strokovne delavke. Njihovo sodelovanje z otrokom, tako kot celotno rejniško družino, lahko ugodno vpliva na vedenje otrok in nudi podporo rejniškim staršem, ko jo potrebujejo.

Eden izmed pomembnih dejavnikov, ki vpliva na vedenjske težave, je tudi izražanje negativnih čustev do otrok in vsakega družinskega člana. Negativna čustva, ki jih starši kažejo do otroka, večkrat vidijo tudi drugi otroci, kar lahko klimo v družini močno spremeni. Eden izmed otrok lahko namreč zazna, da starši uporabljajo različne vzgojne stile pri različnih otrocih, kar lahko čez leta prinese več trenj v družini (Cheung idr., 2011, str. 2051).

Še eno čustvo, ki je bilo prav tako večkrat omenjeno med pogovori z intervjuvanci, pa je žalost oziroma nezmožnost izražanja žalosti. Rejniški starši so večkrat povedali, da se otrok več let ni zjokal, zaradi česar so se ob potrebi obrnili na strokovne delavke, kot so psihologinje, psihoterapevke, socialne delavke in pedopsihiatrinje, zato, da so otroci prišli v stik tudi s tem čustvom. Žalost je čustvo, ki nam pomaga spoznati, da smo izgubili nekaj, kar je bilo za nas oziroma naš vrednostni sistem pomembno. Smisel žalovanja je ravno v tem, da osebi omogoči čustveno razvezo od izgubljenega objekta. Oseba se mora namreč najprej čustveno razvezati, da bi se lahko ponovno navezala. Ko se preneha žalovanje, je opravljena čustvena odveza od izgubljenega objekta in človek čuti čustveno osvoboditev od situacije, kar omogoča, da se oseba lahko ponovno naveže (Milivojević, 2008).

Stiske, travme in bolečine ter soočanje z neznanim v novi družini je nekaj, kar otroci velikokrat doživljajo, vplivajo na njih in lahko brez ustreznega posredovanja oziroma pogovorov povzročajo psihološko škodo, ki se lahko kaže skozi otrokovo vedenje, še posebej, ker svojih stisk velikokrat ne znajo ubesediti (Miler, 2000).

Njihove stiske se kažejo na psihični in fizični ravni, ki so pravzaprav pokazatelj stresa. Ko je začasno porušeno telesno ali duševno ravnovesje posameznika zaradi notranjih in zunanjih vplivov, je posameznikov normalen odziv na takšno situacijo stres. Stresorji se lahko pojavijo v različnih oblikah. Lahko so manjši ali večji, zunanji ali notranji, pa tudi negativni ali pozitivni. Vsak človek na svoj način doživlja nek dogodek. Zaradi tega lahko enak dogodek pri nekemu povzroča stres spet drugemu pa spodbudo, vse to pa je odvisno od posameznikovih izkušenj, okoliščin, osebnosti in socialnih mrež. Prav tako lahko stres

posameznika spodbuja k dejanjem in mu omogoča boljše vzpodbudo, spet drugi pa stres doživlja negativno. Najpogostejši neprijetni simptomi stresa se odražajo na telesu, čustvih, vedenju in mislih posameznika (Nacionalni inštitut za javno zdravje, b. d.).

Otroci se v rejništvu soočajo z ekstremnimi strahovi, ki se stopnjujejo do tega, da imajo privide in slišijo ljudi, ki jih ni (Miler, 2000). To lahko potrdimo tudi z intervjuji. Rejniki so dejali:

»Ena izmed deklic je v ogledalu v kopalnici videla človeka, ki ji grozi, in je z zobno ščetko in pasto umazala celo ogledalo. In potem smo ji rekli, da bova počistili to ogledalo. Potem je pa tako močno čistila, da sem mislila, da bo šla skozi ogledalo. Polno enih strahov imajo v sebi, za nazaj se spominjajo, kaj se jim je zgodilo ...« (Intervju C, 30. 4. 2021)

»Na čustvenem področju se je to najbolj kazalo, da zelo dolgo ni želel spati v svoji sobi, ampak v spalnici zraven mene, ker je rekel, da se tako počuti najbolj varnega. Da drugače se mu ves čas zdi, da nekdo hodi, se vrata zapirajo in odpirajo ...« (Intervju E, 4. 5. 2021)

Zgodi se tudi, da oponašajo vedenja, ki so bolj značilna za otroke mlajših starosti (regresija), kot je opisala ena izmed sogovornic: *»Potem se je tudi plazil po tleh, kar mi je bilo zelo težko razumljivo. In to pri 10-ih/11-ih letih, čeprav to delajo otroci pri dveh, treh letih. Takrat za moje besede ni bil dovzeten ...« (Intervju E, 4. 5. 2021)* To se dogaja zaradi tega, ker se vračajo v obdobje, ko so se počutili varneje. Lahko se pokažejo tudi fizični znaki stresa (Miler, 2000).

Druga rejnica stiske otrok opiše skozi naslednje besede: *»... oziroma nočne more. Si prav videl, da se mučita, ko sanjata. Pri fantku do te faze, da si je zobe zbrusil, ker je v spanju ves čas škrtal z zobmi. Kot da razčiščuje stvari v sanjah, je rekla zobozdravnica. Si je dobesedno skoraj pojedel zobe od stiske, ki jo nosi ponoči ...« (Intervju F, 4. 5. 2021)*

Intervjuvanka C je dejala: *»Zdaj pa opažam, da kašlja in ni prehlajena. Ko se usede pred računalnik, da bi kaj naredila, prav kašlja, se mi zdi prav psihično. Ko dela kakšne stvari, ki so ji všeč, takrat ne kašlja. Lani se je začelo s korono, da je začela pokašljevat ...« (Intervju C, 30. 4. 2021)*

Zaradi izpostavljenosti negativnim stresorjem, ki so pri otrocih v rejništvu pogosti, preveč zgoščeni, intenzivni, premočni ali predolgo trajajo, lahko stres vodi v travmo.

1.5.2. TRAVMA

Travmatski dogodek je dogodek, ki je drugačen oziroma otrok z njim nima predhodnih izkušenj in velikokrat povzroči zelo burne reakcije. Lahko je enkratno, kot na primer prometna nesreča, lahko pa gre za ponavljajoče dogajanje, kot je na primer spolna zloraba v družini. Gre torej za dogodke, ki so zelo stresni. Travmatsko doživetje spremljajo zelo intenzivna in preplavljajoča čustva. To so občutki hudega strahu, groze in popolne nemoči ter izgube kontrole. Reakcije po travmatiziranih dogodkih lahko trajajo različno dolgo (Samec in Slodnjak, 2001).

Otroci, ki doživijo travmatične izkušnje oziroma odraščajo v okoljih, kjer s strani skrbnikov velikokrat doživljajo nasilje, so zanemarjani in doživljajo zlorabe, imajo mnoge težave v vsakdanjem delovanju, kar opažajo rejniki in so vidni pri vedenju otrok. Otroci imajo v rejništvu velikokrat težave z izražanjem čustev, ki se navzven vidijo kot nasilno in agresivno vedenje ali notranje stiske, kot sta tesnoba in depresija. Ravno zaradi tega je pomembno, da so rejniki opremljeni s strategijami, s katerimi otrokom v primeru stiske oziroma čustvenega izbruha pomagajo, da se ob njih počutijo varne in sprejete. Varna navezanost je namreč ena izmed ključnih za čustven razvoj otroka (Colonnesi idr., 2020).

Tudi zaradi tega seznanjenost s travmo postaja ena izmed ključnih pristopov pri delu z otroki v rejništvu in njihovimi rejniki ter drugimi strokovnjaki, ki pripomorejo k zmanjšanju posledic travme oziroma ponovne travme. Ta pristop temelji na zagotavljanju fizične in psihične varnosti otroka, na opolnomočenju posameznikov, da prevzamejo kontrolo nad svojim življenjem oziroma odločitvami, spodbujanju vrstniške podpore in hkrati sodelovanju z odraslimi, postavljanju jasnih in zdravih mej ter upoštevanju kulturnih razlik (Fallo in Harris, 2015).

Ena izmed pomembnih stisk, ki jo omenjajo rejniki, se odraža s samopoškodovanjem in samomorilnimi mislimi otrok, ki so velikokrat prisotne, kot na primer v izjavah:

»... ena izmed deklet, ki se je rezala. Potem pa sem ji rekel, da če bo imela kakšno težavo, me mora zbuditi. Ker najtežje, se meni zdi, je ponoči. Otroci namreč ponoči veliko ne spijo. Sem ji rekel, da če bo imela kakšno težavo, me naj zbudi. In potem me je velikokrat zbudila ob 1h, 2h, 3h. Sva se pogovarjala, kaj skuhalo ...« (Intervju A, 19. 4. 2021)

»Ena izmed deklic je imela tudi samopoškodovalno vedenje. Pogrizla si je vse nohte in kožico prav do krvi. Ali pa se je spraskala do krvi. Postopoma je tudi to zvočenelo ...« (Intervju C, 30. 4. 2021)

»Imel je tudi težave s samopoškodovanjem, tako da se je z glavo v zid zaletaval. Nekako se mi je zdelo, da je pri sebi čutil krivdo, čeprav so mu vsi rekli, da tega ni kriv. Včasih kak otrok pravi, saj si te zaslužim, saj sem nekaj naredil narobe ...« (Intervju E, 4. 5. 2021)

»Smo se srečali tudi s samomorilnostjo pri deklici, imamo kar pestro zdaj ... zato poskušamo najti podporo pri psihologih in vse naokrog. Zdaj je leta to tlačila nekam not, zdaj pa to rešujemo iz dneva v dan ...« (Intervju F, 4. 5. 2021)

Otroci in mladostniki, ki se samopoškodujejo, ponavadi s tem vedenjem svoje sovražne vzgibe zatirajo in jih usmerjajo nase. Veliko jih je v preteklosti doživelo neznosne izkušnje in travme, zaradi česar se kasneje soočajo z občutki krivde, bolečih spominov, občutki nemoči, močne napetosti, občutki jeze in besa ter neukrotljive potrebe po samokaznovanju. Velikokrat se zgodi, da posameznik, še posebej otrok, samopoškodovalnega vedenja ne more razrešiti sam in ob tem potrebuje primerno strokovno pomoč. Gre namreč za globoko stisko, ki jo izraža preko takšnega početja. Pomembno je, da mladostniku nudimo ustrezno pomoč, ta se lahko začne že s spoštljivim pogovorom in razumevanjem njegove bolečine ter pomočjo, da se nauči svoja čustva izraziti na drugačne načine. V primeru, da do spremembe vedenja ne pride, pa je dobro, da se obrnemo na strokovno pomoč (Cerar idr., 2011).

Obstaja pa še ogromno drugih varovalnih dejavnikov oziroma znanj in veščin, ki krepijo duševno zdravje otrok v rejništvu. Pomembno je, da se tako strokovne delavke kot rejniki, biološki starši in vsi drugi, ki sodelujejo v individualni projektni skupini, tega zavedajo. To pomeni, več različnih varovalnih dejavnikov poznamo in uporabljamo pri delu z otroki, manjša je možnost, da bo posameznik razvil določene težave v duševnem zdravju in se lažje soočil s stiskami (Britovšek idr., 2016, str. 15).

V naslednjih poglavjih bomo opisali znanja in veščine, s katerimi lahko pripomoremo k boljšemu duševnemu zdravju otrok v rejništvu.

1.6. TEORIJA NAVEZANOSTI

Teorija navezanosti je ena izmed najbolj uporabljenih teorij v socialnem delu z otroki in družinami. Gre za teorijo, s katero lahko socialne delavke raziskujejo zgodnje intimne

odnose med otrokom in njegovim skrbnikom, dandanes pa tudi z drugimi pomembnimi ljudmi (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019).

Otroci se k staršem oziroma skrbnikom obračajo po tolažbo in zaščito. Hkrati pa starši predstavljajo izhodišče, od koder otroci raziskujejo svet. V primeru, da je njegov temelj varnosti, torej starš, neodziven, bo to vplivalo na otrokovo raziskovanje in njegovo sposobnost prepoznavanja in izražanja potreb. Če otrok ne pridobi občutka navezanosti in dobrega stika, ga verjetno ne bo znal vzpostaviti v poznejših odnosih. Zato je varna telesna in čustvena navezanost na starše oziroma skrbnike zelo pomembna. Za varen razvoj otroka je pomembno, da starši dosledno ravnavo čustveno uglašeno, predvidljivo in v skladu z otrokovo stisko. S tem otroci dobijo občutek zaščite in zanesljivosti staršev. Skozi te občutke otroci raziskujejo svet, izražajo svoje potrebe in želje ter brez zadrege sprejmejo tolažbo (Erzar idr., 2011).

Značilnosti oziroma stili navezanosti se sicer tekom življenja spreminjajo, vendar prvotne značilnosti ostajajo v večini enake skozi celotno življenje. Možne so seveda tudi spremembe, ampak to bolj pogosto ob večjih spremembah v življenju družin, v partnerskih in terapevtskih odnosih (Kobak in Hazan, 1991, Stiegel, 1999, v Žvelc in Žvelc, 2006).

Po Bouwkamp in Bouwkamp (2014, str. 28–33, v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019) povzemamo pet modelov navezanosti. To so:

- varen stil navezanosti,
- preokupiran stil navezanosti,
- plašljiv stil navezanosti,
- odklonilen stil navezanosti in
- ambivalenten stil navezanosti.

Za osebe, ki so varno navezane (delovni model: jaz sem v redu, ti si v redu), je značilno, da:

- se počutijo varne, samozavestne in so zadovoljni sami s seboj,
- se počutijo vredne ljubezni,
- so pozorni na svoje lastne potrebe kot tudi potrebe drugih,
- se hitro vključijo v družbo in
- zunanje okolje zaznavajo kot dostopno.

Za osebe, ki so plašljivo navezane (delovni model: jaz nisem v redu, ti nisi v redu), je značilno, da:

- se zaradi strahu pred zavrnitvijo izogibajo bližnjim stikom,
- težko zaupajo ljudem,
- sebe vidijo kot osebo nevredno ljubezni in
- se bojijo navezati na druge, hkrati pa niso navezani nase.

Za osebe, ki razvijejo odklonilno navezanost (delovni model: jaz sem v redu, ti nisi v redu), je značilno, da:

- kažejo, kot da ne potrebujejo nikogar, vendar si želijo bližine,
- si želijo pozornosti, vendar tega ne pokažejo,
- vzdržujejo čustveno razdaljo,
- so neodvisni od drugih, vendar ne vedo, kaj zares potrebujejo v odnosih z bližnjimi in
- se lahko hitro razjezijo.

Za osebe, ki razvijejo preokupiran stil navezanosti (delovni model: jaz nisem v redu, ti si v redu), je značilno, da:

- se oklepajo soljudi,
- sebe vrednotijo slabo, menijo, da niso vredni ljubezni,
- ves čas ugajajo potrebam drugih, pozabijo pa na lastne potrebe,
- so posesivni in
- se bojijo osamljenosti.

Za osebe, ki razvijejo ambivalenten stil navezanosti (delovni model: jaz sem v redu in ti si v redu, ampak ne zmeraj), je značilno, da:

- zelo potrebujejo pozornost pomembnih drugih,
- se zelo bojijo, da bi izgubili to pozornost,
- v enem trenutku zahtevajo popolno pozornost, v drugem trenutku pa se jezno odmaknejo,
- se bojijo zavrnitve in
- nadzorujejo svoja čustva.

Raziskave kažejo, da veliko ljudi, ki se soočajo s težavami v duševnem zdravju, ni razvilo varne navezanosti s svojimi starši oziroma skrbniki. Za njih je zelo pomembno, da zgradijo varen in trden odnos s pomembnimi drugimi, kamor spada tudi odnos z zdravnikom in drugimi strokovnjaki, kar bo pripomoglo k njihovem okrevanju. Kljub temu, da ta termin v storitvah duševnega zdravja in drugih storitvah poznajo, pa še vedno prevladuje medicinski model, ki temelji na diagnozah (Bucci idr., 2015).

Izkušnje v zgodnjem otroštvu pa vsekakor ne definirajo življenja posameznika v celoti, kakor lahko kasnejše izkušnje, na primer bolezni ali izgube, zamajejo varno navezanost. Procesi podpore in pomoči lahko izboljšajo navezanost in s tem krepijo odpornost posameznikov in družin (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 115).

1.7. PERSPEKTIVA MOČI

Otroci v rejništvu velikokrat prihajajo iz okolij, kjer njihove osnovne potrebe niso bile zadovoljene ali pa niso imeli možnosti sodelovati kot enakovredni člani družine. Zaradi tega je pomembno, da otroci v rejniških družinah dobijo občutek, da so enakovredni člani družine in skupnosti ter, da so sposobni narediti, karkoli si zastavijo.

V socialnem delu vedno izhajamo iz perspektive moči (Saleebey, 1997). Otroku moramo zagotoviti vse varovalne dejavnike, ki jih premoremo, in prav možnost učenja reševanja problemov v tako kompleksni življenjski situaciji, kot je življenje v rejništvu, je izredno pomembna izkušnja.

Ustvariti prostor, kjer se v soustvarjalnih procesih v rejništvu sliši glas otroka, je nova in težka naloga, ki jo moramo odrasli dobro opraviti. Pomembno je, da se otroka posluša in se mu odgovori. S tem zagotovimo, da smo se slišali in dogovorili ter skupaj z otrokom približali zelenim izidom.

Tukaj pa ne gre le za razumevanje, ampak za dragoceno izkušnjo otrokove lastne kompetentnosti in moči, ki jo otrok raziskuje, ubesedi in uporabi. Vabilo otroku, da nam razloži, kako on vidi problem, povezano hkrati z vabilom, da že razmišlja o tem, kaj bi on naredil, kaj bi bil njegov prispevek k rešitvi, prinaša upanje in nove možnosti, ki jih kompetentno oblikuje tudi otrok sam (Čačinovič Vogrinčič idr., 2010, str. 83).

Čeprav velikokrat govorimo o negativnih izkušnjah otrok v rejništvu, je pomembno poudariti, da se iz svojih izkušenj veliko naučijo oziroma lahko njihove težave

preoblikujemo v prednosti. Njihove težave pri navezovanju na pomembne druge lahko opredelimo tudi kot zmožnost njihove prilagoditve na novo okolje in situacije. Težave pri zaupanju ljudem lahko povežemo s previdnostjo, vedenjske težave z odpornostjo, izgubljen občutek pripadnosti s samozagovorništvom in manipulativno vedenje s sposobnostjo, da dosežejo, kar si želijo (North, 2016).

Prav tako z otrokom v rejništvu sodeluje veliko število posameznikov in organizacij, ki se trudijo, da bi otroka čim bolj podprli. Vse te organizacije in posamezniki pa se glede na svoj način dela zelo razlikujejo in včasih slabo sodelujejo med seboj, to pa seveda občuti tudi otrok. Zaradi tega je izredno pomembno koordiniranje različnih storitev (North, 2016).

V Sloveniji se temu približamo z individualno projektno skupino v rejništvu. Njen glavni namen je vzpostavljanje in delovanje med matično družino, rejniško družino, stroko na Centru za socialno delo in otrokom, ki je v rejništvu. Ta skupina je odprta za vse, ki jih v izvirnih delovnih projektih potrebujemo. To so lahko učiteljice, psihologinje, psihiatrinje, terapevte, tudi prijatelji. Ravno zaradi tega je pomembno, da socialna delavka vzpostavi in varuje delovni odnos, saj družina in otrok potrebujeta vsakega povabljenega sodelavca. Vsi skupaj morajo spoznati svoj delež v procesu in spoznati delo iz perspektive moči, kar pa lahko služi kot opora učinkovitemu soustvarjanju. Pri tem je nujno, da se vedno znova ohranja prostor za besede otroka (Čaćinović Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 141–142). S tem najmlajšim pomagamo okrepiti podporno mrežo, povežemo jih z viri moči, jih povežemo z njihovo skupnostjo in zagotovimo, da so njihove osnovne potrebe zadovoljene (North, 2016).

Dustianne North (2016) v svoji raziskavi poudari, da je za duševno zdravje otrok v rejništvu pomembno, da vključujemo otroke k organizaciji programov, katere uporabniki so, in jim tudi omogočimo, da prevzamejo vodilno vlogo. Otroci so namreč večino časa v položajih uporabnika oziroma prejemnika pomoči in se nemalokrat počutijo brez kontrole nad lastnim življenjem. S priložnostjo vključitve v organizacijo pa lahko v njih obudimo lastnosti in sposobnosti, ki se jih morda sploh ne zavedajo. Prav tako pa so storitve, ki so bližje uporabnikovim pogledom, veliko uspešnejše kot tiste, ki jih vodijo drugi ljudje. Pri sodelovanju in opolnomočenju otrok je zelo pomembna tudi medvrstniška podpora in možnost, da zastopajo sami sebe, ko vstopajo v sisteme duševnega zdravja.

1.8. ZAGOVORNIŠTVO

V rejništvu je zelo pomemben tudi koncept zagovorništva, saj se otrok velikokrat ne sliši. Večkrat so žrtve nasilja, na starše se ne morejo zanesti, brez njihove vednosti odločajo o njihovi prihodnosti, s tem, ko pa niso slišani, velikokrat izgubijo zaupanje vase pa tudi v življenje. Zaradi tega je pomembno, da imajo otroci zagovornike, ki se zavzemajo za njihov glas.

Zagovorniki so usposobljeni ljudje, ki prostovoljno prisluhnejo otrokom, jih čustveno podprejo in jim pomagajo pri razumevanju dogajanja in postopkov, v katere so vpleteni. Prav tako jih seznanjajo z možnimi izbirami in skupaj z njimi iščejo rešitve. Pravzaprav je zagovornik otrokov zaupnik. Otroku lahko z zagovornikom zapiše izjavo s svojim mnenjem in željami in jo pokaže osebam, ki jih sam izbere. Izjava je namenjena tudi sodišču, saj si sodnik skuša z njeno pomočjo ustvariti realno sliko in sprejeti najboljšo odločitev za otroka. Zato, da bo otrokovo mnenje slišano, je poskrbljeno, ni pa nujno vedno upoštevano. In sicer, kadar otrokove želje niso v skladu z njegovo koristjo (Zidar, 2020, str. 68–69).

1.9. SOCIALNE MREŽE OTROKA IN MLADOSTNIKA TER NJIHOVA SAMOPODOBA

Robbie Gilligan (1999, v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019) zagovarja tezo, da so socialne mreže otroka in mladostnika lahko ključni viri pomoči in jih je dobro upoštevati, če želimo učinkovito poseči v življenje otroka. Na življenje mladostnika vplivajo starši, ki živijo z otrokom, ali pa strokovne delavke, kot recimo učiteljice v šoli. Pomembno vlogo imajo tudi posameznikovi prijatelji in vrstniki. Naloga socialnega dela je, da socialno mrežo mladostnika mobilizira ali pa mu pomaga pri soustvarjanju nove socialne mreže. Socialna mreža je lahko vir moči in prijateljstva, samospoštovanja ali pa tudi vir stresa, pritiskov in izkoriščanja. In ravno zaradi tega jo je potrebno raziskati.

Sodelovanje s socialno mrežo lahko pomaga razumeti otrokove potrebe in pomaga razviti učinkovite rešitve, hkrati pa omogoča odstraniti ovire, ki spremembo onemogočajo.

Socialna mreža otroka je prav tako možen udeleženec v izvirnem projektu pomoči in lahko vpliva na učinkovitost rešitve. Rešitev je vedno usmerjena v skupnost, možna je samo v njej, zato potrebuje sodelovanje skupnosti. V konceptu Gilligana (1999, str. 75–81) so v socialno mrežo otroka zraven staršev vključeni tudi sorojenci, stari starši, tete, strici, prijatelji,

vrstniki, družinski prijatelji, vrstniki, sosedje, učitelji in odrasli mentorji, ki so povabljeni, da postanejo soudeleženi v rešitvi (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 170–172).

Otroci na podlagi druženja s svojimi vrstniki oblikujejo svoje vedenje in spreminjajo že pridobljene lastnosti. Skupaj s sovrstniki se poskušajo v različnih vlogah. Deklice postanejo bolj podobne drugim deklicam, dečki pa drugim dečkom, učijo se tekmovalnosti in pomoči drugim. Če se otrokovi odzivi in navade ujemajo z navadami drugih otrok, jih bodo verjetno obdržali, v nasprotnem primeru pa bodo neko vedenje oziroma navado opustili (Rich Harris, 2007).

Pomembno je, da otroke navajamo na skupno igro in sodelovanje z vrstniki, hkrati pa omogočamo oziroma dovolimo, da si otroci izborijo svoje mesto med vrstniki, kar lahko pripomore k posameznikovi samopodobi (Zalokar Divjak, 2000).

Samopodoba je posameznikova predstava oziroma doživljanje samega sebe. Je tudi organizirana celota lastnosti, potez, občutij, sposobnosti, ki jih posameznik pripisuje samemu sebi, deluje kot okvir, na podlagi česa posameznik regulira svoje ravnanje, je v tesni povezavi s posameznikovim obstoječim vrednostnim sistemom in na podlagi samopodobe posameznik prepušča le tiste vsebine, ki so sprejemljive zanj (Kobal, 2000, str. 25).

Pri grajenju samopodobe v rejništvu imajo zelo pomembno vlogo rejniki, ki lahko otroku ponudijo novo izkušnjo. Nemalokrat so otroci zavrženi s strani staršev, zaradi česar je lahko rejnik pomemben drugi, ki bo otrokom pomagal, da ponovno začutijo občutek pripadnosti in s tem zgradijo pozitivno samopodobo. Rejniki s svojo odzivnostjo in stalnostjo otroku omogočijo novo izkušnjo, s katero se lahko otroci ponovno naučijo zaupati (Omulec 2015).

Pomembno vlogo imajo tudi strokovne delavke, ki delajo z otrokom in raziščejo ter prisluhnejo preteklosti otroka. Pomembno je, da otrok nasprotja znotraj sebe, ki se največkrat navezujejo na matično in rejniško družino, ubesedi, predela in umesti. Prav tako je otroku potrebno povedati, da njegova vloga rejenca ne določa njegove identitete in je pomembno, da je v življenju samosvoj, tako kot vsak otrok (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Pomembno je tudi, da strokovnjakinje med pogovorom z otrokom uporabljajo besede, ki vključujejo. Predstavo o sebi namreč razvijemo preko sporočil, ki jih prejemamo iz okolja, v katerem živimo. Prav tako je pomembno, da so strokovne delavke pri posredovanju sporočil pozitivne, saj besede gradijo medsebojne odnose, zaradi česar moramo biti zelo

pozorni, kaj z izrečenim sprožimo pri sogovorniku. Za dober in zdrav razvoj ter oblikovanje samopodobe je nujno, da se otrokom zagotovi ustrezne družinske pogoje in spodbude, tako besedne kot nebesedne (Akerman, 2013).

1.10. KULTURNE RAZLIKE

Ob namestitvi otroka k rejnikom je pomembno, da so rejniki seznanjeni s kulturo, iz katere otrok prihaja. Nemalokrat se namreč zgodi, da imata rejnik in otrok v rejništvu različno kulturno ozadje, norme in vrednote, vero, ki vplivajo na posameznika. Lahko se zgodi, da otrok prihaja iz okolja, kjer so sorodstveni in družbeni odnosi zelo pomembni, pa ne samo v ožjem družinskem krogu, ampak tudi v razširjeni družini, kar je pomembno upoštevati pri zagotavljanju stikov z izvirno družino.

Prav tako v različnih kulturah izražamo čustva na različne načine, kar je tudi potrebno upoštevati oziroma razumeti. Vedno si je potrebno prizadevati otroka namestiti k rejnikom, ki lahko zadostijo njegovim/njenim potrebam, vključno z otrokovimi etničnimi, verskimi, kulturnimi in jezikovnimi potrebami. Za kakovostno izvajanje rejništva je potreben kulturno občutljiv odnos rejnikov, ki temelji na spoštovanju in odprtosti za ozadje, vrednote ter izkušnje. Pri nameščanju morajo biti strokovne delavke (pa tudi rejniki) pozorne tudi na to, da otroci morda zaradi svoje izvirne kulture niso navajeni izražati svojih občutkov in želja (Aralica, idr., 2019, str. 10–11).

Prav tako je pomembno, da se kulturnih razlik ne le zavedamo in jih upoštevamo, ampak da posameznika poskusimo razumeti. Pri tem je pomembno vzpostaviti globlji in spoštljiv odnos z otrokom, kjer vsi, ki z njim sodelujemo, ostanemo v poziciji nevedneža oziroma učenca, ko se srečujemo z nam neznanimi vidiki kulturnih doživetij (North, 2016).

1.11. ODPORNOST

Pri delu v rejništvu je pomembno, da prepoznamo odpornost v otroku. Odpornost pomeni sposobnost soočiti se z življenjskimi izzivi. Vsi ljudje imamo v sebi potencial za okrevanje in prevzemanje nadzora nad različnimi življenjskimi preizkušnjami, s katerimi se srečujemo na vsakodnevni ravni. Moč ljudi je potrebno spodbujati in krepiti tako, da se človek zaveda svojih virov moči za spoprijemanje z bodočimi izzivi. Premagovanje le-teh za človeka pomeni osebno rast (Walsh, 2003, str. 400).

Simon (Samec in Slodnjak, 2001) pripoveduje o sledečih značilnostih odpornih mladostnikov: sposobnost prebuditi toplino v ljudeh, sposobnost posameznika, da zažene vire moči v sebi in okolju, potreba in sposobnost planiranja, dobre intelektualne sposobnosti, zvedavost, sposobnost premagovanja ovir na različne načine, sposobnost pomoči ljudem, najti smisel življenja.

Robbie Gilligan (2009, str. 6) v svoji knjigi usmeri pozornost na tri dimenzije odpornosti. To so:

- Premagovanje težav (so uspešni, kljub izpostavljenosti visokemu tveganju).
- Obdržanje kompetenc pod pritiskom (prilagoditev na visoko tveganje).
- Okrevanje po travmi (uspešna prilagoditev kljub negativnim življenjskim izkušnjam).

Če se osredotočimo na te dimenzije, lahko skozi te tri perspektive vidimo odpornost otroka v rejništvu. Otroci, ki so zelo odporni, so lahko socialno in akademsko zelo uspešni kljub predhodnim zlorabam in drugim težkim izkušnjam. Prav tako marsikateri otrok okrevaja po travmi in zanemarjanju staršev ter po drugih neprijetnih izkušnjah. Odporen otrok je tisti, ki se pozitivno zoperstavi tveganim okoliščinam (npr. sprememba šole) in je ob tem uspešnejši, kot se od njega pričakuje.

Značilnosti odpornega otroka so odzivnost, fleksibilnost, skrb, sposobnost empatije, komunikacijske veščine, različne oblike socialnega vedenja in smisel za humor. Ponavadi gre za otroke, ki se v socialnih situacijah z lahkoto odzivajo pozitivno. Vse to pa veliko pomeni tudi za delo v rejništvu. Pomembno je, da pozornost usmerimo na socialno kompetentnost otrok, veščine za reševanje problemov, avtonomijo otroka in usmerjenost v bodočnost (Čačinovič Vogrinčič, idr., 2010, str. 84).

Pomemben dejavnik pri krepljenju odpornosti je tudi to, da otroci ostanejo povezani s pomembnimi bližnjimi oziroma socialnim omrežjem, ki so največkrat njihovi starši, stari starši, sorojenci in drugi sorodniki ter prijatelji. To so namreč zelo pomembni ljudje, ki vplivajo na posameznikov razvoj tako v času rejništva kot tudi po njem (Gilligan, 2009, str. 38).

Družinski sistem prepričanj, organizacijski vzorci in komunikacijski procesi vplivajo na to, kako odreagiramo na krizno situacijo. Takšna, kot so naša prepričanja in izkušnje, bodo tudi

odzivi na krizo. Nove izkušnje pa lahko spodbudijo nove odzive. Sodobne družine, kamor uvrščamo tudi rejniške družine, se organizirajo na različne načine, da se lahko spoprimejo z izzivi. Socialno delo pa ves čas verjame v obnovljive potencialne ljudi in išče možnosti, kako z družinskimi člani poiskati in povečati najboljše odlike posameznikov in družine kot celote (Mešl, 2013, str. 357–358).

2. FORMULACIJA PROBLEMA

V času študija so me najbolj pritegnile teme duševnega zdravja in dela z mladimi. Zato sem želela v svoji diplomski nalogi ti dve področji združiti in raziskati.

Za raziskovanje duševnega zdravja otrok v rejništvu sem se odločila, ker sem tekom letošnje prakse zaznala, da so rejniški starši v primeru krize otroka, samomorilnih misli in neprimerne vedenja zelo nemočni in jezni. Znajdejo se v stiski, saj večkrat ne vedo, kako bi se odzvali oziroma se počutijo, kot da so prepuščeni sami sebi.

S svojo raziskavo sem želela ugotoviti, ali so rejniki seznanjeni z duševnim zdravjem otrok v rejništvu, kakšne so njihove izkušnje, kako v primeru stiske otroka odreagirajo ter na koga se obrnejo za pomoč. Zanimale so me tudi njihove izkušnje in pristopi, ki jim pomagajo v primeru stiske otrok ter katere pozitivne lastnosti otrok prepoznavajo. Da bi prišla do ugotovitev, sem si zastavila spodnja raziskovalna vprašanja.

2.1. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

- Zakaj se rejniki odločijo za rejništvo?
- S kakšnimi stiskami otrok se srečujejo rejniški starši in kako se z njimi soočajo?
- Ali rejniki opazijo kakšne duševne težave pri otrocih v rejništvu?
- Na koga se rejniki obrnejo po pomoč, če jo potrebujejo?
- Kakšno pomoč bi potrebovali od socialnih delavk?
- Kaj jim v primeru stiske otroka najbolj pomaga?

3. METODOLOGIJA

3.1. VRSTA RAZISKAVE

Na temo rejništva je bilo narejenih veliko raziskav v Sloveniji, še več pa v tujini. Tudi s temo duševnega zdravja je enako. Nisem pa zasledila kakšne raziskave, ki bi se nanašala na obe področji hkrati.

Moja raziskava je kvalitativna, saj sem podatke zbirala v obliki opisov, s pomočjo katerih sem odgovorila na zastavljena raziskovalna vprašanja, ki so del delno standardiziranih intervjujev. »V kvalitativnih raziskavah namreč zbiramo besedne opise, ki se nanašajo na raziskovalni pojav« (Mesec, 2009, str. 86).

Prav tako je raziskava poizvedovalna ali eksplorativna, saj je bil moj namen odkriti probleme duševnega zdravja, ki jih prepoznajo rejniki pri otrocih v rejništvu. »Te vrste raziskave so namreč uvod v spoznavanje nekega področja problematike, prvi korak na neznanem področju. V teh raziskavah se seznanimo z nekaterimi osnovnimi značilnostmi novega pojava ali področja problematik.« (Mesec, 2009, str. 80)

Raziskava je tudi empirična, ker sem zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec, 2009, str. 85).

3.2. GLAVNE TEME RAZISKOVANJA

Glavne teme mojega intervjuja za so:

- Motivi za rejništvo.
- Poznavanje otrok pred vselitvijo v rejniško družino.
- Sodelovanje z matično družino.
- Stiske otrok v rejništvu.
- Razumevanje duševnega zdravja in duševno zdravje otrok v rejništvu.
- Podpora in pomoč rejniškim staršem in otrokom v rejništvu.
- Močna področja otrok v rejništvu.

3.3. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Moji merski instrumenti so smernice za intervju. Podatke sem zbirala s pomočjo delno strukturiranega intervjuja, kar pomeni, da sem vnaprej pripravila glavna in bistvena vprašanja, ki me zanimajo, hkrati pa sem v primerih, ko sem želela dodatna pojasnila, postavila dodatna vprašanja (Rihter, 2003).

3.4. OPREDELITEV ENOT RAZISKOVANJA – POPULACIJA IN VZOREC

Do podatkov oziroma ugotovitev, ki veljajo za celotno populacijo, lahko pridemo s popolnim popisom populacije ali z vzorčenjem (Mesec, 2009, str. 90).

Populacijo predstavljajo vsi rejniki in rejnice otrok Republike Slovenije. Ker je število ljudi, ki se ukvarjajo z rejništvom v Sloveniji, zelo veliko, sem se odločila, da bom za svojo diplomsko nalogo uporabila vzorčenje. To pomeni, da sem podatke zbrala samo z določenega števila enot, ki sem jih izbrala iz populacije (Mesec, 2009, str. 91).

Vzorec tako predstavlja šest rejnikov in rejnic v Republiki Sloveniji, ki so imeli v času pogovora vsaj enega otroka v rejništvu in sem z njimi najlažje stopila v kontakt. Respondente sem našla s pomočjo socialnih delavcev in delavk, ki delajo na področju rejništva in so zaposleni na Centrih za socialno delo v Sloveniji. Vzorec je neslučajnosten in priročen, saj je bila raziskava izvedena s posamezniki, od katerih sem kontakte prejela najprej.

3.5. ZBIRANJE PODATKOV

Podatke sem zbirala med aprilom 2021 in majem 2021. Intervjuje s sogovorniki sem opravila preko aplikacije Zoom po metodi individualnega intervjuja, torej z vsakim sogovornikom posebej. V začetku aprila sem poklicala nekaj socialnih delavk in socialnih delavcev, ki delajo na področju rejništva na Centrih za socialno delo v Sloveniji, ter jih prosila za pomoč. Prosila sem jih, če lahko stopijo v kontakt z rejnicami in rejniki ter jih vprašajo, če bi bil kdo izmed njih pripravljen opraviti intervju z menoj na temo Duševno zdravje otrok v rejništvu za potrebe diplomske naloge. V primeru pozitivnega odgovora sem socialne delavke prosila, da mi posredujejo sogovornikove e-poštne naslove ali pa osebne številke, da jih lahko kontaktiram. Sogovornikom sem poslala e-pošto ali pa jih poklicala in prosila, da se dogovorimo za termin srečanja.

Med intervjuji sem si pomagala s strukturiranimi vprašanji in jih po potrebi dopolnila s podvprašanji. Sogovornike sem spodbujala, da z menoj delijo konkretne izkušnje iz prakse, po predhodnem dogovoru pa sem intervjuje posnela s pomočjo aplikacije OBS studio.

Skupaj sem opravila šest intervjujev. Na začetku sem vsem predstavila namen svoje raziskave in sklope vprašanj ter jih prosila za dovoljenje za snemanje. Na koncu sem še vsakega sogovornika vprašala, če bi za namene raziskave želel kaj dodati.

3.6. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Analiza podatkov je kvalitativna. Intervjuje sem najprej zapisala v knjižnem jeziku, v programu Windows Word. Ko sem gradivo uredila, sem določila enote kodiranja. Odgovore na vprašanja sem najprej podčrtala in označila s črkami od A do F, kasneje pa sem jih razporedila v tabelo. Kot metodo obdelave gradiva pa sem uporabila odprto in osno kodiranje, na koncu pa oblikovala ugotovitve.

Tabela 1: Predstavitev intervjuvancev.

Sogovornik/ sogovornica	Spol	Sorodniški/ nesorodstveni rejnik	Čas ukvarjanja z rejništvom	Število otrok v rejništvu
A	Moški	Nesorodstveni rejnik	15 let	2
B	Ženski	Nesorodstvena rejnica	14 let	5 in 1 v vikend rejništvu
C	Ženski	Nesorodstvena rejnica	7 let	3
D	Ženski	Sorodstvena rejnica	3 leta	1
E	Ženski	Sorodstvena rejnica	2 leti	1
F	Ženski	Nesorodstvena rejnica	9 let	2

Vir: Lasten.

Primer prepisa intervjuja A in podčrtane enote kodiranja:

Hmm ... da imajo težave. Itak jih imamo vsi, ampak oni jih imajo nekaj več. Eden izmed naših rejencev je otrok s posebnimi potrebami, kar so pomoje tudi duševne težave (A12). On je res tak poseben. Zelo inteligenčen, v šoli ni problem, doma pa si nič ne zapomni, razjezi se hitro na nas. On kriči na mene (A13). Jaz ga pa gledam in rečem: No, pa zakaj kričiš na mene, če pa jaz ne kričim nate?

In dekle, ki se je rezalo. (A14). Z njo nismo imeli hudih problemov. Ona ima druge težave, je nesramna. (A15). Nas ima rada, ampak navzven pa je uh ... Reče: Daj pejt ven, ker če si tukaj, nimam apetita.

Jaz pa vedno tako rečem: Boljše (no, ne vem, če je boljše), da so težave doma, kot pa drugod, v šoli, na avtobusu. Po eni strani boljše, ne za nas, da se doma sprostijo. Veste, potem se navadiš, da se ne obremenjuješ za vsako stvar.

Nadaljevala sem z odprtim kodiranjem. Podčrtane in oštevilčene izjave sem nato vstavila v razpredelnico. Razpredelnico sem razdelila na pet enot in za vsako izjavo zapisala njeno številko, prepis, pojem, kategorijo in temo.

Tabela 2: Primer odprtega kodiranja z osebo A.

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
A12	Hm ... da imajo težave. Itak jih imamo vsi, ampak oni jih imajo nekaj več. Eden izmed naših rejencev je otrok s posebnimi potrebami, kar so pomoje tudi duševne težave.	Različne težave, otrok s posebnimi potrebami, duševne težave	Pogled rejnikov na duševno zdravje	Razumevanje pojma duševno zdravje
A13	On je res tak poseben. Zelo inteligenten, v šoli ni problem, doma pa si nič ne zapomni, razjezi se hitro na nas. On kriči na mene.	Posebnost, inteligentnost, odličnost v šoli, kričanje	Lastnosti in vedenje otrok v rejništvu	Stiske otrok
A14	In dekle, ki se je rezalo.	Rezanje	Samomorilnost	Duševne težave
A15	Ona ima druge težave, je nesramna.	Težave, nesramnost	Odzivi otrok	Stiske otrok

Vir: Lasten.

Odprtemu kodiranju je sledilo osno, kjer sem izpostavila temo in pod vsako našla smiselne kategorije oziroma enote kodiranja.

Primer osnega kodiranja:

Motivi za rejništvo

Družba za starejše otroke:

- Začeli smo, ko je bil sin star okrog 5 let in si je želel bratca ali sestrico, želel si je družbo. Z ženo sva se pogovarjala, če gremo mi to zdaj v akcijo, bo on že iz šole, ko se bo lahko s kom žogal. (A1)
- Smo bili sami trije in hiša je bila dovolj velika takrat. (A2)
- Predvsem je bilo zaradi tega, da bi imel sin družbo. (B1)
- Imava 2 otroke, že odrasla. Sin je zdaj 20 let star in, ko je bil 5 let star, je bila tako velika starostna razlika, smo rekli, da bi moral imeti eno družbo. (B2)

4. REZULTATI

Rezultate svoje naloge bom predstavila po kategorijah in temah, ki so se razvile tekom intervjujev in hkrati odgovarjajo na moja raziskovalna vprašanja. Kategorije, ki jih bom obravnavala, so »motivi za rejništvo«, »informacije o otroku pred vstopom v rejništvo«, »sodelovanje z matično družino«, »stiske otrok«, »razumevanje pojma duševno zdravje«, »duševno zdravje otrok«, »medsebojni odnosi«, »pomoč in podpora v primeru stiske otroka«, »pozitivne prakse rejnikov, ki so jim pomagale v primeru stiske otroka/stiska otroka/duševne težave« in »lastnosti, ki jih rejniki navajajo kot močne plati otrok«.

4.1. MOTIVI ZA REJNIŠTVO

S sogovorniki sem se najprej pogovarjala o njihovih motivih za rejništvo. Glavna vzroka za začetek rejništva sta bila družba za starejše otroke, kot v izjavi: *»Začeli smo, ko je bil sin star okrog 5 let in si je želel bratca ali sestrico, želel si je družbo. Z ženo sva se pogovarjala, da če gremo mi to zdaj v akcijo, bo on že iz šole, ko se bo lahko s kom žogal.«* (A1) in neuspešnost pri spočetju bioloških otrok (*»Dalj časa sva z možem želela imeti svoje otroke. Do tega ni prišlo.«* C1). Dve izmed intervjuvank, ki sta babici otrok v rejništvu, pa sta odgovorili, da se za rejništvo nista odločili, vendar sta rejnici postali zaradi sile razmer. Prav tako sta dve izmed rejnic omenili, da je bil eden od razlogov za opravljanje rejništva omogočanje boljšega življenja otrokom, za katerega so v biološki družini prikrajšani. To lahko prepoznamo v izjavi: *»V bistvu ni neki razlog. Želja je bila od vedno, da bi pomagala otrokom oziroma omogočila, ker nimajo možnosti oziroma pogojev za bivanje v matični družini.«* (F1)

Čeprav so bili začetki rejništva težki, ena izmed rejnic omeni, da so jo pozitivne izkušnje in napredki otroka v rejništvu motivirali za nadaljevanje rejniške dejavnosti. Eden od sogovornikov pa je dejal, da ko začneš z rejništvom, velikokrat prejmeš klic, če bi sprejel še kakšnega otroka.

4.2. INFORMACIJE O OTROKU PRED VSTOPOM V REJNIŠTVO

Predhodne informacije o otrocih, ki jih rejniki sprejmejo v svoje domove, so velikokrat zelo površinske. Štirje rejniki so odgovorili, da so pred začetkom rejništva dobili malo informacij

o otrocih (*»Jaz prvega otroka, ki sem ga dobila v rejništvo, nisem vedela skoraj nič, kar se tiče, zakaj je bil odvzet, kaj se je zgodilo, kaj se ni.«* F4). Omenili so tudi, da se težave oziroma stiske otrok velikokrat sploh ne naslovijo (*»Za tiste, ki imajo kakšne težave, pa ne zvemo veliko.«* A5) in se z njimi srečajo kasneje.

Ena izmed rejnic je povedala, da je sicer vse otroke pred sprejemom vsaj enkrat srečala, enega od otrok pa celo spremljala dve leti pred prihodom v rejništvo. V intervjuju pove: *»Tako, da samo družino, primer sem poznala že dve leti, bi rekla, ampak zaradi vseh teh birokratskih stvari, zaradi tožbe, odvetnikov, ki so preprečevali to, je to trajalo dve leti. Tako, da sem nekaj časa spremljala to družino.«* (B5)

Na vprašanje o kulturnem ozadju otrok so intervjuvanci odgovorili, da ne vedo veliko, se pa jim večini to sploh ne zdi pomembno. Ena od rejnic je omenila, da je imela težave, ker so bila prepričanja njene družine drugačna od prepričanj biološke družine otroka, zaradi česar so se morali veliko dogovarjati med seboj.

Rejnici, ki sta hkrati tudi babici otrok, sta povedali, da sta otroka pred vstopom v rejništvo dobro poznali (*»Ja kar. Glejte, ona je moja vnukinja. Seveda, ko se je rodila, sem jo čuvala velikokrat.«* D2) in tudi sami prepoznali stiske otrok še pred začetkom rejništva.

Ena rejnica je omenila pomembno spremembo po reorganizaciji Centrov za socialno delo. Prvega otroka je namreč sprejela pred reorganizacijo in ni vedela skoraj nič o njem, pri drugem, ki ga je sprejela leta 2019, kjer je o namestitvi že odločalo sodišče, pa je imela možnost vpogleda v vse zapise in tako pridobila veliko informacij.

4.3. SODELOVANJE Z MATIČNO DRUŽINO

Ko vprašanje nanese na sodelovanje z matično družino, se vsi intervjuvanci strinjajo, da je to zelo kompleksno in da težko sodelujejo z otrokovimi biološkimi starši. Nekateri menijo, da je bolje sodelovati čim manj oziroma, da ne morejo vzpostaviti stika z njimi (*»Mi ne nasprotujemo stikom, ampak velikokrat se zgodi, da ne moremo vzpostaviti stikov z otrokovimi starši.«* A10).

Ena od rejnic je natančno opisala proces sodelovanja z biološkimi starši z izjavo: *»To je kot po šolski knjigi. Na začetku so iskali prijateljstvo, potem, ker smo jim lepo razložili, da prijatelji ne moremo bit že zaradi otroka. Potem je neka jeza, sledi pa nagajanje.«* (F11)

Intervjuvanci so omenili, da jim biološki starši velikokrat pripisujejo krivdo za odvzem otroka in v njih vidijo konkurenco. Ena od rejnic je poudarila, da je pri sodelovanju z biološkimi starši nujno vzpostaviti zaupanje, saj lahko potem veliko bolje sodelujejo med seboj (*»Ampak se da, bom rekla, priti, da starši le zaupajo, da jim nisi neka konkurenca. Potem je veliko lažje delat.«* B13 in *»So pa še vedno novi izzivi. Vedno pridejo starši s kakšnimi novimi stvarmi in moreš spet začeti vlagati in razlagati, ogromno je tukaj not vložene truda.«* B14).

Zanimivo pa je bilo slišati mnenje sorodstvenih rejnic, da sta s svojimi otroki prekinili stike s tem, ko sta začeli opravljati rejništvo, seveda pa stikom ne nasprotujeta. Ena izmed njih je povedala: *»Žal od takrat, ko je deček šel z mano (po pričanju na sodišču), so se tudi najini stiki pretrgali.«* (E6)

Štirje rejniki so izpostavili, da ima pomembno vlogo pri sodelovanju z biološko družino Individualna projektna skupina (IPS) na Centru za socialno delo, kjer se dogovorijo o stikih z biološkimi starši, o pričakovanjih in napredkih glede otroka (*»Potem smo se na IPS-ih pogovorili, kako in kaj. Kaj oče pričakuje, kakšen imamo mi ritem življenja, da pač nekako prideš skupaj.«* B11).

4.4. STISKE OTROK

Med intervjuvanjem o stiskah otrok so se pojavile najrazličnejše stiske, s katerimi se soočajo otroci v rejništvu. Vsi rejniki so se strinjali, da je le-teh ogromno in da se posledično tudi sami znajdejo v situaciji, ko potrebujejo pomoč.

Rejniki povedo, da otroci velikokrat prihajajo iz okolja, kjer nimajo nobene spodbude, so prepuščeni sami sebi ali pa doživljajo ogromno nasilja. Ena izmed sogovornic pove, da biološki starši otrokom ob prihodu v rejništvo vzbujaajo krivdo zaradi odhoda iz družine (*»Potem jih je tudi mama kdaj plašila ali vzbujaala krivdo. Po telefonu jo je klicala in hčerki rekla, da je ona kriva, da je v rejniški družini.«* C29). Kar pa otroke seveda zelo obremenjuje. Otroci so velikokrat razočarani, ko se dogovorijo za stik z biološkimi starši, pa jih ti v zadnjem trenutku odpovedo ali pa ne pridejo na dogovorjeno srečanje. Stisko otroka ena od rejnic opiše z naslednjimi besedami: *»Druge stiske, ki so se zgodile velikokrat pri puncih, da je bila dogovorjena za stike, pa staršev ni bilo, ali pa so zadnji trenutek odpovedali.«* (F18) Ena izmed rejnic je omenila tudi razočaranje otrok v rejništvu, ko jim biološki starši za

rojstni dan ne prinesejo daril (*»Polno je tudi razočaranj, ko otroci pričakujejo, da bodo od mame dobili darilo in mama pride z vrečami in potem ni darila.«* C13).

Štirje intervjuvanci so omenili razdvojenost otrok. Ne želijo se zameriti svojim staršem, pa tudi rejnikom ne. To lahko vidimo v izjavi: *»Ena zelo nezamerljiva stiska je, da otrok, zdaj pri tamljšem vidim, on se noče zamerit ne meni in ne staršem. Pride v neko situacijo, ko začne lagat in vidiš, da mu ni prijetno. Ker on ne bi rad užalil mene.«* (F15) in *»Noče povedat, kako je bilo, da ne bi koga užalil. In potem doživlja neke take konflikte/stiske.«* (F16) Prav tako zaradi menjavanja okolja pogrešajo svoje biološke starše, nekdanje rejnike in prijatelje (*»Ko si ga dal zvečer spat, je jokal, malo je za mami jokal, malo za prejšnjo rejnico.«* B20). Ena rejnica je tudi povedala, da otroci po eni strani razumejo, zakaj ne morejo videti bioloških staršev, jih pa še vedno zelo pogrešajo (*»Razume in hkrati ne razume, zakaj ne more mamico videt.«* D11).

Ena od pomembnih stisk, ki sta jih omenili dve sogovornici, je tudi prilagoditev na nove navade oziroma življenjski stil, ki tako otrokom kot rejnikom predstavlja potrebe po novih prilagoditvah, kot na primer v izjavi: *»So bili iz enega okolja premeščeni v drugega. Seveda se krešejo navade od prej in stiske. Ja, stiske so, vedno so stiske.«* (B18) Sogovorniki so omenili izbruhe jeze otrok, ki jih povezujejo z njihovimi stiskami oziroma predhodnimi izkušnjami. Zaradi potrebe po prilagoditvi na nove navade se pojavijo nasprotovanja oziroma upori. Pet rejnikov je omenilo, da se srečujejo z izbruhi jeze, nesramnostjo in kričanjem otrok, ko nekaj ni po njihovo (*»Ona ima druge težave, je nesramna.«* A15 in *»Ima momente, ko začne kričat, tulit.«* F36).

Ena rejnica opaza, da sta otroka, ki sta pri njej v rejništvu, hitro izločena iz družbe: *»Dva, ki sta oškodovana, sta nesamozavestna, tudi okolica ju zelo hitro izloči, tudi v šoli pride do čustvenih izbruhov, veliko je upornišva.«* (B39). Prav tako se med sovrstniki počutijo drugačne, kar jim povzroča stisko (*»Večkrat sta se spominjali očeta, za kar jima je bilo hudo. Mlajša je rekla: Vsi v šoli imajo starša, mamo in očeta, samo jaz nimam. V naši šoli sem samo jaz v svoji družini. To, da je drugačna, že takoj se je počutila drugačno.«* C9).

Otroci, ki so v rejništvu, se soočajo z različnimi strahovi. Spominjajo se neprijetnih dogodkov iz preteklosti, imajo težave s spanjem, kar rejniki zaznajo skozi nočne more: (*»Polno enih strahov imajo v sebi, za nazaj se spominjajo, kaj se jim je zgodilo.«* C26). Zaradi prepuščenosti sami sebi in zanemarjanja v biološki družini potrebujejo izjemen

občutek varnosti, kot lahko vidimo v naslednjih dveh izjavah: *»Na čustvenem področju se je to najbolj kazalo, da zelo dolgo ni želel spati v svoji sobi, ampak v spalnici zraven mene.«* (E27) in *»... ker je rekel, da se tako počuti najbolj varnega.«* (E28)

Dve rejnici sta omenili, da sta otroka v rejništvu okoli sebe postavila zid in težko pokažeta svoja čustva (*»Več kot dve leti ni jokala.«* F20 in *»Nek zid si je naredila in bila vedno nasmejana.«* F21). Prav tako pa se njihove stiske kažejo tudi na fizični ravni. Rejnica v izjavah pove: *»Ko se usede pred računalnik, da bi kaj naredila, prav kašlja, se mi zdi prav psihično.«* (C23) in *»Zelo jo je tudi motilo, da si jo gledal v oči, ponavadi se je takrat začela smejat. To jo je zelo znerviralo.«* (C42). O slednjem bo govora pod poglavjem Duševno zdravje otrok.

Dve rejnici priznavata, da otroka ob prihodu k njim nista znala sestaviti niti enega stavka, kljub temu, da sta bila stara že pet let. Zaradi tega so jima strokovne delavke v vrtcih predlagale, da ju vpišeta v program za otroke s posebnimi potrebami. Intervjuvanki se s tem nista strinjali in sta veliko svojega časa namenili otrokoma, tako da sta v roku enega leta nadoknadila govor in so ju vpisali v redni program.

4.5. RAZUMEVANJE POJMA DUŠEVNO ZDRAVJE

Ker me je zanimalo, kako intervjuvanci sami razumejo pojem duševno zdravje, sem eno vprašanje namenila tej temi. Dobila sem podobne odgovore, ki so poudarjali sposobnosti posameznika, da izrazi svoja čustva in se spoprime s svojimi stiskami, kot na primer v izjavah: *»Duševno zdravje razumem kot zelo kompleksno zadevo. Da nekako se znaš soočiti s svojimi strahovi, svojimi čustvi, da jih znaš izraziti, prepoznati. In tudi, da si priznaš te stvari, težave, znaš povedati drugim, da jih lahko razrešiš. Da si toliko odprt in ne tlačiš vsega vase.«* (C14) in *»V bistvu pojem, da se otrok tudi duševno primerno razvija. Da nima nekih potlačenih čustev, ki bodo kasneje vplivali na njegov razvoj.«* (D14) ter *»Pod pojmom duševno zdravje razumem, da je posameznik zadovoljen, da zna veselje izraziti, pa žalost. Da se zjoče, ko mu je hudo. Da ima prijateljske vezi. To v glavnem.«* (E10)

Dva rejnika sta izjavila, da se duševno zdravje razdeli na dva pola; na tiste, ki so rojeni z ovirami oziroma težavami v duševnem zdravju, in tiste, ki se težje spopadejo s svojimi stiskami (*»Hmm ... da imajo težave. Itak jih imamo vsi, ampak oni jih imajo nekaj več. Eden izmed naših rejencev je otrok s posebnimi potrebami, kar so pomoje tudi duševne težave.«* A12 in *»Ja, duševno zdravje, to je sposobnost človeka, kako se odziva na stiske, na izzive v*

življenju. *Da boš kos svojim odzivom, ali pa boš šel v vedenjske vzorce, ki so nesprejemljivi za družbo.*« B29 ter » ... *nekaj pa je, ko pa so rojeni z ovirami, preprekami in so duševni bolniki, iz česa ne morejo iti. Na fizični ravni okvara. Jaz bi rekla, da sta dve zvrsti tega.*« B30).

4.6. DUŠEVNO ZDRAVJE OTROK

Sogovorniki so pri temi duševno zdravje otrok v rejništvu poudarjali še več stisk otrok, ki se v primerjavi z zgornjim poglavjem še poglobljajo.

Kot prvo je ena od sogovornic omenila globoko žalost otrok, ki žalujejo za svojimi biološkimi starši. Čustva, s katerimi se soočajo, so zelo močna in se kažejo z nakazovanjem na samomor in beganjem od doma (*»Pred tem je ob stiski šel ven na balkon in rekel, da se bo dol vrgel, mamica je namreč storila samomor.*« (B56) in *»On je tudi begal, po 2–3 ure, ni bilo pri 8-ih letih. V tisti ihti je tekel ven. Potem pa je prišel nazaj, kot da nič ni bilo.*« (B57)).

Tudi štirje drugi sogovorniki so govorili o samopoškodovalnem vedenju otrok. To povezujejo z njihovimi potlačenimi stiskami, ki pridejo na površje po tem, ko z njimi že nekaj časa živijo. Opisovali so samopoškodovanje s pomočjo rezanja, zaletavanje v zid, grizenje nohtov in kože do krvi ter puljenje las.

Eden od pomembnih vidikov duševnega zdravja, ki so jih sogovorniki omenili, so vedenjske in čustvene težave. Otroci v rejništvu imajo veliko potlačenih čustev, med katerimi sem v pogovorih najbolj zaznala jezo, ki se kaže skozi čustvene in vedenjske izbruhe otrok ter uničevanje lastnine. Trije sogovorniki so omenili, da otroci, ki so pri njih v rejništvu, svojo jezo izražajo z uničevanjem, rezanjem in razbijanjem (*»Ona pa ima jezo. Toliko jezo. Vso svojo stisko bo izrazila z jezo. Ona bo uničevala, ona bo strigla, trgala, razbijala, ... Ima močno potrebo po izražanju, da nekaj uničuje.*« B28 in *»Drugače je zadirčen, vse, kar rečem, mu je odveč. Nažene me iz sobe. Prav tako je zelo vzkipljiv.*« E30). Težave se pokažejo tudi v šoli, kjer otroci velikokrat ne sodelujejo pri pouku, hodijo po razredu, motijo pouk ter jezikajo učiteljicam ali pa prostaško govorijo (*»Sploh tamlajši, ki je zdaj v drugem razredu, so čustveni izbruhi huda težava. Otrok divja po učilnici, tuli, kriči, se skriva pod mizo. Tastarejši brat pa začne jezikat, prostaško govoriti, nima tega, da bi se kam skrival, zna biti zelo nesramen do učiteljice.*« B40). Ena od rejnic je izjavila, da otrok v afektu brcne v vrata ali kaj zlomi, razmetava pohištvo, druga rejnica pa pove, da je bil eden otrok ob

prihodu v njeno družino tako agresiven, da je bil nevaren zase in okolico (*»Je otrok, ki, ko ga nekaj znervira v afektu, odreagira in udari po tem, kar mu pride pod roko. Deček je imel veliko takšnih težav in še zdaj je zelo impulziven. Tako hitro, kot se razjezi, sicer tudi popusti, ampak v tistem afektu brcne v vrata ali kaj podobnega.«* E13).

Ena od sogovornic je omenila tudi zasvojenost otrok z računalnikom še pred prihodom v rejništvo, zaradi česar so porabili kar nekaj časa, da so težave omilili in spremenili njune navade. Prav tako imata otroka odločbo o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, zaradi česar je sodelovanje z njima nekoliko oteženo (*»Da sta zahtevna, težavna, da imata odločbo in izhajata iz družine, kjer je duševna bolezen prisotna.«* B31).

Med nekaj pomembnih ugotovitev na temo duševnega zdravja otrok, katere so z mano delili intervjuvanci, prav gotovo sodi tudi disociativna motnja, kar lahko razberemo v izjavi: *»Na koncu sva z njo ugotovili, da ima deklica verjetno disociativno motnjo, ker se je kar izklopila.«* (C19), in regresija (*»Potem se je tudi plazil po tleh, kar mi je bilo zelo težko razumljivo. In to pri 10-ih/11-ih letih.«* E24), ki nazorno nakazujejo na globoke poškodbe, ki jih otroci doživijo. Dve sogovornici sta omenili tudi privide in prisluhe otrok v rejništvu ter stiske, ki se pokažejo na fizični ravni (*»Pri fantku do te faze, da si je zobe zbrusil, ker je v spanju ves čas škrtal z zobmi. Kot da razčiščuje stvari v sanjah, je rekla zobozdravnica. Si je dobesedno skoraj pojedel zobe od stiske, ki jo nosi ponoči.«* F44).

4.7. LASTNOSTI, KI JIH REJNIKI PREPOZNAVAJO KOT MOČNE PLATI OTROK

Intervjuvanci med pozitivnimi lastnostmi otrok izpostavljajo kreativnost otrok, sposobnosti v šoli, njihovo domišljijo, smisel za humor in razgledanost. Prav tako pa ena od sogovornic izpostavi potrpežljivost in trpežnost otrok ter njihovo notranjo moč. Rejniki otroke spodbujajo, jim stojijo ob strani, ampak za premagovanje stisk morajo otroci najti moč v sebi. Druga rejnica pove, da so otroci v rejništvu zelo samostojni in zreli za svoja leta ter izredno sočutni. Še tretji intervjuvanec pa poudari prilagodljivost otrok v rejništvu.

4.8. MEDSEBOJNI ODNOSI

Intervjuvanci so povedali, da so otroci ob prihodu k njim del njihove družine, imajo enake obveznosti, pravice in dolžnosti kot vsi ostali družinski člani. Vsi rejniki so povedali, da je glavni način, kako pletejo medsebojne vezi, pogovor in skupno preživljanje prostega časa.

Ena od rejnic je povedala, da se trudi, da otroci čim več različnih stvari izkusijo in dobijo veliko pozitivnih izkušenj, iz katerih bodo lahko črpali v prihodnosti.

Ker otroci velikokrat neradi govorijo o svojih čustvih, jim poskušajo rejniški starši z odprtostjo pokazati, da se tudi to da in ni nič narobe, če občutijo kakšna negativna čustva, kot lahko prepoznamo v izjavi: *»... smo rabili veliko časa, da je ona razumela, da lahko izraža tudi žalost in jezo ter druga čustva.«* (F22) in *»Ne skrivam stvari. Pa tudi z vzorom. Sama pokažem svoja čustva, če sem žalostna, se zjočem, če sem jezna, to pokažem. Pri nas smo zelo odprti. Toliko, kot se stiskamo, se tudi razjezimo ali pa tudi zjočemo.«* (F64) Prav tako sta dve rejnici omenili, da odnose z otroki pleteta z vzgledom in to, kar pričakujeta od njih, pričakujeta tudi od sebe (*»Tisto, kar jaz od njega pričakujem, tako tudi jaz ravnam.«* E60).

Sogovorniki so kot pomembno lastnost omenili tudi razumevanje in spoštovanje ter potrpežljivost z otrokom. Otroci namreč izhajajo iz okoliščin, kjer so bili zelo poškodovani (*»Spoštujem, če otroci nimajo vere. Jaz hodim v cerkev, nisem pa nikogar vsiljevala v nobeno vero.«* F7 in *»Jaz pravim, da nosijo grozno ogromne nahrbtnike na ramah. Kakšne odrasle osebe nimajo tega. Potrebno je veliko razumevanja.«* F32).

V primeru stiske otroka se sogovorniki odzovejo na različne načine, ki so v dani situaciji najprimernejši. Dva od sogovornikov sta omenila, da v primeru kričanja otroka raje počakata, da se umiri, saj kakršnokoli razpravljanje ne vodi nikamor in se kasneje z otrokom pogovorita (*»Čez uro ali dve pa bo prišel iz sobe, kot da nič ni bilo. Takrat se z njim pogovorim in mu povem, da to ni prav naredil, in se tega tudi zaveda.«* E14).

4.9. POMOČ IN PODPORA V PRIMERU STISKE OTROKA

V primeru stiske otroka rejniki odreagirajo na različne načine. Najprej jim zagotovo pomagajo njihove izkušnje, znanja in lastnosti, ki jim pomagajo pri soočanju z otrokovimi in posledično tudi svojimi stiskami, obrnejo se pa tudi na strokovno pomoč.

Ena od rejnic je omenila, da ji v rejništvu močno pomaga izobraževanje za vzgojiteljico, ki ga je končala pred leti (*»Sem pa pri 17-ih letih naredila šolo za varuhinjo otrok, kar mi je ob prejemu vnukinje zelo prav prišlo.«* D22). Isti rejnici v primeru stiske otroka pomaga, da napove naslednjo aktivnost oziroma dejavnost: *»Na primer, zelo pomaga, če jo pripravim, na primer, čez 10 minut greva v posteljo, čez 5 minut se pospravijo igrače.«* (D15)

Kot pomemben način za spopadanje s stiskami, ki ga je ena izmed rejnic izpostavila, je tudi dejstvo, da otroci čutijo, da so pomembni, videni in se lahko na rejnike obrnejo po pomoč, kar vidimo v izjavi: *»Prav tako se z vnukom vedno dogovoriva, da, ko gre na počitnice k staršem, me lahko pokliče, če se ne bi dobro počutil.«* (E55)

K spopadanju s stiskami pa veliko pripomore tudi kreativnost rejnikov. Ena izmed sogovornic je povedala, da v primeru stiske otrok uporabi kreativne zamisli, s katerimi pripomore k boljšemu počutju otrok. Otroku v rejništvu je sešila plišastega medvedka, ki ga je ob občutju tesnobe božal (*»Enkrat sem ji sešila medvedka, ga je nesla v šolo, da je lahko tega medvedka božala, ko se je spomnila na očeta.«* C15), ali pa so napihnili balon z neprijetnimi mislimi in ga nato spustili v zrak (*»Z eno izmed deklic sva napihovali balone in dali noter vse slabe stvari, nato pa jih odpihnili.«* C34 in *»Ena izmed deklic mi je velikokrat tudi kaj narisala, kar jo je mučilo. To smo potem raztrgale ali pa zažgale.«* C35).

Vsi intervjuvanci so povedali, da se v primeru stisk otroka obrnejo na strokovno pomoč. Najprej sami brskajo po literaturi v knjigah, seminarjih in spletnih straneh. To jim sicer zelo koristi, pogrešajo pa konkretne primere za stiske otrok, ki so pri njih v rejništvu. Vsi intervjuvanci so tudi omenili, da otrokom nudijo pomoč pedopsihiatrinje, psihologinje, vzgojiteljice in učiteljice ali psihoterapevke. Dve rejnici sta dejali, da večkrat pokličeta v bližnji krizni center, saj so le-ti dosegljivi 24h na dan, in prosita za nasvet v primeru stiske. Ena od sogovornic pa je poudarila, da preveč podpore tudi ni vedno najboljša možnost, saj lahko otrok to zavrne (*»Je pa zelo delikatno, ker preveč tudi ni dobro. Dobi občutek siljenja in v enem času, recimo, pri puncu sem dobila kontra učinek. Namesto, da bi bilo njej v pomoč, smo morali narediti nekaj korakov nazaj in ne it nikamor. Ker je začela zavračati vse.«* F60).

Večina rejnikov je povedala, da bi si zelo želeli več podpore za njih same, saj so velikokrat prepuščeni sami sebi oziroma svoji iznajdljivosti. Pogrešajo pa tudi supervizijo, ki jim je bila večkrat obljubljena in le redko izvedena.

Do izobraževanj, ki so obvezna za opravljanje rejništva, imajo rejniki mešana mnenja. Nekateri menijo, da so le-ta zelo poučna in pomembna ter bi si jih želeli še več. Spet drugi povedo, da so le-ta dolgočasna in zelo teoretična, sami pa bi potrebovali več praktičnih primerov, s katerimi bi lahko dejansko pomagali otrokom, ki so pri njih v rejništvu. Se pa zavedajo, da je to težko doseči, saj je vsak otrok individuum. Ena od rejnic je izpostavila, da na samih izobraževanjih zmanjka časa, da bi si rejniki med seboj podelili izkušnje. Vsi

intervjuvanci so pa povedali, da bi si želeli več srečanj z drugimi rejniki, saj jim to zelo pomaga, ko lahko svoje izkušnje in stiske delijo z drugimi (*»Izobraževanja na CSD so kar zanimiva, ampak bolj mi je pomembno, da slišim še druge rejnike in vidim, da nisem edina, ki imam takšne stiske.«* C58 ali *»Zelo fajn je slišati druge rejnike, si podeliti izkušnje. Takrat vidiš, da nisi sam v tem in imajo tudi drugi težave. Je ena taka moralna podpora. Medsebojno si izmenjavaš mnenje, ti nekomu pomagaš, drugi tebi.«* B49).

Sogovornici, ki sta sorodniški rejnici, pa imata v primerjavi z drugimi sogovorniki veliko manj stika, čeprav bi si želeli več tovrstne podpore (*»Z drugimi rejniki jaz ne sodelujem. Pa tudi informacije, ki meni manjkajo, ker jih nočem spraševati, ne vem namreč, s kakimi težavami se drugi srečujejo.«* E45). Ena od njiju je prav tako izpostavila, da biti sorodniški in nesorodniški rejnik ni enako, in bi želela, da bi se to tudi upoštevalo na Centrih za socialno delo.

Ko pogovor nanese na pomoč in podporo socialnih delavk, so rejniki ponovno mešanih mnenj. Vsi rejniki so povedali, da se na Centrih za socialno delo srečujejo na individualnih projektnih skupinah, kjer načrtujejo sodelovanje med rejniki in biološkimi starši, se jim pa zdi, da je teh premalo. Trije so odgovorili, da so s socialnimi delavkami zadovoljni. Povedali so, da so njihove socialne delavke zelo angažirane in redno spremljajo otroke, ki so pri njih v rejništvu. Hkrati pa so eni od rejnic na razpolago tudi preko privatnega telefona.

Po drugi strani pa so trije rejniki povedali, da s socialnimi delavkami nimajo dobrih izkušenj. Povedo, da so prepuščeni sami sebi, čeprav so od socialnih delavk pričakovali več podpore. Prav tako se jim zdi, da se preveč pozornosti nameni matičnim družinam, ki pa velikokrat ne pokažejo angažiranosti za svojega otroka. Socialne delavke pa ob tem spregledajo otroke, ki doživljajo ponovne stiske, ko njihovi starši stike odpovedo. Eni od sogovornic se zdi, da rejniki na Centru za socialno delo niso obravnavani kot sodelavci, kot na primer v izjavi: *»Včasih si tudi želim, da bi nas socialni delavci jemali bolj resno. Kot da sem tudi jaz nek strokovni delavec, čeprav nimam diplome. Sem pa z otrokom 24 ur na dan, jaz ga najbolj poznam.«* (C55)

Prav tako je ena intervjuvanka omenila, da do nedavnega ni vedela, da se lahko na Center za socialno delo obrne v primeru, da je sama v stiski (*»Mi je pa na zadnjem sestanku na CSD rekla strokovna delavka, da karkoli rabim, ne samo glede sebe, ampak tudi otroka, me kar*

pokličite. Tega pa nisem vedela. Sem mislila, da tja pokličem samo zase, ne pa tudi glede vnuka.» E48).

4.10. POZITIVNE PRAKSE REJNIKOV, KI SO JIM POMAGALE V PRIMERU STISKE OTROKA

Večina sogovornikov je kot primer pozitivne prakse omenila podporo strokovnih delavk. Eden izmed sogovornikov je povedal, da mu je zelo pomagalo, ko so ga strokovne delavke podprle pri odločitvi, ko je bil sam nesiguren (*»Pa mi je rekla, naj jo takoj peljem (na psihiatrijo), ker si ne smem prevzeti odgovornosti, da si pa ona nekaj naredi. No, to se mi zdi v redu. Ker meni ni bilo do tega in mi je bilo grozno. To se mi zdi, da me ni nihče nič obtoževal, ampak so me podprli.» A31*). Spet druga sogovornica poudari pomen psihoterapevtske obravnave, tri sogovornice pa so bile zelo zadovoljne, ko so jim strokovne delavke pomagale z dejanskimi napotki v primeru stiske (*»Svetovala mi je, da napišem, kaj vse ne dovolim in posledice oziroma kazni, če tega ne bo upošteval. Mora pa kazen temeljiti na nečem, kar je dečku drago, in da se tega moram držati »kot pijanec plota«. In da mu to pokažem, še preden kaj »ušpiči«. Prvo, kaj sem opazila, je bilo to, da od takrat iz šole ne dobivam obvestil o neprimernem obnašanju.» E58*).

Sogovornikom pa v primeru stisk otroka pomagajo tudi lastne izkušnje. Ena od sogovornic pove: *»Recimo panični napadi. Deklica je doživljala panične napad, na začetku, ko je prišla k nam. Nihče ji namreč ni razložil, kaj pri nas dela. Na vsak način je hotela it domov, videt hišo, predvsem zvečer. Ni bilo fajn. Pač, jaz sem doživela panični napad. Vem, kako zgleda, kao predihavat, kaj naredit, da gre mimo. Ta moja izkušnja mi je zelo pomagala, da sem lahko pomagala njej.» (F61)*

5. RAZPRAVA

Rejniki se za rejništvo odločijo iz različnih razlogov, ki so si med seboj podobni. Največkrat je vzrok želja po večji družini ali neuspešnost pri zanositvi, sorodniški rejniki pa so v rejništvo velikokrat postavljeni zaradi sile razmer oziroma izjemnih dogodkov, zaradi katerih otroci ne morejo živeti s svojimi biološkimi starši. Vzroki za nadaljevanje rejništva so prav tako različni, eden od najpomembnejših pa je gotovo odpornost otroka, da se sooči z življenjskimi izzivi, njegov potencial za okrevanje ter prevzemanje odgovornosti nad različnimi življenjskimi preizkušnjami (Walsh, 2003). Že samo ločitev otrok od bioloških staršev namreč predstavlja velik stres za otroka. Kot pravi Gilligan (Gilligan in Kelly, 2000), je lahko ločiti otroka od njegove družine, družine pa ne moreš vzeti od otroka, ne glede na razlog, zakaj so dom morali zapustiti. Večina otrok svoje starše zelo pogreša in si želi, da bi z njimi preživeli več časa (Gilligan in Kelly, 2000, str. 42). Zaradi tega so otroci velikokrat razdvojeni. Po eni strani razumejo, da zaradi okoliščin ne morejo živeti s svojimi starši, vendar jih neznosno pogrešajo. Prav tako se ne želijo zameriti ne biološkim in ne rejniškim staršem. Ravno zaradi tega je potrebno krepiti posameznikovo moč, da se otrok zaveda svojih virov moči, ki jih potrebuje za spoprijemanje z izzivi (Walsh, 2003). Zato moramo otroku zagotoviti vse varovalne dejavnike, ki jih premoremo, in prav možnost učenja reševanja problemov v tako kompleksni življenjski situaciji, kot je življenje v rejništvu, je izredno pomembna izkušnja. Pri tem je pomembno, da se otroka posluša in se mu odgovori (Čačinovič Vogrinčič idr., 2010).

Prišla sem tudi do spoznanja, da otroci v rejništvu izhajajo iz družin, ki so velikokrat globoko ranjene, otroci so največkrat izpostavljeni mnogim travmatičnim izkušnjam, ki se tekom rejništva (pre)velikokrat še poglobljajo. Posledice izpostavljenosti tveganjem in travmatičnim izkušnjam pa se velikokrat kažejo v otrokovih duševnih težavah na čustvenem in vedenjskem področju. Dlje časa, kot so otroci izpostavljeni trpinčenju in zlorabam, večji je vpliv na njihov razvoj in obnašanje, kar pa se lahko izraža tudi v odpornem in nepredvidljivem obnašanju v rejniških družinah (Kelly, 2017). Zaradi predhodnih izkušenj, kot so zlorabe, zanemarjanje in zapustitev bioloških staršev oziroma skrbnikov, je potencial otroka, da postane uspešen posameznik, velikokrat neuresničen (North, 2016). Stiske otrok pa se stopnjujejo tudi do samopoškodovalnega in samomorilnega vedenja. Stiske, travme in bolečine ter soočanje z neznanim v novi družini, kar otroci velikokrat doživljajo, vplivajo na njih in lahko brez ustreznega posredovanja oziroma pogovorov povzročajo psihološko

škodo, ki se kaže skozi otrokovo vedenje, še posebej, ker svojih stisk velikokrat ne znajo ubesediti (Miler, 2000).

Pomemben rezultat raziskave pa so tudi vedenjske in čustvene težave otrok. Pomembno je, da mladostniku nudimo ustrezno pomoč, ta se lahko začne že s spoštljivim pogovorom in razumevanjem njegove bolečine ter s pomočjo, da se nauči svoja čustva izraziti na drugačne načine. V primeru, da do spremembe vedenja ne pride, pa je dobro, da se obrnemo na strokovno pomoč (Cerar idr., 2011).

Obstaja pa še ogromno drugih varovalnih dejavnikov oziroma znanj in veščin, ki krepijo duševno zdravje otrok v rejništvu. Pomembno je, da se tako strokovne delavke kot rejniki, biološki starši in vsi drugi, ki sodelujejo v individualni projektni skupini, tega zavedajo. To pomeni, več različnih varovalnih dejavnikov poznamo in uporabljamo pri delu z otroki, manjša je možnost, da bo posameznik razvil določene težave v duševnem zdravju in se lažje soočil s stiskami (Britovšek idr., 2016, str. 15).

Ugotovila sem, da je za krepitev moči otroka pomembno krepiti vezi med rejniki in matično družino. V Sloveniji smo izoblikovali koncept individualne projektne skupine (IPS) v rejništvu, ki je zapisana v Zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti in Pravilniku o pogojih za izvajanje rejniške dejavnosti. Center, ki je krajevno pristojen za otroka, mora po namestitvi otroka v rejniško družino sestaviti individualno projektno skupino, v kateri sodeluje strokovna delavka centra otroka, strokovna delavka centra rejnika, rejnik, starši in otrok, razen če center otroka oceni, da udeležba glede na okoliščine primera za otroka ne bi bila koristna. (Čačinovič Vogrinčič, 2006, v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 137). V individualni projektni skupini se vsi udeleženci dogovorijo o medsebojnih pričakovanjih, napredkih otroka ter drugih temah, ki so v danem trenutku pomembne za vse udeležene.

Pri tem odigrajo pomembno vlogo socialne delavke, ki ljudem, ki jih rejništvo zanima, predstavijo pravice in dolžnosti, ki jih morajo izpolnjevati, ter ugotovijo primernost pogojev. Pomembno je, da za otroka izberejo družino, ki ustreza njegovim potrebam, in ga skupaj z matično družino na to pripravijo, seveda pa tudi rejnike (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, dopolnjen 2006, 2012, 2019, 29.–36. člen).

Skozi intervjuje sem ugotovila, da imajo rejniki mešana mnenja, kadar pogovor nanese na pomoč in podporo socialnih delavk. Vsi rejniki so povedali, da se na Centrih za socialno delo srečujejo na individualnih projektnih skupinah, kjer načrtujejo sodelovanje med rejniki

in biološkimi starši, se jim pa zdi, da je teh premalo. Trije so odgovorili, da so s socialnimi delavkami zadovoljni. Povedali so, da so njihove socialne delavke zelo angažirane in redno spremljajo otroke, ki so pri njih v rejništvu. Hkrati pa so eni izmed rejnic na razpolago tudi preko privatnega telefona.

Po drugi strani pa v marsikaterem primeru rejniki nimajo dobrih izkušenj s socialnimi delavkami. Povedo, da so prepuščeni sami sebi, čeprav so od socialnih delavk pričakovali več podpore. Prav tako se jim zdi, da se preveč pozornosti nameni matičnim družinam, ki pa velikokrat ne pokažejo angažiranosti za svojega otroka. Socialne delavke pa ob tem spregledajo otroke, ki doživljajo ponovne stiske, ko njihovi starši stike odpovedo. Eni izmed sogovornic se zdi, da rejniki na Centru za socialno delo niso obravnavani kot sodelavci (*»Včasih si tudi želim, da bi nas socialni delavci jemali bolj resno. Kot da sem tudi jaz nek strokovni delavec, čeprav nimam diplome. Sem pa z otrokom 24 ur na dan, jaz ga najbolj poznam.«* C55). Slabost dela na področju rejništva je ravno v tem, da strokovnjaki kdaj ne zmorejo in ne znajo vzpostaviti sodelovanja z vsemi udeleženi, varovati in razvijati to sodelovanje kot individualno načrtovanje pomoči socialnega dela. K temu je prispeval jezik stroke, saj se je o matičnih družinah v preteklosti govorilo zgolj kot o »problematičnih« družinah in odhoda otroka v rejništvo ni spremljal projekt dela za izboljšanje razmer v matični družini. Matične družine so sicer res velikokrat družine s številnimi izzivi, vendar to še bolj potrjuje, da potrebujejo izvirni delovni projekt pomoči za pomoč in spremembe. Pomembno se je zavedati, da danes socialno delo pojmuje rejništvo kot skrbno načrtovan sistem delovanja, kjer nihče od soudeleženi ne ostane brez podpore in pomoči (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 135–140).

V individualnem projektu pomoči pa lahko sodeluje in pripomore tudi socialna mreža otroka. Robbie Gilligan (1999, v Čačinovič Vogrinčič, G. in Mešl, 2019) zagovarja tezo, da so socialne mreže otroka in mladostnika lahko ključni viri pomoči in jih je nujno potrebno upoštevati, če želimo učinkovito poseči v življenje otrok. Sem sodijo tudi posameznikovi vrstniki. Maksimalna mobilizacija naravne socialne mreže otroka ali soustvarjanje nove je pomembna naloga socialnega dela, tudi v rejništvu. Socialna mreža je lahko vir moči in prijateljstva, samospoštovanja ali pa tudi vir stresa, ki je pomembna ovira za dober razplet. Pri tem govorimo o neformalnih in naravnih socialnih mrežah, pomembnih ljudeh v svetu otroka. Sodelovanje s socialno mrežo lahko pomaga razumeti otrokove potrebe in pomaga

razviti učinkovite rešitve. Sodelovanje pa nam omogoča odstraniti ovire, ki spremembo onemogočajo.

Da bi rejniki čim bolj kompetentno opravljali svoje naloge in izboljšali delovanje celotnega sistema, se morajo najprej udeležiti usposabljanja, ki traja 10–12 ur, po katerem pridobijo dovoljenje za opravljanje rejniške dejavnosti (Skupnost centrov za socialno delo, b. d.). Skozi intervjuje pa je veliko rejnikov odgovorilo, da bi jim najbolj pomagala neposredna pomoč in podpora v primeru stiske otroka, še posebej, da jim strokovne delavke svetujejo s konkretnim primerom, česar pa na žalost velikokrat niso deležni.

Na koncu bi rada poudarila, da vzorec moje raziskave ni reprezentativen. Opravila sem namreč šest intervjujev z rejniki iz različnih krajev v Sloveniji. Pridobljene ugotovitve je zaradi tega nemogoče posplošiti na celotno populacijo, vseeno pa nam lahko veliko povedo.

6. SKLEPI

- Sogovorniki so se za rejništvo odločili zaradi želje po družini, želje po enako stari družbi za svoje otroke, sorodstveni rejniki pa si rejništva največkrat ne izberejo, ampak so v to postavljeni zaradi okoliščin v matični družini.
- Vsi sogovorniki so povedali, da so informacije o otrocih pred vstopom v rejništvo nezadostne.
- Intervjuvanci so povedali, da je sodelovanje z matično družino zelo kompleksno in da je za uspešno sodelovanje ključno zaupanje ter pripravljenost za sodelovanje tako bioloških staršev kot rejnikov.
- Vsi sogovorniki so se strinjali, da otroci v rejništvu doživljajo veliko stisk.
- Anketiranci so povedali, da se otroci soočajo s čustvenimi težavami, kot so strahovi, razdvojenost, občutki krivde, nezaupljivost.
- Prav tako so poudarili, da se veliko otrok sooča z vedenjskimi težavami, kot so uničevanje lastnine, kričanje, jezikanje in prostaško govorjenje.
- Sogovorniki pojem duševnega zdravja razumejo kot sposobnost posameznika, da izrazi svoja čustva in se spoprime s svojimi stiskami.
- Rejniki, s katerimi sem opravila intervjuje, povedo, da se stiska otrok včasih stopnjuje vse do samopoškodovalnega in samomorilnega vedenja otrok, disociativne motnje pa tudi do regresivnega vedenja.
- Sogovorniki kot pomembno strategijo za soočanje s stiskami otrok omenijo pogovor in skupno preživljanje prostega časa ter potrpežljivost.
- V primeru stiske otrok so rejnikom, s katerimi sem govorila, v veliko pomoč lastne izkušnje, kreativnost in literatura, ki je na voljo.

- Vsi sogovorniki se v primeru stiske otroka obrnejo na strokovno pomoč, kot so: socialne delavke, psihologinje, pedopsihiatrinje, psihoterapevtke, učiteljice, ...
- Od socialnih delavk si sogovorniki želijo več podpore in pomoči, razumevanja ter občutka, da so tudi oni strokovni sodelavci.
- Intervjuvanci si od izobraževanj želijo več praktičnih primerov in izmenjevanj izkušenj z drugimi rejniki.
- Sogovornikom v primeru stiske otroka najbolj pomagajo konkretni nasveti strokovnih delavk.
- Pozitivne lastnosti otrok, ki so jih sogovorniki poudarili, so otrokova kreativnost, razgledanost, smisel za humor, odpornost, prilagodljivost in samostojnost.

7. PREDLOGI

- Menim, da je posameznike, ki se odločijo za rejništvo, potrebno opremiti s pomembnimi informacijami o otroku, še preden se k njim preselijo, saj lahko rejnikom to pomaga pri spoprijemanju s stiskami otrok.
- Rejniške družine oziroma otroke se spodbuja k srečevanju z biološkimi starši. Biološki starši pa včasih na srečanje sploh ne pridejo. To za otroke predstavlja veliko stisko, sprašujejo se, kaj so sami narobe naredili, če se je kaj zgodilo njihovim staršem ... Menim, da morajo socialne delavke in pravnice preceniti, do kdaj je sodelovanje z matično družino res v korist otrok, konec koncev ni edini cilj v rejništvu ponovno združenje z biološko družino.
- Med pogovori z rejniki se mi je zazdelo, da se o stiskah otrok govori šele, ko so težave že zelo očitne. Predlagam, da se večji poudarek nameni glasu otroka v rejništvu. Ti so namreč velikokrat slišani šele po tem, ko rejniki izpostavijo njihove stiske.
- Predlagam, da se ustanovijo podpirne ali terapevtske skupine samo za otroke v rejništvu, kjer bodo lahko govorili o svojih stiskah in se poistovetili z drugimi.
- Intervjuvanci so večkrat omenili, da potrebujejo več podpore zase. Pomembno jim je, da se počutijo razumljene in slišane. Najbolj jim koristijo nasveti drugih rejnikov. Zato predlagam ustanovitev supervizij in podpornih skupin za rejnike, ki bi delovale vsaj enkrat mesečno ter bi bile vodene s strani strokovnih delavk.
- Sorodstveni rejniki, s katerima sem govorila, sta izpostavili, da z drugimi rejniki nimata veliko stikov, bi si pa želeli. Predlagam, da se posebna pozornost nameni tudi sorodstvenim rejnikom in rejnicam ter da se obravnava njihove stiske, saj menim, da so le-te nekoliko drugačne od stisk rejnic in rejnikov, ki niso v sorodu z otroki v rejništvu.

8. UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA

- Aderloh, M., in Mirković, A. (2020). Z dokazi podprti programi pomoči v pomoč staršem/rejnikom programi starševstva neverjetna leta. *Rejniški glasnik*, 54, 57–67. Lendava: Dravski tisk.
- Akerman, B. (2013). Moč besed v pogovoru z otrokom. V: Kodele, T., in Mešl, N. (ur.), *Otrokov glas v procesu učenja in pomoči: priročnik za vrtce, šole in starše*. (str. 81–98). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Aralica, A., Boškić, R., Čož, B., Gole Ašanin, S., Mali, M., Uzelac, M., Zajc, I., Zaviršek, D., in Zemljič, I. (2019). *Smernice za zagotavljanje minimalnih standardov na področju rejništva za otroke brez spremstva*. Slovenska filantropija. Pridobljeno 13. 3. 2021 s <https://docplayer.si/116430858-Socialne-ve%C5%A1%C4%8Dine-resiliency-resource-centre-mental-health-foundation-of-australia-uspeh-posameznika-v-skupini-je-klju%C4%8Dnega-pomena-za-%C5%A1ir%C5%A1i-uspeh-v.html>
- Australian Institute of Health and Welfare. (2012). *Australia's health 2012*. (The thirteenth biennial health report of the Australian Institute of Health and Welfare, 2012). Pridobljeno 26. 2. 2012 s <https://www.aihw.gov.au/getmedia/5fd0fcfe-bac9-4a4c-8128-1152d0ae9d8d/14178.pdf.aspx?inline>
- Bizant, U. (2015). Obnašanje otrok v rejništvu ali posvojitvi. *Rejniški glasnik*, 49, 16–26, Ljubljana: SŽ-Železniška tiskarna Ljubljana.
- Boljka, U., Boškić, R., Čačinovič Vogrinčič, G., Dremelj, P., Kobal, B., Nagode, M., Smolej, S., Rakar, T., Sobočan, A. M., Urh, Š., Zaviršek, D., in Žiberna, V. (2010). *Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva*. (Končno poročilo št. IRSSV 07/2010). Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
- Boškić, R., Kobal Tomc, B., Lebar, L., Narat, T., in Rakar, T. (2012). *Življenjski poteki oseb, ki so bile prikrajšane za normalno družinsko življenje*. (Končno poročilo št. IRSSV 26/2012). Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
- Bouwkamp, R., in Bouwkamp, S. (2014). *Blizu doma, Priročnik za delo z družinami*. Ljubljana: Znanstvena založba FF, Pedagoška fakulteta, Inštitut za družinsko terapijo.
- Britovšek, K., Jeriček Klanšček, H., Kuzmanič, M., Roškar, S., Scagnetti, N. (2016). *Mladostniki o duševnem zdravju*. Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno

24. 3. 2021 s https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/mladostniki_o_dusevnem_zdravju.pdf
- Brown, S., Cho, B., Gusler, S., Huffhines, L., Jackson, Y., in McGuire, A. (2019). The relation between dimensions of maltreatment, placement instability and mental health among youth in foster care. *Child Abuse & Neglect, The International Journal*, 86, 10–21. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.08.012>. Pridobljeno 12. 3. 2021 s <https://www-sciencedirect-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/science/article/pii/S0145213418303314>
 - Bucci, S., Berry, K., Danquah, A. N., in Roberts, N. H. (2015). Using attachment theory to inform the design and delivery of mental health services: A systematic review of the literature. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 88(1), 1–20. doi: 10.1016/j.childyouth.2011.05.036. Pridobljeno 20. 3. 2021 s <https://sci-hub.do/10.1111/papt.12029>
 - Cheung, C., Goodman, D., Leckie, G., in Jenkins, J. M. (2011). Understanding contextual effects on externalizing behaviors in children in out-of-home care: Influence of workers and foster families. *Children and Youth services Review, Elsevier*, 33(10), 2050–2060. doi: 10.1016/j.childyouth.2011.05.036. Pridobljeno 28. 2. 2021 s <https://sci-hub.se/10.1016/j.childyouth.2011.05.036>
 - Cerar, M., Gaber, M., Kaliman, M., in Knez, T. (2011). *Samopoškodbeno vedenje, Kako ga lahko razumemo in pomagamo?* Inštitut za raziskave in razvoj 'Utrip'. Pridobljeno 15. 5. 2021 s http://www.institut-utrip.si/doc/brosurica_tisk_web.pdf
 - Colonnese, C., Konjin, C., Kroneman, L., Lieffering, N., Lindauer, R. J. L., in Stams, G. J. M. (2010). Caring for children who have experienced trauma – an evaluation of a training for foster parents. *Eur J Psychotraumatol*. 2020, 11(1): 1756563. Pridobljeno 24. 6. 2021 s <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7473239/>
 - Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
 - Čačinovič Vogrinčič, G. in Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
 - Družinski zakonik (DZ) (2017). Ur. l. RS 15/17, 21/18.
 - Erzar, T. in Erzar Kompan, K. (2011). *Teorija navezanosti*. Celje: Društvo Mohorjeva družba.

- Fallot R. D., in Harris, M. (2015). *What is Trauma-Informed Care?* The Institute on Trauma and Trauma-Informed Care (ITTIC). Pridobljeno 13. 3. 2021 s <http://socialwork.buffalo.edu/social-research/institutes-centers/institute-on-trauma-and-trauma-informed-care/what-is-trauma-informed-care.html>
- Gilligan, R. (1999). Working with social networks: key resources in helping children at risk. *Effective ways of working with children and families*, 70–92. London, Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Gilligan, R. (2009). *Promoting resilience*. London: British Library association for Adoption and Fostering.
- Kelly, G. in Gilligan, R. (2000). *Issues in Foster Care*. United Kingdom: Jessica Kingsley Publishers.
- Kelly, W. (2017). *Understanding children in foster care: Identifying and addressing what children learn from maltreatment*. Wellington: Palgrave MacMillan.
- Kobal, D. (2000). *Temeljni vidiki samopodobe*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Mali, M. (2008). Rejniška družina – družina s posebnimi sposobnostmi. *Bilten Skupnosti CSD Slovenije KALJENJE*, 115–131. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- McMahon, G. (2010). *Adijo, jeza! Priročnik za samopomoč*. Radovljica: Založba Didakta.
- Meolic, N. (2019). Otrok v rejništvu. *Rejniški glasnik*, 53, 47–58. Lendava: Dravski tisk.
- Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mešl, N. (2013). Od razumevanja pojava naučene nemoči k razvijanju odpornosti v socialnem delu. *Socialno delo*, 52(6), 357–358.
- Mikuš Kos A. (2017). *Duševno zdravje otrok današnjega časa*. Radovljica: Založba Didakta.
- Miler, K. (2000). *Otrok v stiski: priročnik za vzgojitelje, strokovnjake in starše, ki se srečujejo z otroki, ki doživljajo stiske, krize in stres*. Ljubljana: Educy.
- Milivojević, Z. (2008). *Emocije, razumevanje čustev v psihoterapiji*. Novi Sad: Psihopolis institut.

- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2021). *Rejništvo*. Pridobljeno 21. 3. 2021 s <https://www.gov.si teme/rejnistvo/>
- Nacionalni inštitut za javno zdravje (b. d.). *Stres*. Pridobljeno 15. 5. 2021 s <https://www.nijz.si/sl/stres>
- North, D. (2016). *Mental health: A Key to Positive Features for Youth in Foster Care*. [Video]. 1. 8. Pridobljeno 12. 3. 2021 s <https://www.youtube.com/watch?v=OOzyFJ-Nae0>
- Omulec, A. (2015). Otrok vedno hoče, da nekdo ob njem vzdrži. *Rejniški glasnik*, 49, 27–28. Ljubljana: SŽ-Železniška tiskarna Ljubljana.
- Pravilnik o pogojih in postopkih za izvajanje zakona o izvajanju rejniške dejavnosti (2019). Ur. l. RS, 77/2019.
- Pryor, J. (2004) *Parenting in reconstituted and surrogate families. Handbook of parenting: theory and research for practice*, 110–129. doi: 10.4135/9781848608160.n8. Pridobljeno 29. 6. 2021 s https://books.google.si/books?hl=en&lr=&id=idNLe4mTFZkC&oi=fnd&pg=PA110&dq=Parenting+in+reconstituted+and+surrogate+families&ots=ELRxYDE03e&sig=l22nRzyt4hUzGZZBd7Y8ufl3Z-c&redir_esc=y#v=onepage&q=Parenting%20in%20reconstituted%20and%20surrogate%20families&f=false
- Rich Harris, J. (2007). *Otroka oblikujejo vrstniki: sporočilo za starše, ki precenjujejo svoj vpliv*. Ljubljana: Orbis.
- Rihter, L. (2003). Pomen kvalitativnih metod pri evalvaciji projektov prostovoljnega dela: primer evalvacije projekta prostovoljnega dela na šolskem centru Velenje. *Socialno delo*, 42(1), 19–26.
- Saleebey, D. (1997). *The Strength Perspective in Social Work Practice*. New York: Longman.
- Samec, T., in Slodnjak, V. (2001). *Psihične travme v otroštvu in adolescenci*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Skupnost centrov za socialno delo Slovenije. (b. d.). *Rejništvo*. Pridobljeno 21. 3. 2021 s <https://www.scsd.si/izobrazevanja/za-rejnike/>
- UNICEF Slovenije. (b. d.). *Konvencija o otrokovih pravicah*. Pridobljeno 29. 6. 2021 s <https://www.unicef.si/vsebina/101/Konvencija%20o%20otrokovih%20pravicah>

- Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD) (2002). Ur. l. RS, 110/2002, 56/2006.
- Zalokar Divjak, Z. (2000). *Vzgajati z ljubeznijo*. Krško: Gora.
- Zidar, N. (2020). Zagovornišvo otrok. *Rejniški glasnik*, 54, 68–69. Lendava: Dravski tisk.
- Žvelc, M. in Žvelc, G. (2006). Stili navezanosti v odraslosti. *Psihološka obzorja*, 15 (3), 51–64.
- Walsh, F. (2006). *Strengthening family resilience*. New York, London: The Guilford Press.

9. PRILOGE

9.1. SMERNICE ZA INTERVJU

1. Kakšni so vaši motivi za rejništvo?
2. Kako dobro poznate otroka pred vselitvijo?
3. Kako bi opredelili vaše sodelovanje z matično družino? Na kakšen način sodelujete z njo?
4. Katere stiske pri otrocih začutite in kako se na njih odzovete?
5. Kaj pa duševno zdravje otrok? Kaj razumete pod pojmom duševno zdravje?
6. Kaj storite, ko opazite ta vedenja (ki so posledice stiske otroka)?
7. Na koga se obrnete po pomoč?
8. Lahko opišete kakšno dobro prakso, ki vam je pomagala v primeru stiske otroka?
9. Kako vzpostavljate/pletete/skrbite za dobre odnose z otroki v rejništvu?
10. Katera so močna področja otrok, ki še posebej izstopajo oziroma ste jih hitro opazili?

9.2. TRANSKRIPT INTERVJUJEV A–F Z OZNAČENIMI IZJAVAMI

9.2.1. Transkript pogovora z osebo A

Pogovor je potekal 19. 4. 2021 preko aplikacije Zoom. Pogovor je trajal približno 40 minut. Sogovornik je moškega spola in nesorodstveni rejnik. Z rejništvom se ukvarja 15 let, v času pogovora pa je imel v rejništvu dva otroka.

1. Kakšni so vaši motivi za rejništvo?

Začeli smo, ko je bil sin star okrog 5 let in si je želel bratca ali sestrico, želel si je družbo. Z ženo sva se pogovarjala, da če gremo mi to zdaj v akcijo, bo on že iz šole, ko se bo lahko s kom žogal. (A1) Je pa imela moja teta rejništvo, tako da smo bili seznanjeni s tem in potem smo rekli, kaj če bi mi kakšnega otroka vzeli. Smo bili sami trije in hiša je bila dovolj velika takrat. (A2) Zdaj nas je 6 in ni več tako. Potem smo vzeli enega fanta, dobre izkušnje, čeprav je bil takrat star 15 let in je tudi dobro na sina vplival. Pol pa, saj veste, kako je, ko imaš enega, te kar kličejo. In tako smo ostali zdaj v tem. (A3)

2. Kako dobro poznate otroka pred vselitvijo?

V bistvu vemo dost, ampak ne vse. (A4) Pa zdi se mi, da kakšnih stvari ne povedo radi. Ko imamo sestanke za rejnike, oni (socialni delavci) povejo, da bi vsi radi imeli neproblematične otroke, ki bi jim dobro v šoli šlo. Za tiste, ki imajo kakšne težave, pa ne zvemo veliko. (A5) Jih bolj hvalijo. Mi smo tudi eno punco posvojili, ki je bila v rejništvu. Njena mama pa je bila narkomanka in je nihče ni želel. Jaz sem rejnik, zdaj pa mene pogledajte, kdo bi meni dojenčka dal? Jaz sem bil sigurno zadnja varianta. Ko smo se pogovarjali, so povedali, da je marsikatera rejnica punco zavrnila. Ker to, da je mama narkomanka, je delikatno. In otrok in potem starši. Midva sva se potem odločila z ženo in res nam ni žal. Čeprav oni tudi ne smejo povedat vsega, ker potem ne bodo nikamor dali teh otrok. Mislim, da bi lahko več povedali. (A6)

O kulturnem ozadju otrok ne vemo veliko. (A7) Če je kdo Rom, povedo, tudi takih otrok se otepajo. Pri Romih ni problem otroka vzeti, ampak potem celo družino zraven dobiš. Jaz sem imel zdaj 6 otrok, pa z nobenim nisem imel težav s sorodstvom. Zaenkrat.

3. Kako bi opredelili vaše sodelovanje z matično družino? Na kakšen način sodelujete z njo?

V bistvu čim manj. Tisto, kar je treba. (A8) To je najboljše. Ker prijatelji smo mi težko. (A9) Razen, zdaj imam enega fanta, ki ima odraslo polsestro. Z njimi se razumemo. Oni pridejo k nam ali mi k njim. Drugače pa ne. Eni pridejo k nam, mi ne hodimo k njim, ni pa bilo nekih težav. Mi ne nasprotujemo stikom, ampak velikokrat se zgodi, da ne moremo vzpostaviti stikov z otrokovimi starši. (A10)

4. Katere stiske pri otrocih začutite in kako se na njih odzovete?

Jaz moram priznat, da sem imel vse malo starejše otroke. Taveliki niso toliko pokazali, da bi kaj rabili. Razen ena izmed deklet, ki se je rezala. (A11) Potem pa sem ji rekel, da če bo imela kakšno težavo, me mora zbuditi. Ker najtežje, se meni zdi, je ponoči. Otroci namreč ponoči veliko ne spijo. Sem ji rekel, da če bo imela kakšno težavo, me naj zbudi. In potem me je velikokrat zbudila ob 1h, 2h, 3h. Sva se pogovarjala, kaj skuhala. Nič pa, da bi bilo kaj druga posebnega. Eden izmed rejencev pa se pocarta, čeprav je že 13 let star.

5. Kaj pa duševno zdravje otrok? Kaj razumete pod pojmom duševno zdravje?

Hmm ... da imajo težave. Itak jih imamo vsi, ampak oni jih imajo nekaj več. Eden izmed naših rejencev je otrok s posebnimi potrebami, kar so pomoje tudi duševne težave. (A12) On je res tak poseben. Zelo inteligenčen, v šoli ni problem, doma pa si nič ne zapomni, razjezi se hitro na nas. On kriči na mene. (A13) Jaz ga pa gledam in rečem: No, pa zakaj kričiš na mene, če pa jaz ne kričim nate?

In dekle, ki se je rezalo. (A14) Z njo nismo imeli hudih problemov. Ona ima druge težave, je nesramna. (A15) Nas ima rada, ampak navzven pa je uh ... Reče, daj pejt ven, ker če si tukaj, nimam apetita.

Jaz pa vedno tako rečem, boljše (no, ne vem, če je boljše), da so težave doma, kot pa drugod, v šoli, na avtobusu. Po eni strani boljše, ne za nas, da se doma sprostijo. Veste, potem se navadiš, da se ne obremenjuješ za vsako stvar.

S samozavestjo nimajo nekaj težav, s tem, da bi se zapirali. (A16) Ena punca nas in žlahto malo mogoče odriva, ampak jih ima rada. Ampak ona je takšna, malo more bit po njeno. (A17) Fant, ki je pri nas, pa sploh, se dobro razume in se je hitro navezal.

6. Kaj storite, ko opazite ta vedenja?

Ko se fant dere, ga je najbolje pustiti pri miru. (A18) Bolj, ko mu hočeš kaj povedat, slabše je. Edino včasih mu rečem, zdaj pa v sobo, in ko bo šola narejena, pridi ven. (A19) On noter malo razbija, ne hudo, in pride ven ter ima narejeno. (A20) Nekaj razpravljat takrat z njim je brezveze, ker ne prideš nikamor. (A21)

7. Na koga se obrnete za pomoč?

Mi imamo center, to socialno delavko. (A22). S fantom, ki je pri nas, imamo pedopsihiatrinjo in klinično psihologinjo. (A23) Tako da v bistvu pokličem socialno delavko. Trenuten socialni delavec se je res angažiral. (A24) Zdaj bomo videli, ker če je dober, mu več dela naložijo, ker tistim, ki delajo, tistim je treba več, tako da vprašanje, koliko časa bo še imel. Do zdaj je v redu. Pomagal nam je, da je poiskal novo klinično psihologinjo, ker s prejšnjo nismo bili zadovoljni. (A25) Le 15 minut je govorila z otrokom in rekla, naj tako delamo še naprej. Zdaj pa je socialni delavec zvrtil novo klinično psihologinjo, ki se s fantom pogovarja skoraj eno uro. In tudi sama z ženo sva bila prejšnjič pri njej, ker smo imeli nekaj težav, da smo malo predebatirali, kaj naj z njim dela.

Drugače pa mi imamo skupine v naši regiji z vsemi rejniki enkrat mesečno. (A26) Zdaj med korono manj, nazadnje preko Zooma, ampak ni enako. Tam si malo povemo, delimo izkušnje, tudi socialna delavka kaj reče. (A27)

Če hočemo biti rejniki, moramo imeti tri izobraževanja v petih letih. Drugače ti lahko vzamejo dovoljenje za leto. So pa kar strogi glede tega. V bistvu dobimo veliko teoretičnega znanja, ampak v praksi je drugače. In ko kaj konkretnega tam vprašamo, oni povejo, ampak to je spet teoretično. Lahko si malo pomagamo, ampak za kaj hujšega pa ne vem. (A28) Mi nismo izobraženi za to. Saj so to predavanja, je super. Potem pa dobiš otroka, ki je vsak drugačen in vsak potrebuje drugačen pristop. Potem se pa začne. Saj so dobra predavanja, ni pa to samo to. Zdi se mi, da bolj pomaga, ko rejniki med seboj debatiramo. Tudi na temo duševnega zdravja imamo predavanja. Vse je to super, ampak ne vem. Teoretično super zgleda, v praksi težje. Pa še to, ko vedno govorijo, mi smo sodelavci. Kakšni sodelavci, mi smo delavci. Saj pravzaprav nam oni v praksi ne morejo pokazati. (A29)

8. Lahko opišete kakšno dobro prakso, ki vam je pomagala v primeru stiske otroka?

Edino, kar je bilo, da sem eno izmed deklet v Polje (psihiatrijo) peljal. Samo to ni bila dobra praksa. Želela je storiti samomor, takrat sem jo peljal k pedopsihiatrinji, me je takoj vzela. (A30) Ta mi je rekla, da jo moram takoj peljat v Polje. Sem razmišljal, pa zakaj na Polje, takrat se je punca že tudi umirila. Sem pa poklical še psihologinjo, da ji povem, kaj mi je rekla pedopsihiatrinja in da je ne bi peljal. Pa mi je rekla, naj jo takoj peljem, ker si ne smem prevzeti odgovornosti, da si pa ona nekaj naredi. No, to se mi zdi v redu. Ker meni ni bilo do tega in mi je bilo grozno. To se mi zdi, da me ni nihče nič obtoževal, ampak so me podprli. (A31)

9. Kako vzpostavljate/pletete/skrbite za dobre odnose z otroki v rejništvu?

Pri nas se nihče nič kaj ne trudi z njimi. Je pa ena stvar, ko otrok pride, je to naš otrok. Iste pravice, iste dolžnosti, isti privilegiji, vse je isto. Pri nas otroci niso drugačni kot naši. (A32) Nihče še ni rekel, da je kaj drugače. Nimam nekih težav s tem.

10. Katera so močna področja otrok, ki še posebej izstopajo oziroma ste jih hitro opazili?

Hmm. Eden ima bujno domišljijo, njegova domišljija nima meja. (A33) Zelo rad bi pomagal, zelo kreativen. (A34) Ena izmed punc zelo lepo riše, ima smisel za modo, tudi kreativna, tudi na računalniku. (A35) Posvojena hčerka pa je sonček. (A36) Kar hitro se prilagodijo. (A37) Ena izmed deklet ima dober smisel za humor. (A38)

Vsi otroci so malo razvajeni in hitro vržejo puško v koruzo. Le za nekaj minut, nimajo vztrajnosti. Se mi pa zdi, da se kar hitro navadijo. S tem, da so vsi prišli malo starejši. Pa so se vseeno hitro navadili oziroma prilagodili. (A39)

9.2.2. Transkript pogovora z osebo B

Pogovor je potekal 27. 4. 2021 preko aplikacije Zoom. Pogovor je trajal približno 1 uro in 10 minut. Sogovornica je ženskega spola in nesorodstvena rejnica. Z rejništvom se ukvarja 14 let, v času pogovora pa je imela pet otrok v polnem rejništvu in enega samo ob vikendih.

1. Kakšni so vaši motivi za rejništvo?

Motivi za rejništvo? Predvidevam, da je vprašanje, zakaj smo šli v rejništvo. Predvsem je bil zaradi tega, da bi imel sin družbo. (B1) Imava 2 otroka, že odrasla. Sin je zdaj 20 let star, in

ko je bil 5 let star, je bila tako velika starostna razlika, smo rekli, da bi moral imeti eno družbo. (B2) Ker po naravni poti ni prišlo še do četrtega otroka, sva se zmenila, da pomagava nekomu, ki pomoč potrebuje. (B3) Sva se spoznala s to obliko, da se lahko vzame v rejništvo otroka. Nama je bilo to čisto v redu, da se nekomu pomaga in tukaj sva sprejela enega fantka. In potem je to začel, kako naj rečem, rast iz leta v leto. (B4)

2. Kako dobro poznate otroka pred vselitvijo? Preden pride k vam?

V začetku, ko sem se leta 2005 začela zanimat za rejništvo, sva naredila tudi tista izobraževanja, je trajalo, ko me je začela socialna delavka z eno družino seznanjat, ki bi potrebovali rejništvo. Tako da samo družino, primer sem poznala že dve leti, bi rekla, ampak zaradi vseh teh birokratskih stvari, zaradi tožbe, odvetnikov, ki so preprečevali to, je to trajalo dve leti. Tako da sem nekaj časa spremljala to družino. (B5) Pri ostalih primerih pa bom tako rekla, vedno je informativni pogovor. (B6) Imela sem možnost tudi prej spoznat oziroma obisk opraviti z otroki, tako da bi sprejela v hišo nekoga, s katerim ne bi imela prej stika, tega ni bilo. (B7) Bom pa tako rekla, same informacije, katere dobimo, so zelo površne. (B8) Tako bom rekla, tudi socialne delavke, ki se trudijo, imajo eno površinsko sliko, ne morejo ti dat konkretno, kaj se dogaja. Ker šele, ko otroka sprejmeš, se začnejo stvari odvijati, ven kazati. Čisto v drugi luči se starši pokažejo. In težko je, pravim, to so bolj take površinske informacije o sami družini in otrocih, daleč v stran od resničnih dejstev. Pač ena slika je, ampak potem se druga pokaže.

O kulturnem ozadju sploh ni bilo kaj govora, da bi kdo kaj posebej poudaril, kako je družina; je verska ni verska, katera vera. Sploh ni bilo govora. (B9) Tudi pri meni ni bilo tega, ne vem, nimaš izkušenj. So se pa potem seveda pojavili problemi, a ne. Pri prvem otroku, ki je prišel v rejništvo, takrat smo imeli še krščanske, bom rekla, v cerkev hodili in tako naprej. (Otrokov) oče pa je bil striktno proti, da gre otrok z nami v cerkev. Tako da tukaj potem nastanejo problemi. (B10) Ampak saj pravim, prej sploh pomisliš ne na take stvari. Potem smo se na IPS-ih pogovorili, kako in kaj. Kaj oče pričakuje, kakšen imamo mi ritem življenja, da pač nekako prideš skupaj. (B11) Ampak pri tem prvem otroku je bil to kar velik zalogaj, ker je oče težko nekak, bom rekla, sprejel. Tako mal ironično je iz tega vse skupaj prišlo, ampak ja, zanimivo je. Pri ostalih otrocih (se zasmeji), ja ima vsak svojo zgodbo. Starši ena pričakovanja o življenju, mi druga in se lahko zelo krešejo med seboj.

3. Kako bi opredelili vaše sodelovanje z matično družino? Na kakšen način sodelujete z njo?

Začetki so vedno težki, ker ti jim nekako predstavljaš neko grožnjo/oviro na poti do njihovega starševstva. In si potem zelo slabo sprejet. Sploh dokler se ne zgradi zaupanja, da jaz nisem tukaj nekdo, ki se postavlja vmes med njih. (B12) Dokler ne pride do tega zaupanja, je zelo težko karkoli delat. Ampak se da, bom rekla, priti, da starši le zaupajo, da jim nisi neka konkurenca. Potem je veliko lažje delat. (B13) Ampak v to je vloženo veliko enega truda, pogovorov, ne vem, odvisno, koliko so starši odprti. Jaz bom rekla, nekako smo to pot uspeli narediti. So pa še vedno novi izzivi. Vedno pridejo starši s kakšnimi novimi stvarmi in moreš spet začeti vlagat in razlagat, ogromno je tukaj not vloženega truda. (B14) Ampak brez zaupanja se ne da nič naredit. In otroci to čutijo. Je pa bistvo, temelj tega sodelovanja je zaupanje, če ne pride do zaupanja, ne moraš popolnoma nič. V taki temi brcaš, nič se ne da brez tega. In tukaj se mi zdi zelo pomemben tudi odnos socialnega delavca in staršev. Na kakšen način posredujejo oni te informacije. Jaz predvidevam, da te stvari več ali manj dobro potekajo, ampak je bistveno, da starši na nas rejnike ne čutijo močne konkurence. In tukaj lahko socialni delavec veliko naredi. Te sovražne energije so na začetku tako močne. Starši zamerijo socialnim delavcem, istočasno zamerijo nam (rejnikom). (B15) Ampak jaz imam, kako naj rečem, zdaj imam šest otrok. Nekateri izmed njih so bratje in sestre, tako da se s starši že od prej poznamo. Niso šli otroci iz šestih različnih gnezd, ampak sta tukaj dve mami »posredi« in je malo drugače, kot pa bi bili čisto vsi iz različnih družin. Vsaj tukaj imam srečo, ko so namestili naslednjega otroka, so me starši že poznali, kar je malo drugače, kot da bi s starši čez tisto ledino hodili.

4. Zdaj pa greva mogoče bolj na stiske otrok, ki jih začutite, kako se na njih odzovete, recimo, kakšne vaše izkušnje? Kako so se otroci odzvali, kako vi?

Recimo, pri prihodu k nam je imel največjo stisko ravno taprvi otrok, ko smo se že dve leti prej pripravljali. Že dve leti v bistvu je on čutil doma, da se nekaj dogaja, čeprav je bil takrat star šele tri leta. Otrok čuti, da je v družini razdor, nemogoče stanje, pritiski. In ta otrok je prišel k nam v rejništvo pri šestih letih. On je bil tako zmanipuliran, ampak k sreči otroško odprt, a ne. In on, ko je prišel k meni, ko sva se pogovarjala takoj še isti dan, me je vprašal: Me boš tepla? Ne, ne bom te tepla. Bom mogu delat? A ne, vse tisto mu je oče nalagal, boš šel v rejništvo, te bodo topli, boš stradal, boš mogel delat. In ta šestletni otrok je takoj taprvi dan mene to vprašal. (B16) In sva takoj vzpostavila odnos. Saj pravim, je bil sicer v stiski, ampak sva zelo hitro šla čez to, ker je bil ta otrok odprt in je takoj dal to ven iz sebe. (B17)

In je zelo hitro šel čez to, kar mu je oče povedal. To je bila ena taka stiska pri majhnem otroku, ki se je lepo razpletla. Kaj naj rečem, ob samem prihodu potem, vsak primer je čisto drugačen. S tem, da trije otroci so bili že iz prejšnjega rejništva odvzeti. Je bila odpoved rejništva, tako da so rejništvo že poznali. So bili iz enega okolja premeščeni v drugega. Seveda se krešejo navade od prej in stiske. Ja, stiske so, vedno so stiske. (B18)

Ob prihodu čutijo eno tako razdvojenost. (B19) V bistvu so bili že na prejšnjo rejnico navezani, tudi na starše. V bistvu, kar ne veš. Ko si ga dal zvečer spat, je jokal, malo je za mami jokal, malo za prejšnjo rejnico. (B20) Ti trenutki, ko so otroci šli spat, čez dan, ko je aktivno, se stiske ne pokažejo, vsaj v teh primerih ne, takrat, ko so šli spat, pa so pogrešali rejnico bolj, se mi zdi, kot starše, ker so bili toliko časa tam. (B21) Čeprav to je bil prehod desetih dni in se je stvar nato umirila, je sprejel novo okolje otrok. Potem pa se začnejo druge stvari. Na primer: nove navade v novi družini, zahteve. In z vsako zahtevo pride do stiske, do upora. Do nasprotovanja. (B22) Tako da smo si le različni med sabo.

Pri teh otrocih je izrazito tisto jokanje, izsiljevalsko. Mi temu rečemo cmerjenje. Jokaš, ko te nekaj boli, »cmerješ« pa, ko nekaj izsiljuješ. (B23) Ja, tega cmerjenja je, hočejo doseči svoje. Ostane jim. Še danes, po toliko letih nekateri še kar mislijo, da boš popustil. Tukaj sta le dva fanta, eden je bil pri šestih letih, dva sta bila pri sedmih letih in pol, trije so bili med tretjim in četrtem letom. Tazadnji je bil zdaj pri 16-ih letih (čas, ko so prišli v rejništvo). Zdaj odvisno, v kakšni starosti so bili. Ne bom rekla, da tisti, ki so bili pri treh letih, imajo vsi enako. Ne, tudi tam se že močno razlikuje, iz kakšnega okolja so bili odvzeti. En fantek je bil pri treh letih odvzet in se je zelo hitro prilagodil na okoliščine v družini. Nakar druga dva, ki sta brata, se pravi 4 in 7 let sta bila stara, ko sta prišla k nam. Onadva sta bila zasvojena z računalnikom. (B24) Onadva sta čisto drugačna in onadva še vedno imata to. Bom rekla, poškodbe teh dveh fantov ali pa drugega so bistveno različne. On je bil odvzet zaradi zanemarjanja, ampak ni bil nikoli izpostavljen medijem. Z njim je bilo popolnoma drugače delat in je še danes drugače. Zdaj je v prvem razredu in je uspešen fantek, bova rekle, kljub vsem težavam. Pri treh letih, ko je prišel k nam, niti mama ni rekel. Res en hud primanjkljaj pri otroku, sploh nič ni govoril. (B25) Ampak zdaj v prvem razredu je krasen, bere, piše, je odspredaj pred sošolci. (B26) Nakar ta dva, ki sta bila odvzeta, imata oba tudi odločbe. In onadva se za vsako stvar obračata k »cmeranju«. (B27) In sta zdaj stara 8 in 12 let, ampak še vedno.

Ena punca je tudi, ki je sestra od prvo omenjenega fanta. Ona je bila tudi pri 3,5 letih odvezeta. Ona pa ima jezo. Toliko jezo. Vso svojo stisko bo izrazila z jezo. Ona bo uničevala, ona bo strigla, trgala, razbijala, ... Ima močno potrebo po izražanju, da nekaj uničuje. (B28) Pa bo zdaj 11 let stara in ima še vedno to v sebi. Ne predela tega. Zelo so si različni.

5. Kaj pa duševno zdravje otrok? In kako vi razumete duševno zdravje?

Ja duševno zdravje, to je sposobnost človeka, kako se odziva na stiske, na izzive v življenju. Da boš kos svojim odzivom, ali pa boš šel v vedenjske vzorce, ki so nesprejemljivi za družbo. (B29) To je ena oblika, nekaj pa je, ko pa so rojeni z ovirami, preprekami in so duševni bolniki, iz česa ne morejo iti. Na fizični ravni okvara. Jaz bi rekla, da sta dve zvrsti tega. (B30) Ne vem pa, kako je.

4 in pol leta je, odkar je socialna poklicala, da ima dva fantka za v rejništvo. Se pravi, dva bratca, stara 4 in 7 let. Da sta zahtevna, težavna, da imata odločbo in izhajata iz družine, kjer je duševna bolezen prisotna. (B31) To mi je bil takrat nov izziv, saj o tem se prej nisem nikoli izobraževala ali razmišljala. Tudi v družini nimamo primerov, da bi kdo imel duševne motnje. Ob tem sem se obrnila na pomoč, kaj to sploh je, brala sem knjige, da sem si malo začela predstavljati, kako možgani funkcionirajo. (B32) Ko sva se z možem s fantkoma spoznala, sva se odločila, da fanta vzameva. Starejši fant je obiskoval prvi razred drugič, v Rogaški Slatini na šoli za posebne potrebe, mlajši pa je bil takrat še v vrtcu. Socialna delavka mi je povedala, da sta ves čas na računalniku in nič drugega ne delata, da sta zasvojena. (B33) Ko sem jaz to slišala, sem si predstavljala, da je to stvar navade načina življenja in tukaj imam možnost nekaj doprines. Ker verjamem v vrednote gibanje, zdravje, narediti nekaj zase, sem si mislila, da imam tukaj nekaj rezerve, da lahko spremenim njihove navade in začnejo živeti. (B34) Sedemletnik je bil takrat tik pred sprejetjem v pediatrično kliniko, ker je bil agresiven, nevaren zase in za okolico. V šoli ga niso več mogli ukrotiti in so ga želeli dati v poseben program. (B35) 3. januarja smo se srečali, 7. pa bi moral iti v bolnico. Ko smo tja prišli, smo predstavili primer. Starejši fant je bil zelo agresiven, mlajšega bi lahko zelo poškodoval, ker je bil tako ljubosumen, lahko bi mu s škarjami kaj naredil. (B36) Vseeno pa sva bila z možem prepričana, da lahko kaj narediva brez bolnišnice. Rekli so, če to mislita, lahko gremo domov, če bo pa karkoli drugega, ga morava pripeljati nazaj. 14 dni je bilo popolnega nadzora, ampak so se stvari umirjale, pa intenzivno sva bila z otroki in jih poskušala naučiti se igrati. Šli smo na sneg in se igrali. Spodbujala sva sprehode. Učila sva jih po minute in minute, da je zdržal pri igri. (B37) Vzeli smo mu tudi telefon oziroma po

tem, ko se mu je spraznil, ga ni mogel več napolniti. Ni bilo tistega, jaz hočem. Z možem sta tudi hodila v klet in gonila sobno kolo, nad čem je bil navdušen. (B38) Do samostojne igre jih pa ne pripraviva še zdaj ne. To zgleda, da je že toliko ukoreninjeno, da se ne zaigrati sama. Dva, ki sta oškodovana, sta nesamozavestna, tudi okolica ju zelo hitro izloči, tudi v šoli pride do čustvenih izbruhov, veliko je upornišva. (B39) Sploh tamlajši, ki je zdaj v drugem razredu, so čustveni izbruhi huda težava. Otrok divja po učilnici, tuli, kriči, se skriva pod mizo. Tastarejši brat pa začne jezikat, prostaško govoriti, nima tega, da bi se kam skrival, zna biti zelo nesramen do učiteljice. (B40) Punca in njen brat (druga dva otroka) pa drugače odreagirata. Mlajši vedenjsko ne izstopa, bi rekla, da je to nadoknadil. Punca, ki pa je zelo egocentrična, pa zna biti zelo zahrbtna do sošolk in učiteljice, ne veš, kdaj bo komu kaj vzela, kaj skrila, v sebi ima neko agresijo, ki jo izraža s tem, da nekomu nekaj naredi. (B41) Na ta način izraža to svojo stisko.

6. Kaj storite, ko opazite takšno vedenje?

Ogromno se pogovarjamo, poskušamo delat na empatiji. (B42) Kako bi se pa ti počutila? Kaj bi lahko drugače naredila? Otroci to zelo dobro dojemajo in razumejo, znajo zelo dobro razdelat. Včeraj smo šli na morje in smo hodili po obali. Tamlajši je nagajiv, vzame palico in jo vrže in gre mimo enega izmed otrok. Potem se ta razjezi, pa se ustavimo in sprašujemo, kaj bi lahko drugače naredila. Z vsakim posebej se je treba pogovoriti in potem, ko se umirita, se pogovorita med sabo. Pa pride čez deset minut že nov izziv. Cel čas je zelo delovno.

Pri mlajšemu fantu smo se tudi obrnili na psihologinjo, (B43) ki je predlagala, naj otroka ne postavljamo pred preizkušnje, da bi ven padel, česar smo se v vrtcu držali, vendar se v šoli to ni dobro izkazalo. V šoli pa je treba delat, kar se zahteva, on pa se tega ni navadil. Pri njem smo že v vrtcu zaprosili za odločbo, da bi lahko z njim delala pedagoginja na čustveni ravni, saj jih ni znal, so mu bila tuja, vedno je izbruhnil. Vendar odločbe ni dobil. (B44) On bi lahko pred šolo tukaj veliko naredil, vendar je do tega prišlo prepozno – z vstopom v šolo je moral opravljati tekočo snov in bi se moral hkrati učiti čustev, se mi zdi, prepozno. Bilo kam sem ga želela vpisati, so vsi rekli, da šele, ko bo šola. V tistem obdobju, ko pa nimajo delovnih obveznosti, pa se z otroki ne da, razen če ima govorno jezikovno motnjo. Imam izkušnjo z otrokom, ki je imel logopedinjo in specialno pedagogiko, ki sta se z njim igrala luštne igre, s katerimi sta ga pripravila do govora in ima ta fant čisto drugačno izhodišče. Tako da s fantoma je bilo drugače, vse, kaj smo naredili, smo sami naredili. Življenjske izkušnje so pomagale. Gledali smo, da so otroci čim več doživeli. Naučili smo jih

kolesarjenja, plavanja, ... Da je otrok čim več doživel, videl, videl v čim več situacijah/priložnostih, ko se lahko izkažejo, (B45) na primer med prepiranjem, da jih ustavimo in vprašamo, kako bi lahko bilo drugače. Ja, punca pa po svoje, tako zahrbtno, da koga dregne, navibrira in se umakne in potem se je treba z njo pogovoriti. To je v njih, da morajo ves čas nekaj ušpičit. Tako ko govorim, se mi zdi, da jim je zabavno, ker se ves čas z njimi ukvarjaš. Iščejo najino pozornost, jih je le veliko. In najlažje na tak način pozornost najdejo. (B46)

7. Na koga pa se vi obrnete za pomoč?

Šola na daljavo je bila kar zahtevna. Hodimo na družinsko terapijo, geštalt. (B47) Pogovor, da tudi midva malo osvetlimo, je kar potrebno, enkrat z otroki, enkrat sama. Izobraževanja so zelo dobrodošla, ampak trenutno jih ni. (B48) Zelo fajn je slišati druge rejnike, si podeliti izkušnje. Takrat vidiš, da nisi sam v tem in imajo tudi drugi težave. Je ena taka moralna podpora. Medsebojno si izmenjavaš mnenje, ti nekomu pomagaš, drugi tebi. (B49) Zdaj to pogrešam. Tudi sama sem ustanovila skupino rejnic, vendar je lansko leto propadlo. Lepo je, ko si slišan in lahko spregovoriš med enakimi. Na Centrih še socialna delavka vodi skupino, (B50) vsaj Vič in Center sta imela skupaj, ki pa zdaj ne deluje. Vem pa, da v Domžalah deluje. Lansko leto so nam tudi obljubili, da bo supervizija za rejnike, pa ni nič iz tega potem ratal. Te stvari so zelo v oporo. (B51) Kaj druga pa kot supervizijo in skupinska srečanja si težko predstavljam, da bi lahko socialni delavec nudil. (B52) Morda, da je most med rejniško in biološko družino, da je ta most čim boljše narejen. Pa to, da smo slišani o svojih težavah, a socialna delavka zazna, kaj je problem. (B53) Seveda ni za obtoževati, jaz verjamem, da je to področje, ki je zelo obsežno z vsemi drugimi stvarmi, ki jim jih nalagajo.

8. Lahko opišete kakšno dobro prakso, ki vam je pomagala v primeru stiske otroka?

Ja recimo fant, ki je bil nameščen pri sedmih letih, izgubil je svojo mamico, vendar žalovanja nikoli ni dal ven. (B54) Ko je prišel k nam, me je zmedel, ker mi je bilo rečeno, da je mamica pokojna, on pa je govoril oziroma mu ni bilo jasno, ker je imel mamico ves čas pri sebi, da bo mamici povedal. Bil je v stiski, njega nisi pripravil, da bi zajokal, bil je divji otrok, navznoter pa hladen, zaradi čustev je bil kot tempirana bomba. (B55) In ko sem ga enkrat le pripravila, da je zajokal, je bilo, kot da bi skala mu padla dol. Saj je bilo potem še vedno hudo, ampak bistveno drugače si lahko z njim delal. Pred tem je ob stiski šel ven na balkon in rekel, da se bo dol vrgel, mamica je namreč storila samomor. (B56) Res nisi nikoli vedel.

On je tudi begal, po 2–3 ure ni bilo pri 8-ih letih. V tisti ihti je tekel ven. Potem pa je prišel nazaj, kot da nič ni bilo. (B57) Pri 11-ih letih smo ga potem peljali na psihoterapijo. Ker sem videla, da otrok rabi obžalovati svoje. S terapijo sem bila zelo zadovoljna. (B58) Otrok se je razjokal, se je odprl. Meni se je sicer srce paralo, ker je bilo ves čas o mami. Vsako terapijo je tako jokal, oba sva jokala. Po parih mesecih pa je bil to popolnoma drug otrok. Mu je odleglo. Potem se je z otrokom dalo čudovito delat, tudi sam je dobil zagon, še danes je pri nas in je 20 star. V bistvu nam je on dal zagon za nadaljevanje rejništva. (B59) Pri 15-ih letih po tisti terapiji je prišel do mene in rekel, kako je vesel, da je lahko tukaj. Še zdaj sva zelo povezana. Bilo je pa hudo in naporno. Če se ta zgodba ne bi v tej zgodbi končala, verjetno ne bi nadaljevala. V rejništvo sem namreč šla, da je imel sin družbo, in ker sem si želela številčno družino. Ko pa sva videla tisto njegovo iskrenost in veselje, kaj je dobil tukaj, sem si mislila, zakaj ne bi še drugemu pomagali. Je težko, ampak, zakaj ne.

9. Kako pletete, skrbite za dobre odnose v rejništvu?

Ves čas gre za dobrobit otrok, (B60) terapevtka nama vedno pravi, naj si kaj časa zase vzameva. Ampak mi smo bili družina, ki nikoli nisem potrebovala umik zase. Vedno smo vse skupaj delali. Ni bilo potrebe, da bi z možem šla na en vikend nekam, otroke pa dala k starim staršem. To, da smo skupaj, nam je bilo v veselje, drug drugega smo spodbujali in nagrajevali. (B61) Nimam potrebe, da bi delala kaj po svoje, če uživamo. Tudi, če je naporno. Zadnja leta sva sicer šla z možem plesat, to je bilo res za dušo. Vendar v zadnjem času je vse zaprto in ni toliko časa zase. Čeprav se mi to zdi pomembno. Ampak v veselje mi je, če smo skupaj in smo vsi zadovoljni.

10. Katera so močna področja otrok, ki še posebej izstopajo?

Izredno so trpežni, izredno so vztrajni – se kaže na vseh področjih, prilagodljivi. (B62) Pri enem izmed fantov, kaj vse je skozi dal, da je šel iz posebnega programa na navadno šolo, je zelo spodbudno. Mi smo mu pomagali, ampak sam se je moral potruditi. (B63) V šoli ima krasne ocene. Res so trpežni in vztrajni. Njihova notranja moč je res močna. (B64) Moja izkušnja z otroki, ki so ožigosani z duševnimi motnjami, zdaj imamo 3. Ne vem, kako je s tem sistemom. Če bi pustila te otroke takšne, kot so mi jih dal, bi otroci takšni bili – ubogi na duhu in na telesu. Ker, ko je bil eden izmed otrok v šoli s posebnim programom, je navzel kretnje, ki jih otroci s posebnimi potrebami imajo, in način delovanja. Če bi otrok tam ostal,

bi bil danes pri 12-ih letih težek bolnik. Takoj, ko so mi na pediatrični kliniki rekli, da bi rabili zdravila, sem si premislila in mu jih nisem dala.

Če bo nuja, bi mu. Ampak tekom tega časa sem videla kakšne izboljšave (čeprav je bilo težko), in ko mi je pediatrinja vedno znova govorila, da mu jih moram dat, nobene podpore nisem imela, hudo so me obsojali, da bom otroka uničila, hkrati sem čutila, da se lahko z veliko truda da kaj naredit. Ko danes na to pogledam, vidim, da ni v redu ta sistem. Ali pa recimo onadva, ki izhajata iz okolja, kjer so prisotne duševne motnje, če bi ta otroka ostala z očetom in sestro, to bi bilo »nalezljivo«, ampak dejansko povzame te stvari. In tukaj se mi zdi škoda, koliko otrok je lahko neupravičeno postavljenih v tako okolje, ki za njih ni zadosti spodbudno. Menim, da je treba otroke spodbujati, kar otrok zmore, zmore.

9.2.3. Transkript pogovora z osebo C

Pogovor je potekal 30. 4. 2021 preko aplikacije Zoom. Pogovor je trajal približno 50 minut. Sogovornica je ženskega spola in nesorodstvena rejnica. Z rejništvom se ukvarja 7 let, v času pogovora pa je imela v rejništvu tri otroke.

1. Kakšni so vaši motivi za rejništvo?

Daljš časa sva z možem želela imeti svoje otroke. Do tega ni prišlo, (C1) čeprav sva poskušala različne stvari. Potem se nekako nisem mogla sprijazniti s tem. Ko sva slišala, da so mednarodne posvojitve zelo drage, (C2) tudi po 25.000 evrov, in ko sem spoznala ljudi, ki so čakali na posvojitev znotraj Slovenije in čakajo že tudi po 8 let, sem nekako obupala nad tem. Potem sva nekako odšla na CSD vprašati, kaj je to rejništvo. Zelo hitro sva dobila otroke, nisva pričakovala, da jih bova tako hitro. Rejnike za dekletke so iskali eno leto, in ko bi dekletke naj šle v rejništvo k stricu, ga je ravno tisti dan možganska kap, tako da je bilo rejništvo zelo nujno. Vse postopke na CSD so zelo pospešili, da sva pridobila licenco in sva jih lahko vzela. Jaz sem mislila, da bova dobila otroke v roku enega leta, sva pa jih v roku enega meseca,

2. Kako dobro pa ste poznali otroka pred vselitvijo?

Praktično videla sva jih samo enkrat pred vselitvijo, v materinskem domu. Tudi na centru zelo skopo povedo. (C3) Rekli so, da sta sestre, da jima je oče umrl in ima mama zmerno motnjo v duševnem razvoju, starejša da je z lažjo motnjo. Potem, ko jih vzameš, koliko so kompleksne težave. Jaz sem šla tudi v to zelo naivno. Sem mislila, starši ne morejo poskrbeti za otroka, bomo že poskrbeli za njih. Potem pa vidiš, da so to tako kompleksne zgodbe, od

tega, da nista imeli nobene higijene, nič niso jedle oziroma samo nezdravo hrano, nobenih pravil niso upoštevale, polno takih stvari. In prestrašene, kaj se bo zgodilo z mamo, ogromno takih stvari. Tudi drugače so se obnašale. Tastarejša punca je bila čez teden v Ljubljani v šoli s posebnim programom in je bila pri nas le na vikend rejništvu. Potem počasi spoznavš zgodbo. Ne dobiš samo otrok, ampak tudi njihove starše, njihove sorodnike, njihove zgodbe.

3. Na kakšen način sodelujete z matično družino?

Center določi stike, potem je treba otroke peljati na stike in pa IPS (Individualna projektna skupina) med rejniki in starši, (C4) kjer se pogovarjamo o otroku, kaj je potrebno, kako napreduje. (C5) V tem primeru je zelo oteženo, ker ima mama zmerno motnjo v duševnem razvoju, tako da zelo težko razume in se mora socialna delavka tudi z njo veliko ukvarjati, ji razlagat.

4. Katere stiske pri otrocih začitite in kako se na njih odzivate?

Recimo, obema dekletoma je umrl oče, (C6) kakšno leto, preden sta prišle k nam. Potem so živele v materinskem domu. Mama jima ni dajala kakšnih pozitivnih zgledov, tudi ni zmogla skrbeti za njih. Bile so v veliki meri prepuščene same sebi. (C7) Imele so polno strahov, kako bo zdaj mama sama zmogla, ko je šla v svoje stanovanje. (C8) Večkrat sta se spominjale očeta, za kar jima je bilo hudo. Mlajša je rekla, vsi v šoli imajo starša, mamo in očeta, samo jaz nimam. V naši šoli sem samo jaz v svoji družini. To, da je drugačna, že takoj se je počutila drugačno. (C9) Potem sem slišala, da je eni punčki umrl oče, sem ji povedala, če pozna to punčko? Da je ona tudi ostala brez očeta. Večkrat sva se tudi z učiteljico pogovarjali, ker so jo zafirkavali: (C10) Zakaj pa tvoja mama noče poskrbeti zate? Kaj je s tvojo mamo? Je čudna. To jo je večkrat prizadelo. Učiteljica se je skušala z njimi pogovoriti, je rekla, da je veliko družin v razredu ločenih, ali imajo drugega partnerja. Veliko smo se pogovarjale. Iskali sva, kje so druge rejniške družine, da je videla, da ni edina. (C11) Pa tudi, čeprav je v rejniški družini, je veliko stisk, ko so punce srečevale mamo. To je bil vedno stik pod nadzorom, ker mama je vedno govorila kakšne neprimerne stvari. Mama je imela polno partnerjev, ki jih je menjavala, tisti partnerji so jo eni tudi pretepali, tako da kdaj tudi ni prišla na stik, ko je bila cela modra. Punce so hitro ugotovile, da je nekaj narobe, čeprav je mama rekla, da se je udarila. Starejša punca je imela tudi psihične težave, (C12) ko jo je ta moški pretepal (mamo), je imela privide in je začela kar jokati, večkrat na dan. Na srečo sva imele ravno takrat obravnavo pri pedopsihiatru, ki je CSD-ju predlagal, da razmislijo o stikih

z mamo. Pa je mama v tistem času že dobila novega partnerja in je bilo takoj vse v redu. Nikoli nimaš nekega mira. Zdaj, ko so večje, je lažje, ker malo več razumejo, da je mama drugačna in ne more. Polno je tudi razočaranj, ko otroci pričakujejo, da bodo od mame dobili darilo in mama pride z vrečami in potem ni darila. (C13) To je tako razočaranje vedno. Punci rečeta, saj ti mi lahko kupiš darilo, ampak jaz hočem darilo od mame. Tudi če mi kupi ene barvice.

5. Kaj pa duševno zdravje otrok in kaj vi razumete pod pojmom duševno zdravje?

Duševno zdravje razumem kot zelo kompleksno zadevo. Da nekako se znaš soočiti s svojimi strahovi, svojimi čustvi, da jih znaš izraziti, prepoznati. In tudi, da si priznaš te stvari, težave, znaš povedati drugim, da jih lahko razrešiš. Da si toliko odprt in ne tlačiš vsega vase. (C14) Imam občutek, da smo mi, ki smo bili mladi kot otroci, primorani potlačiti jezo in žalost ali pa ne izražati, in to se mi zdi zelo slabo, ker en dan to pride ven, kar eksplodira. Tudi to, da se veliko pogovarjamo z otroki. Mlajši deklici sem rekla, da ni nič narobe, da je žalostna, če je oče umrl, da je to čisto normalno, jo spodbujam, da se o tem pogovarjamo. Enkrat sem ji sešila medvedka, ga je nesla v šolo, da je lahko tega medvedka božala, ko se je spomnila na očeta. (C15) Je pa res, da sošolci znajo bit nesramni. So ji tudi rekli, da je sama kriva, ali pa, saj je tudi meni mačka umrla, to ni nič takšnega. Znajo bit otroci tudi kdaj kruti. Ni preprosto za otroka, da mu oče umre. Tudi zato, ker ji mama ni mogla biti v oporo.

Polno se spominjajo za nazaj, hodiyo tiste travme ven. (C16) Pri taveliki je bilo značilno, da se je punca zelo premetavala ponoči. (C17) K sreči je bila na šoli s prilagojenim programom šolska psihologinja, ki sem ji vsak vikend pisala dnevnik, kako se deklica počuti v rejniški družini, kaj se ji dogaja. Te stvari pa sta se potem onidve pogovarjale med tednom. Ta psihologinja mi je zelo pomagala. (C18) Na koncu sva z njo ugotovile, da ima deklica verjetno disociativno motnjo, ker se je kar izklopila, (C19) in mi je svetovala, naj gremo k nevrologinji. Najprej smo mislili, da so epileptični napadi, potem to ni bilo, je pa ta disociativna motnja počasi izginila. Se pa je pred tem večkrat zgodilo, da ni vedela, kje je. Recimo, pri zdravniku je spraševala, kje je. Ali pa pri kosilu, pri maši, pod tušem se je kar izgubila. Zelo pomembno je, da pomaga en strokovnjak. (C20) Imela je tudi pedopsihiatrično obravnavo v Ljubljani, je hodila pedopsihiatrinja v dom dvakrat na mesec. (C21) Je bilo vredno, ker pedopsihiatrinja te naroči in prideš recimo štirikrat na leto na vrsto. No, deklica pa je bila zelo pogosto obravnavana, je dobila tudi zdravila in je bilo potem veliko boljše, tudi učenje in zbranost in vse.

Ena izmed deklic je imela tudi samopoškodovalno vedenje. Pogrizla si je vse nohte in kožico prav do krvi. (C22) Ali pa se je spraskala do krvi. Postopoma je tudi to zvođenelo. Zdaj pa opažam, da kašlja in ni prehlajena. Ko se usede pred računalnik, da bi kaj naredila, prav kašlja, se mi zdi prav psihično. (C23) Ko dela kakšne stvari, ki so ji všeč, takrat ne kašlja. Lani se je začelo s korono, da je začela pokašljevat.

Kažejo se tudi nočne more. (C24) Zbujala se je ponoči, da jo je bilo strah, pač čisto otroško, da so kače na postelji. Zelo jih je bilo strah, ko smo zaklenili vhodna vrata.

Spomnim se tudi na začetku rejništva, da je ena izmed deklic na ogledalu v kopalnici videla človeka, ki ji grozi, in je z zobno ščetko in pasto umazala celo ogledalo. (C25) In potem smo ji rekli, da bova počistili to ogledalo. Potem je pa tako močno čistila, da sem mislila, da bo šla skozi ogledalo. Polno enih strahov imajo v sebi, za nazaj se spominjajo, kaj se jim je zgodilo. (C26) Vse te kletvice, vse, kar je bilo rečeno v družini. (C27) Se spomnim enkrat, ko sem jo peljala iz vrtca, je začela: Veš, moj dedek bo ubil mojo mamo, jo bo z lopato po glavi in potem jo bo kar pokopal. Kar so slišale v družini, ker je bilo v družini veliko nasilja, so uporabile. Deklica, ki je bila v šoli s prilagojenim programom, je bila zelo nasilna do otrok. Jih je praskala, potiskala po stopnicah. Tista deklica, ki ji je bila najbolj všeč, jo je najbolj pokraspala. Pa preklinjala je. (C28) Sčasoma se je to vse postopoma saniralo. Potem jih je tudi mama kdaj plašila ali vzbujala krivdo. Po telefonu jo je klicala in hčerki rekla, da je ona kriva, da je v rejniški družini. (C29) Da se je grdo obnašala in je zato zdaj v rejništvu. Potem je deklica grozno jokala. Se mi zdi, da starši konstantno zadajajo neke bolečine otrokom. (C30) Starši ponavadi ne naredijo nekega napredka/koraka.

6. Kaj storite, ko opazite ta vedenja?

S pogovori. Na začetku nisva bila pripravljena, da bo tako hudo. Tako da smo veliko delali po zdravi kmečki pameti. (C31) Ko je imela deklica stiske in je imela privide, ki bi jo naj zavezali, smo šli ven iz hiše, smo tekli, da smo jim pobegnili. Potem smo prišli nazaj v hišo in smo se zaklenili. Pa je rekla, zdaj sem pa boljše. (C32) Ali pa smo naredili domišljijjski mlinček, smo vrgli jih v mlin. Nato je prišla burja in jih je odpihnili. Veliko smo domišljijjske stvari delali, da smo strahove uničili. (C33) Z eno izmed deklic sva napihovali balone in dali noter vse slabe stvari, nato pa jih odpihnili. (C34) Ena izmed deklic mi je velikokrat tudi kaj narisala, kar jo je mučilo. To smo potem raztrgale ali pa zažgale. (C35) Prav tako s pogovori, vedno jim govorimo, da je dobro, da svojo jezo in žalost izražamo na sprejemljiv način. Tudi

boksali smo v blazine in si predstavljali neke osebe. (C36) Ja, kdaj ne veš, kaj bi. Včasih sva bila prav šokirana. Ko smo poskušali postaviti meje, smo deklici vzeli telefon. Pa se je začela dret, metat po tleh, noret. Enkrat si je začela cukat lase in sva jo morala držati, da si ni las populila. (C37) Je rekel mož, naredi nekaj, pa nisem vedela, kaj. Klicala sem na urgenco in jim obrazložila situacijo, ker sem mislila, da se ji bo zmešalo, pa so mi rekli, dajte jo umiriti, dajte ji kaj sladkega, kakšno pomirjevalo. (C38) Potem se je vseeno umirila. Potem, ko smo hodili na sprehod, je hodila sredi ceste. Nisem vedela, kaj storiti. Nič ni pomagalo. (C39) Sem ji rekla, daj pridi nazaj, te bo avto zbil, boš poškodovana, na invalidskem vozičku, nič ni pomagalo. Potem enkrat je bilo enako na morju, da je hodila sredi ceste. In potem smo prišli na plažo, pa je rekla, glej me, kako bom skočila v vodo. In sem ji odgovorila, ne bom te gledala, ker si ti hodila sredi ceste in me nisi ubogala, zdaj sem jezna, ne bom te gledala. Potem se mi zdi, da je to prišlo malo do nje, jo je zbudila. Potem sem spraševala psihologinjo, kaj narediti. (C40) Je rekla, da ni imela nobene ideje, ampak da je zadnjič bila na sprehodu z otroki in so kričali, nikakor jih nisem mogla umiriti. Pa sem še jaz začela njih oponašat. Sem začela kričat in se neumno obnašat, pa so me čudno pogledali in se nehali tako obnašat. (C41) To s cesto je potem sčasoma šlo mimo. So stvari, na katerih nimaš odgovorov. Zelo jo je tudi motilo, da si jo gledal v oči, ponavadi se je takrat začela smejat. To jo je zelo znerviralo. (C42) Zdaj, ko ji kaj govorim, je ne gledam v oči, in ker je nisem gledala v oči, se ni začela smejat. Še posebej, če jo kakšen moški v oči pogleda, je hudo. (C43) Ne vem, kaj se je dogajalo doma. Center je sumil na spolne zlorabe pri obeh. Ne vem, če je bilo kaj v zvezi s tem. Mi je pa grozno čudno, da človeka ne gledaš v oči, ko se z njim pogovarjaš. Se mi pa zdi, da je to edina stvar, ki deluje. Polno je tudi enih fizičnih težav, ki so povezani s psihičnim, če mene vprašaš. Ne vem, kaj je to zadaj.

7. Na koga pa se vi obrnete za pomoč?

Jaz sem na začetku pričakovala, da bodo socialni delavci bolj na razpolago. (C44) Najbolj nam je pomagala šolska psihologinja pri eni izmed deklic. (C45) Tako da sem res vsak teden pisala dnevnik. (C46) Vzgojiteljice v šoli so bile super. (C47) Tudi pedopsihiatrinja je polno pomagala, ko je redno deklico spremljala. (C48) Včasih se tudi z drugimi rejniki pogovarjam. (C49) Drugače si pa kar sam sebi prepuščen. Predno prideš do pedopsihiatrov, traja. Bolj si sam sebi prepuščen. (C50) Vem, da sem sama pričakovala, da bo na centrih vzpostavljen kakšen tim, ki bo bolj podporen v smislu, vpišite jih k pedopsihiatrom, kam drugam, neko podporo. (C51) Na začetku so mi odsvetovali, da dam otroke k pedopsihiatru,

ker so zdaj preveč obremenjeni z vsem. Ko sem jo peljala k nevrologinji, pa mi je ta rekla, naj jo čimprej dam k pedopsihiatru, ker pozna to družino in je boljše, da te stvari zdaj rešuje, ne kasneje. Ena izmed deklic zelo rada hodi na obravnave, zelo rada se pogovarja, da jo kdo posluša. Mislím, da bi bilo dobro, da bi bil za rejniške družine tudi strokovni tim, ki se s tem ukvarja. (C52) Moralo bi se tudi z družinami delat, saj se mi zdi, da se z njimi ne dela kaj dosti. (C53) Je pa tudi res, da če človek noče sodelovat, ga ne moreš prepričat. Pa tudi, da bi rejniki imeli kakšno supervizijo, ne bi bilo slabo. Da bi bolj pogosto lahko povedali svoje skrbi. (C54)

Včasih si tudi želim, da bi nas socialni delavci jemali bolj resno. Kot da sem tudi jaz nek strokovni delavec, čeprav nimam diplome. Sem pa z otrokom 24 ur na dan, jaz ga najbolj poznam. (C55) Recimo, mama 3 mesece ni prišla na stike. In sem deklice 3 mesece vsak petek vozila tja, mame pa ni bilo. Potem sem pa rekla, da imam tega dovolj in jih bom pripeljala, ko bo mama prišla, pa sem dobila, kakšna sem, kako lahko to rečem, da deklice morajo imeti stik z mamo. Nihče me pa ni vprašal, kako so deklice doma, tam so jokale: Zakaj mama ni prišla? A je z njo kaj narobe? Ji je kdo kaj naredil? Nihče ne vidi, kako je otrok vznemirljen. (C56) Polno enega upanja dajo v te starše, ampak se nič ne spremeni, žal. Imeli smo tudi 2 leti nazaj s strani rejniškega društva, da smo imeli srečanja na 14 dni v Ljubljani, kjer smo obravnavali različne teme. Bilo nas je enih 20 rejnikov. Tisto je bilo res super, bi si želela še kaj takega. Take stvari so zelo dragocene. (C57) Izobraževanja na CSD so kar zanimiva, ampak bolj mi je pomembno, da slišim še druge rejnike in vidim, da nisem edina, ki imam takšne stiske. (C58) To je vedno dobrodošlo. Bi želela več izobraževanj. (C59)

8. Lahko opišete kakšno dobro prakso, ki vam je pomagala v primeru stiske otroka?

Polno stvari smo dali skozi. In ni mi žal, čeprav je bilo kdaj res hudo. Ker tudi ena izmed deklic je imela kdaj neprimerno obnašanje do moških in mi je zelo pomagalo, ko mi je en terapevt rekel, kaj točno naj rečem v takšni situaciji. (C60) To mi je bilo zelo dragoceno. Ker če je imela ona res kakšno travmo, je dobro, da vem, kaj reči. Ker včasih lahko ostaneš brez besed, ker si šokiran. Kaj ji naj tudi mož reče. Ker potem, ko smo se pogovarjali, pa ji je bilo zelo nerodno. Si je zakrivala obraz, se smejala.

9. Na kakšen način pa vzpostavljate/pletete/skrbite za dobre odnose z otroki v rejništvu?

Praktično z njimi ravnamo, kot da so naši otroci. (C61) Tudi moji starši so v bližini in drugi sorodniki. Začeli smo tudi iskati stike z njenimi sorodniki, s tistimi, ki so želeli. (C62) Tudi babico in dedka sta videla enkrat, ampak potem sta umrla in so bile spet stiske. Gremo na izlete, na morje, ustvarjalne delavnice, kolonija ... (C63)

10. Katera so močna področja otrok, ki še posebej izstopajo, ste jih hitro opazili?

So bolj samostojni, (C64) mogoče preveč resna za svoja leta. (C65) Ena izmed deklic je tudi zelo sočutna, opazi: Glej, ta je s posebnimi potrebami, (C66) včasih sem delala z brezdomci in mi ena izmed deklic kdaj prinese denar in reče, naj jim kaj kupim. Včasih se mi zdi mogoče preveč empatična, vsem bi pomagala, cel svet bi pobotala. Moti jo, da se dedek in mama ne razumeta. In je že pri 5-ih letih razmišljala, kako bi jih pobotala.

Se mi zdi, da so otroci kar malo bolj vzdržljivi. Pa iznajdljivi. (C67) Ena od deklic je rekla prvi dan šole: Jaz imam eno veliko skrivnost in zdaj vam jo bom povedala. Zame skrbita druga starša, ker je biološki oče umrl, mama pa ne more skrbeti zame. Ko pridejo v puberteto, se seveda začnejo na podlagi tega razna zafrkavanja.

9.2.4. Transkript pogovora z osebo D

Pogovor je potekal 3. 5. 2021 preko aplikacije Zoom. Pogovor je trajal približno 30 minut. Sogovornica je ženskega spola in sorodstvena rejnica. V rejništvu ima otroka 3 leta, v času pogovora pa je imela v rejništvu enega otroka.

1. Kakšni so vaši motivi za rejništvo oziroma zakaj ste se odločili za rejništvo?

Nisem se odločila za rejništvo. To je bila sila razmer. Jaz sem deklico čez noč dobila. (D1) In seveda je bilo potem treba urediti status. To pa je trajalo dolgo. Eno leto sem urejala to. Oziroma na začetku ne, torej pol leta.

2. Kako dobro ste poznali otroka pred vselitvijo?

Ja kar. Glejte, ona je moja vnukinja. Seveda, ko se je rodila, sem jo čuvala velikrat. (D2) V bistvu do enega leta sva imeli kar veliko stikov. (D3) Preden sem jo dobila, pa ne toliko, ker je bila njena mamica z njo v drugi državi in se nismo tolikokrat videli.

3. Na kak način sodelujete z matično družino?

Ne sodelujemo. (D4) Deklica mi je čez noč padla v naročje. Sem jo šla iskat v drugo državo, ker so bile tam slabe razmere, veliko fizičnega nasilja tudi nad otrokom. Mami in očetu sem napisala, kaj pa zdaj. Vendar se je na začetku odzval samo oče, moja hčerka pa sploh ne. (D5) Nato je nekaj časa prihajala vsak mesec za en dan k meni, vsak mesec po en dan do oktobra. Takrat pa sem šla z deklico k zobozdravniku. In ugotovim, da ni zavarovana. Skoraj me je kap. In potem je bilo treba nekaj naredit. Ker deklica je bila že nekaj mesecev pri meni, pa nihče ni vedel. Potem sem tudi lastni hčerki dala ultimatum, da lahko živi pri meni, lahko gre v varno hišo, ampak, če ne prideš nazaj, te bom prijavila na CSD. (D6) Moje izkušnje so bile take, da me nihče ni resno jemal, pisali so zapisnike in rekli, češ, kaj želite, saj je otrok na obisku. Sem rekla: Kateri obisk pa traja 10 mesecev? (D7) Po tem sem pisala še varuhinji za človekove pravice, ki se je vmešala. Potem se je začelo urejati. Pred tem pa sem se morala sama znajti. Je bilo kar zoprno eno leto. (D8)

4. Katere stiske pri deklici začutite in kako se na njih odzovete?

Tako je. Ima valove, ko pogreša mamico. (D9) V začetku sem okoli tega veliko iskala pomoč. (D10) Ko je bila dolgo časa doma zaradi Covida-19 in se je za tem vrnila v šolo, je bila mamica zelo aktualna tema. Razume in hkrati ne razume, zakaj ne more mamico videt. (D11) Razume iz vidika, ker (mami) živi z osebo, ki jo je tepla, seveda pa jo pogreša. Ko pa jo vprašam, kaj pa pogrešaš, pa ne zna povedat, reče: mamico. Imam občutek, da je to bolj ime mamica. Da čustveno nima teh spominov močnih. A veste, vsi so mami, vse se z mami dogaja. Takrat se probam z njo pogovoriti in povem ji olepšano resnico, ker druga nimam kaj. (D12)

Preden je deklica prišla k meni, je doživljala veliko nasilja. In tega se še danes spomni, prav nazorno mi je govorila stvari. (D13) Zdaj je sicer ta slika manj čista, že meša zgodbo. Ampak še zdaj po štirih letih se spomni. S tem, da več ne govoriva veliko o tem, sva pa v preteklosti.

5. Kaj pa duševno zdravje otrok in kaj vi razumete pod pojmom duševno zdravje?

V bistvu pojem, da se otrok tudi duševno primerno razvija. Da nima nekih potlačenih čustev, ki bodo kasneje vplivali na njegov razvoj. (D14) Duševnih težav pri deklici ne opazim, razen stiske, da pogreša mamico. Deklica mi zelo zaupa, če jo kaj stiska, mi pove. Neke jeze ne zaznam, bolj se mi zdi, da je njen karakter takšen, razjezi se, če ji kdo nagaja.

6. Kaj storite, ko opazite to vedenje?

Na primer, zelo pomaga, če jo pripravim, na primer, čez 10 minut greva v posteljo, čez 5 minut se pospravijo igrače. (D15)

7. Na koga se pa vi obrnete, če potrebujete pomoč?

Veliko sem se obračala na ZPM (Zveza prijateljev mladine). (D16) Tam je bila svetovalna delavka, ki mi nudi pomoč, (D17) ker takrat še nisem imela klinične psihologinje. Klinična psihologinja me je sicer vprašala, če bi potrebovala pomoč. To pa zaenkrat ne potrebujem, želim pa, da smo v neki vrsti, če jo bom potrebovala. Je pa to oseba, ki je zelo težko dosegljiva. Zato veliko lažje pišem ali kličem na ZPM. (D18) Vprašam jo glede mamice, enkrat mi je deklica pri eni osebi nekaj ukradla in sem jo tudi poklicala. (D19) K svetovalni delavki pa se je deklica tudi hodila igrat, da bi se preko igre odprla in povedala o čustvih do svojih staršev. (D20) Tja je zelo rada hodila, ampak je ta del zelo preskočila, Je rekla, da se ne želi pogovarjati o tem.

Ko je bila mlajša, sva z vnukinjo brali pravljice, zdaj pa je že toliko velika, da se raje pogovarja. Takrat mi pove svoje težave, želje, sanje ... Takrat se največ pogovoriva kakšne takšne stvari. (D21)

Ne občutim, da bi jaz trenutno potrebovala kaj več podpore.

Sem pa pri 17-ih letih naredila šolo za varuhinjo otrok, kar mi je ob prejemu vnukinje zelo prav prišlo. (D22) Sem pa zdaj zavezana kot rejnica, da se moram udeležiti predavanj. Nad temi seminarji pa nisem bila ravno zadovoljna. (D23) Če je to oseba, ki nima otrok in hoče opravljati rejništvo kot poklic, je čisto nekaj drugega, kot oseba, ki je dala že nekaj stvari preko. Taki seminarji so potem dolgočasni. (D24) Jaz sem imela tudi zelo veliko predavanj na ZPM-ju. Tam smo imeli tudi enkrat na mesec rejniki v prostorih ZPM-ja sestanke. Bile so manjše skupine, je bilo bolj pristno in lahko smo si izmenjali izkušnje. To se mi zdi veliko več. (D25)

8. Lahko opišete kakšno dobro prakso, ki vam je pomagala v primeru stiske otroka?

Kadarkoli sem v dilemi z nekim odgovorom, pokličem na ZPM in se posvetujem. (D26) Na primer, pri kraji sva se z deklico opravičili, mi je pa svetovalna delavka predlagala, da kupiva čokoladni jajček in ga neseva nazaj. To sva tudi storili. (D27)

9. Na kakšen način pa vzpostavljate/pletete/skrbite za dobre odnose z otroki v rejništvu?

Če je bilo med dnevom med nami premalo fizičnega stiska, jo zvečer pred spanjem objemam. (D28) Z drugimi otroci in starši se družimo. Z otrokom je treba zelo sodelovat.

10. Katera so močna področja otrok, ki še posebej izstopajo, ste jih hitro opazili?

Definitivno komunikacija, izredno veliko besed uporablja, (D29) ima dober spomin in zna zelo dobro odgovarjati. (D30) Močno ti zna tudi kaj očitati ali pa opozoriti, da si kaj narobe naredil. (D31) Prilagodljivost k neznanim besedam. Dost je razigrana, vesel otrok. (D32)

9.2.5. Transkript pogovora z osebo E

Pogovor je potekal 4. 5. 2021 preko aplikacije Zoom. Pogovor je trajal približno 1 uro in 40 minut. Sogovornica je ženskega spola in sorodstvena rejnica. V rejništvu ima otroka 2 leti, v času pogovora pa je pri njej živel en otrok.

1. Kakšni so vaši motivi za rejništvo, oziroma zakaj ste se odločili za rejništvo?

Torej moj vnuk, sin moje hčere, ki se je poročila z drugim partnerjem, je živel v družini, kjer je bil izpostavljen nasilju, (E1) ne samo on, cela družina. Te težave so se pojavljale dlje časa in informacije o tem je pridobil pristojni Center za socialno delo. Med pogovorom je moj vnuk povedal, da sem jaz edina oseba, kateri zaupa. So me potem vprašali, če bi v primeru odvzema otroka bila pripravljena skrbeti. K temu sem seveda privolila, (E2) saj sva se tudi sicer precej družila. Veliko šolskih počitnic je preživel pri meni. V začetku julija je bil k meni pripisan. Sprva sem imela odločbo o skrbništvu, konec meseca julija sem pa uradno postala njegova rejnica. (E3)

2. Kako dobro ste poznali otroka pred vselitvijo?

Zelo dobro. (E4) Vendar žal so se pa njegove vedenjske in čustvene težave začele kasneje kazati. (E5) Dlje časa, kot je živel (pred tem) z očimom, slabše je bil, kar sem tudi opazila.

3. Na kak način sodelujete z matično družino?

Žal od takrat, ko je deček šel z mano (po pričanju na sodišču), so se tudi najini stiki pretrgali. (E6) Ona je žal zanikala nasilje v družini, zaradi česar je bil deček v taki stiski, da se z mamo ni želel slišati še 6 mesecev.

4. Katere stiske pri dečku začutite in kako se na njih odzovete?

Kar nekaj časa je trajalo, da mi je zaupal. (E7) Vprašala sem terapevta za nenasilno komunikacijo, zakaj je očetu, s katerim sta imela stike, povedal o nasilnem očimu, meni pa ne. Pa je povedal, da ker se potem nič ni zgodilo, več ni povedal za svojo situacijo. To me je presenetilo, saj ne izhajam iz tega poklica.

Ko je mamica, s katero je večkrat prišel na obisk (preden je živel pri meni), otroka pripeljala na počitnice, sem videla, da nekaj ni v redu. (E8) Včasih sem se hecala, če še bo kaj prišel na počitnice, ker je vedno nezadovoljen z mano, pa je vedno rekel: Bom prišel, ker je pri tebi v redu. To me je napeljalo k temu, da sem ga enkrat prepričala, da mi je zaupal. S tem, da me je že, preden je kaj povedal, vprašal, če bo kaj drugače. Pa sem mu odgovorila, da dokler nič ne reče, ne bo nič drugače. Ko mi boš pa povedal, se bom pa jaz potrudila, da bom ti pomagala rešiti tisto, kar zdaj ni v redu. No, zatem se je začel klobčič odvijati.

V šoli je bilo prvo leto zelo naporno, glede na to, da smo vsi zdržali, se zdaj izboljšuje. Ni bilo dneva, ko ne bi dobila obvestila iz šole, da je deček moteč, se pogovarja, hodi po razredu, si brunda in je nedovzeten za učiteljeve besede. Znal je tudi celo uro »nagajat«. Bi rekla, da je s tem pokazal svojo stisko. (E9)

5. Kaj pa duševno zdravje otrok in kaj vi razumete pod pojmom duševno zdravje?

Pod pojmom duševno zdravje razumem, da je posameznik zadovoljen, da zna veselje izraziti, pa žalost. Da se zjoče, ko mu je hudo. Da ima prijateljske vezi. To v glavnem. (E10)

Drugače pa še, preden je deček prišel k meni, je imel vedenjske in čustvene težave. (E11) Zaradi česar je že takrat obiskoval pedopsihiatrinjo, (E12) tudi ko je k meni prišel, se je to kazalo. Je otrok, ki, ko ga nekaj znervira, v afektu odreagira in udari po tem, kar mu pride pod roko. Deček je imel veliko takšnih težav in še zdaj je zelo impulziven. Tako hitro, ko se razjezi, sicer tudi popusti, ampak v tistem afektu brcne v vrata ali kaj podobnega. (E13) Čez uro ali dve pa bo prišel iz sobe, kot da nič ni bilo. Takrat se z njim pogovorim in mu povem, da to ni prav naredil, in se tega tudi zaveda. (E14) Nekako se ne zna kontrolirati. Dve leti je sicer hodil k psihoterapevki in terapevtu za nenasilno komunikacijo, (E15) ker je nekako moral slišati, da ni kriv za to, kar se je dogajalo v družini, in da so odrasli tisti, ki mu bodo pomagali. (E16) Ker pa je introvertiran, s terapevtom nekako nista našla stik. Pa smo se povezali s terapevtom, ki dela s terapevtskim psom. (E17) Tam sta na ta način sprva našla

stik, vendar se je deček kasneje odločil, da tja več ne bo hodil, da ni potrebe. To pa je posledica tega, da zelo nerad govori o svojih čustvih, (E18) je pa že toliko star, da se lahko sam odloči. Menim pa, da bo še potreboval terapije, ampak se bo moral sam za to odločit. Tudi sama vidim, ko sva v času šole na daljavo po kosilu šla na kakšen sprehod, mi je marsikaj povedal, zlasti o tem, kako nezadovoljen je s staršema, da jima ne zaupa. Da ne razume, zakaj imajo odrasli otroke, če potem ne skrbijo za njih. (E19) Zlasti pa je razočaran nad očetom, ki živi v bližini, oče namreč redkokdaj išče kontakt. O odvzemu otroka biološkim staršem in namestitvi v rejniško družino odloča sodišče njim. Deček pa potrebuje občutek, da je zaželen, ga imamo radi. Nekaj časa mu je tudi mamica govorila, da sem jaz kriva, da je on pri meni. (E20) Takrat sem mu nekako odgovorila, da njegova mamica je res mamica, da pa se ni nekako znala odločit, na način, da bi bil tudi on zadovoljen, da bi lahko z njo živel in da mu to lahko samo mamica pove, kako in kaj. (E21) Deček je ob tem zelo razočaran. (E22) In je enkrat rekel, če mamica ne bi bila s tem partnerjem, pa si bi koga drugega našla. Mislim, da je tudi zelo razočaran, ker ima bratca oziroma polbratca, na katerega je veliko pazil, ko je bila mamica v službi, ker oče ni bil zanesljiv. (E23) Z očetom pa je enako. Menim, da ker oče tudi sam ni odraščal v popolni družini, ni nekako dobil vzorca o očetu. Ker on se z dečkom družijo bolj v smislu prijatelja kot pa v smislu oče/sin. In mu ne zna mej pokazati.

Potem se je tudi plazil po tleh, kar mi je bilo zelo težko razumljivo. In to pri 10-ih/11-ih letih, (E24) čeprav to delajo otroci pri dveh, treh letih. Takrat za moje besede ni bil dovzeten.

Imel je tudi težave s samopoškodovanjem, tako da se je z glavo v zid zaletaval. (E25) Nekako se mi je zdelo, da je pri sebi čutil krivdo, čeprav so mu vsi rekli, da tega ni kriv. Včasih kak otrok pravi, saj si te zaslužim, saj sem nekaj naredil narobe. (E26)

Na čustvenem področju se je to najbolj kazalo, da zelo dolgo ni želel spati v svoji sobi, ampak v spalnici zraven mene, (E27) ker je rekel, da se tako počuti najbolj varnega. (E28) Da drugače se mu ves čas zdi, da nekdo hodi, se vrata zapirajo in odpirajo. (E29)

Ko preživlja počitnice v matični družini, ob vrnitvi potrebuje par dni, da se nekako utiri in normalno pogovarja. Drugače je zadirčen, vse, kar rečem, mu je odveč. Nažene me iz sobe. Prav tako je zelo vzkipljiv, (E30) kar bi rekla, da je kar po naravi. Recimo, ko se skregava, bo šel ven, vrata zaprl in jih brcnil. (E31) Predvidevam, da se bo to tudi drugje kazalo.

Enkrat sem se tudi znašla v situaciji, ko nisem vedela, kaj narediti, in sem poklicala policijo. (E32) To je bilo prvo leto in čez dan smo se skupaj z drugimi vnuki šli smučat, nekaj pojest, popoldne smo se vrnili, kakšne igre igrali in se začeli pogovarjati, (E33) da se gredo stuširat in da kasneje kak film pogledamo. Starejša dva sta se stuširala, dečka pa že dlje časa ni bilo iz mansard, kje so spalnice, pa sem šla preverit. Vnuk je ležal na postelji in bil tiho, pa sem mu rekla, naj se stušira, da bomo kak film pogledali, in šla nazaj dol. Takrat pa je začel razbijat po sobi, razmetavat pohištvo, stol, brcat v vrata. (E34) Tega nisem nikoli pričakovala, čeprav je bil star že 12 let. In sem šla gor, sem ga vprašala, kaj pa je narobe, dajva se pogovorit. Pa mi je zaprl vrata. Potem sem jih na silo odprla. Pa sem ga objela, da bi ga pomirila, in je bilo še huje, me je ugriznil in razgrajal na polno. In sem poklicala policijo. In sta potem prišla dva policaja, ki imata izkušnje s takimi težavami, da sta se potem z njim pogovorila. Klicala sta tudi CSD, ampak takrat seveda nihče ni prišel. Deček se s policistoma ni želel pogovarjat. Okrog polnoči pa je bil že utrujen in je policistoma rekel, da gre spat. Ampak spat ni šel v svojo posteljo, ampak spalnico. Pa se je to policistoma zdelo zelo smešno, kako, če pa ne želi biti tukaj in mu nič ni v redu. Pa je rekel, da zato, ker je tam (v spalnici) najbolj varno. Kasneje sem izvedela, da je mamica ta dan vnuku ves čas pisala, naj pripravi stvari, spakira, da pride po njega in gre k njej. Deček na začetku namreč ni hodil na počitnice k mamici, da se stvari najprej umirijo. Mamica je vedno prišla po njega in so šli nekam na počitnice oziroma so nekaj ur skupaj preživljali, izven prejšnjega doma. No, to je bil zame eden najtežjih dogodkov. Socialna delavka je sicer prišla naslednji dan, ampak je vnuk rekel, da ne bo nikamor šel.

6. Kaj storite, ko opazite to vedenje?

Ko pride iz počitnic je najbolje, da ga nekaj časa pustim pri miru. (E35) Zdi se mi namreč, da je takrat še posebej razočaran, da ne živi z mamico in bratcem. (E36) Ne glede na to, da sem jaz babica, nisem pa mamica. Najslabši starši so namreč velikokrat še vedno najboljši starši. Ko pa se pomiri, se pogovoriva. (E37) Rekla bi, da je zelo introvertiran, zelo težko pove, kaj ga muči. (E38) Je treba najti pravi čas, da sam začne svojo temo in ga jaz potem spodbudim, da še kaj pove in se kasneje razgovori. (E39)

7. Na koga se pa vi obrnete, če potrebujete pomoč?

Jaz ravno zaradi vseh teh težav sem bila velikokrat v stiski in nisem vedela, kako se naj odzovem. Velikokrat ne vem, če prav odgovorim. Sem kdaj že tudi poklicala v krizni center,

saj se tam zatečejo otroci z raznimi težavami, in zato menim, da imajo veliko izkušenj. (E40) Vedno so mi pomagali z nasvetom. Vsak otrok je individuum in vsi svetovalci, če ne poznajo tvojega otroka, ne morejo svetovati. Kupila sem si tudi en spletni seminar. (E41) Saj so svetovali, ampak zmeraj je za skupino otrok, ki imajo podobne težave. Toda, kako pa pomagat otroku, ki je neodziven, se noče pogovarjat, ki ne sprejme nasvetov. Takšnega nasveta pa ne dobiš. (E42) Pa po spletu sem iskala informacije, saj je veliko tega objavljeno. (E43) Tudi na Centru za socialno delo sem bila močno povezana z eno strokovno delavko, ki mi je dala tudi telefonsko številko, na katero je 24 ur dosegljiva. (E44) Tudi deček je imel to telefonsko, da se je lahko z njo pogovoril. Tudi ona mi je iz vseh svojih izkušenj znala dost svetovat, kaj naredit. Deček je njo sprva klical, ker je želel biti z mamico, to je bilo za njega zelo težko in se je odražalo skozi vedenje. V času Covida-19 ni izobraževanj, prej smo pa imeli enkrat na mesec pri mojem pristojnem centru različna predavanja, teme. Z drugimi rejniki jaz ne sodelujem. Pa tudi informacije, ki meni manjkajo, ker jih nočem spraševati, ne vem namreč, s kakimi težavami se drugi srečujejo. (E45) Ker o teh težavah nihče ne govori. Tako kot tudi v šoli ne vem, koliko »problematičnih« otrok imajo. (E46) Vem samo za svojega vnuka. Sicer pomoč, ki jo dobim, je v redu. Ampak včasih jo dobim počasneje, kot bi jo želela, to mi manjka. (E47) Mi je pa na zadnjem sestanku na CSD rekla strokovna delavka, da karkoli rabim, ne samo glede sebe, ampak tudi otroka, me kar pokličite. Tega pa nisem vedela. Sem mislila, da tja pokličem samo zase, ne pa tudi glede vnuka. (E48)

Deček pa je dobil ogromno podpore v šoli od učiteljic. (E49) Občasno sem tudi jaz potrebovala kakšno uro pri psihoterapevtki, da sva se malo pogovorili in mi je svetovala. Vse tisto negativno v šoli, smo se spraševali, kaj ga sproži. V glavnem je bilo to, da je deček moral čutiti, da je viden, da je opažen. (E50) Recimo mamica je k meni prihajala z njim in njegovim polbratom. In zmeraj sem najprej pozdravila mlajšega, ker je bil dojenček. In je starejši vnuk rekel, zmeraj je on prvi. Takrat sem šele ozavestila, ja saj pa res, moram to malo obrnit. In sem to upoštevala. (E51) Tudi v šoli se je to videlo. On rabi občutek, da je opažen in tudi sprejet. In učiteljice sem prosila, deček rabi pohvalo. (E52) In tudi če bo 40 minut nemiren in 5 minut v redu, ga, prosim, pohvalite, glej, to si pa super naredil in res dobro sodeloval, potrudi se, da bo naslednjo uro tudi tako. Dali so mu tudi možnost, da naj pove in gre za 5 minut iz razreda. (E53)

V šoli imajo to leto novo svetovalno delavko, pri kateri se močno opazi večja strokovnost. Zna svetovati učiteljicam in je sklicala sestanek učiteljev, ki vnuka učijo, da so skupaj šli skozi, kaj bi naredili, kaj še lahko naredijo. (E54)

Prav tako se z vnukom vedno dogovoriva, da ko gre na počitnice k staršem, me lahko pokliče, če se ne bi dobro počutil. (E55) In to tudi včasih stori. Prepričana sem, da če ne bo želel iti na počitnice, bo to tudi povedal.

8. Lahko opišete kakšno dobro prakso, ki vam je pomagala v primeru stiske otroka?

V največjo pomoč mi je bila in je psihoterapevtka, h kateri je vnuk hodil. (E56) Težave, ki sva jih imela in jih imava, sem se jaz z njo pogovorila, potem pa se je ona z njim. Psihoterapevtki sem napisala, kakšne težave imam (obljub ne drži, nekaj reče, pa to ne naredi), in mi je rekla, da nekaj moram naredit, ker drugače mi bo čez glavo zrastel. (E57) Svetovala mi je, da napišem, kaj vse ne dovolim in posledice oziroma kazni, če tega ne bo upošteval. Mora pa kazen temeljiti na nečem, kar je dečku drago, in da se tega moram držati »kot pijanec plota«. In da mu to pokažem, še preden kaj »ušpiči«. Prvo, kaj sem opazila, je bilo to, da od takrat iz šole ne dobivam obvestil o neprimernem obnašanju. (E58) Prav tako si malo bolj pogleda snov pred testom.

9. Na kakšen način pa vzpostavljate/pletete/skrbite za dobre odnose z otroki v rejništvu?

Najprej z vzgledom. (E59) Tisto, kar jaz od njega pričakujem, tako tudi jaz ravnam. (E60) S potrpežljivostjo. (E61) Vrednote, ki bi jih naj imel in s katerimi bi naj bil uspešen v življenju, je z vzgledom. Navajen je namreč od doma, da se ne držijo obljub, in mu skušam povedat, da je pomembno, da je zanesljiv in srčen. (E62) Prav tako se ne prepirava, mislim, ne kričiva drug na drugega. Veliko se pogovarjava.

10. Katera so močna področja otrok, ki še posebej izstopajo, ste jih hitro opazili?

Zelo razgledan, veliko ve o svetovnih dogodkih. (E63) Dober je v angleščini, športu, tudi dobre ročne spretnosti. (E64)

9.2.6. Transkript pogovora z osebo F

Pogovor je potekal 4. 5. 2021 preko aplikacije Zoom. Pogovor je trajal približno 1 uro in 13 minut. Sogovornica je ženskega spola in nesorodstvena rejnica. Z rejništvom se ukvarja 9 let, v času pogovora pa je imela v rejništvu dva otroka.

1. Kakšni so vaši motivi za rejništvo?

V bistvu ni neki razlog. Želja je bila od vedno, da bi pomagala otrokom oziroma omogočila, ker nimajo možnosti oziroma pogojev za bivanje v matični družini. (F1) Svojih otrok z možem nimava. Postopki za posvojitev, odkrito povedano, so v Sloveniji skoraj nemogoči. V tujini pa mi je bilo proti moji morali, ker je v bistvu, kot da bi šla nakupovat nek avto. (F2) Kar sem se pozanimala, izpod 30.000–40.000 evrov za enega otroka ne prideš skozi. Potem sva rekla, itak že lasten otrok ni tvoj otrok in iz tega motiva sva odšla potem v rejništvo. Ker tam veš, da je otrok pri tebi v varstvu in bi se naj kasneje vrnil v matično družino. (F3) Kar v Sloveniji ni ravno praksa. Moj cilj je, da otroku pomagam do normalnega življenja. Do šolanja, do pogojev, da si ustvari njegovo normalno življenje v tej družbi.

2. Kako dobro poznate otroka pred vselitvijo?

Skoraj nič. Jaz prvega otroka, ki sem ga dobila v rejništvu, nisem vedela skoraj nič, kar se tiče, zakaj je bil odvzet, kaj se je zgodilo, kaj se ni. (F4) V bistvu je bila tukaj malo nerodna situacija, saj otroku sploh niso povedali, da gre v rejništvo. Opisovali so mu, kot da gre na 14-dnevne počitnice.

D drugega fanta pa smo dobili 2019, tukaj pa je bila malo drugačna situacija, saj je bil odvzet preko sodišča. Sodišče pa nam je dalo zelo veliko informacij. (F5) Pri prvem otroku pa nič. Pri drugem pa sem dobila vse zapiske, razloge, postopke, tako da smo bili dokaj dobro informirani. Njegova mama je iz druge države in živimo zelo blizu bioloških staršev. Imamo različne poglede, drugo kulturo, in nekatere stvari, ki so za njo vsakdanje, so recimo za nas nesprejemljive. Zato je v načinu vzgajanja prišlo do kakšnih nestrinjanj. (F6)

Glede kulture me skoraj ni zanimalo, iz katere otrok izhaja. Zanimal me je otrok. Spoštujem, če otroci nimajo vere. Jaz hodim v cerkev, nisem pa nikogar vsiljevala v nobeno vero. (F7) Moje razmišljanje je, da ko bodo dovolj odrasli, se bodo sami za vero odločili, če bodo želeli. Pomembno mi je, da so pošteni in da razmišljajo s svojo glavo. (F8)

3. Kako bi opredelili vaše sodelovanje z matično družino? Na kakšen način sodelujete z njo?

Jaz moram povedat odkrito, da vzgojiti otroke in se ukvarjat z njimi mi je mala malica. Največji problem je matična družina. Največji problem, težave, izzivi so z matično družino. (F9) Ni lahko, ker imamo drugačne poglede. (F10) To je kot po šolski knjigi. Na začetku so iskali prijateljstvo, potem, ker smo jim lepo razložili, da prijatelji ne moremo bit že zaradi otroka. Potem je neka jeza, sledi pa nagajanje. (F11) Začnejo se spravljat na rejnike, da sem jaz kriva za odvzem otroka, in skušajo nagajat na različne načine. Ni lahko. (F12) Imamo pa individualne skupine. (F13) Ko je prišla punca v rejništvo, smo jih imeli zelo pogosto, lahko rečem enkrat na mesec. Zdaj zaradi Covida-19 pa pri fantku nimamo, bi pa bilo potrebno, da bi jo imeli bolj pogosto. Od 2019 smo imeli IPS namreč 4-krat.

4. Katere stiske pri otrocih začitite in kako se na njih odzovete?

Ma stisk je ogromno. So vsakodnevne, še posebej na začetku. (F14) So za malenkost ali pa za zelo hude stvari. Odvisno je, iz kakšne situacije je bil otrok odvzet, a je bilo nasilje, a je bila zloraba, iz malomarnosti. Ne vem.

Ena zelo nezamerljiva stiska je, da otrok, zdaj pri tamlajšem vidim, on se noče zamerit ne meni in ne staršem. Pride v neko situacijo, ko začne lagat in vidiš, da mu ni prijetno. Ker on ne bi rad užalil mene, (F15) recimo, kadar pride iz stika in se je imel fajn. Ko ga vprašam, kako je bilo, pa reče, ni bilo fajn. In ga vprašam, kako ni bilo fajn? Noče povedat, kako je bilo, da ne bi koga užalil. In potem doživlja neke take konflikte/stiske. (F16) Otroku skušam razložiti, da ne bo užalil ne mene, če reče, da je bilo lepo pri svojih starših, in mislim, da tudi staršev ne, če reče, da je lepo pri nas. (F17)

Druge stiske, ki so se zgodile velikokrat pri puncici, da je bila dogovorjena za stike, pa staršev ni bilo, ali pa so zadnji trenutek odpovedali. (F18) Že skoraj dve leti se ne uspeta dogovoriti z mamo, da bi se videli. Se dogovorijo, ampak mama tik pred zdajci odpove. Očeta tudi ni videla že tri leta. Ona sicer reče, da je ne briga, da ji je vseeno, ampak je očitno, da ji ni. Zdaj ji nudimo psihološko pomoč. Je v takih letih pubertete, da je butnilo vse ven. (F19) Do zdaj tega ni bilo močno občutiti. Čeprav, ko je prišla k nam, je bilo, da ni jokala. Več ko dve leti ni jokala, (F20) vedno je bila nasmejana, vesela. Neke zgodbe si je ustvarjala, da je njej lepo. Nek zid si je naredila in bila vedno nasmejana. (F21) Jaz sem vedno govorila, ta otrok se preveč smeje in smo rabili veliko časa, da je ona razumela, da lahko izraža tudi žalost in jezo ter druga čustva. (F22) Da ni samo veselje in sreča. Pri njej moram reči, da smo rabili več

kot leto in pol, da je začela jokati. Včasih sem jo prav probala izzivat, pa ni šlo. Je pa stalno obiskovala psihologa na CSD-ju in je res bilo v veliko pomoč. (F23)

Prav tako, ko je deklica prišla k nam, je prva dva dni skoraj cela prespala. Kot da bi ji nekaj odleglo. (F24) Jaz kaj takega še nisem videla. Prvi dan je spala 18 ur in drugi dan tudi. Se kar ni mogla naspiti. Očitno je imela mir in občutek varnosti. (F25) Pri fantu pa ravno obratno. On je že ob 4h zjutraj bil zbujen. (F26) Dokler ni bil pred kratkim na obravnavi s sodnim izvedencem o kazenskem postopku, ki se dečka tiče. Po tem srečanju spimo več. Deček spi več, tudi do osmih zjutraj. Občutek sem dobila, kot da bi se mu v pogovoru oziroma po njej odvalil kamen od srca. Na to smo ga tudi veliko pripravljali in mu govorili, da mora zaupat, da ga bomo zaščitili in poskrbeli, da se mu ne bo več nič dogajalo, kar se mu je prej. (F27) Tudi odvetnica je rekla, da je imel neverjetno zaupanje v sodnega izvedenca. Vse je povedal in še več, kar bi bilo treba povedat.

5. Kaj pa duševno zdravje otrok? Kaj razumete pod pojmom duševno zdravje?

Duševno zdravje razumem tako, da smo pomirjeni v duši. Ne kakšna bolezen, ampak kaj sva govorili zdaj o stiski, v tej smeri. In ni zamerljivo duševno zdravje, je zelo velik pomen, psihološko zdravje, duševno zdravje. (F28)

Pri deklici ni bilo takoj vidno, pri fantku pa je bilo prav grozljivo. Ko je prišel k nam, je bil star pet let in ni sestavil niti enega stavka. (F29) Zelo malo besed je poznal, ker mama ni govorila z njim, ne v svojem jeziku ne, niti ne v slovenščini. In posledično ni znal govorit. Hodil je sicer v vrtec, tam so se zelo trudili, ampak tam je bil le malo časa. Bil je prepuščen mami, ki ni skrbela ne za duševno zdravje ne za zunanjo stimulacijo. (F30) V bistvu je bilo tako daleč, da so predlagali, da bi fant ponavljal zadnji letnik vrtca in odšel v prilagojeno šolo. Popolnoma nepotrebno, ker fant je zelo bister, vendar zunanje stimulacije ni imel. Pri nas je v enem letu naredil, kar drugi naredijo v petih letih. Je popolnoma normalno funkcioniral. Pri puncu je bilo malo drugače. Ko je prišla k nam, je že hodila v šolo, zelo inteligentna. Ni imela pa prilagojenih navad. Včasih sem rekla, da imam občutek, kot da je prišla iz gozda. Mi smo morali jo vse navadit, kot dojenčka. Od higiene naprej. (F31) Nekaj smo uspeli, nekaj pa se še zmeraj trudimo. Pri devetih letih (takrat je prišla k nam) je namreč že formiran otrok, karakter, neke navade in je to zelo težko spremenit. Smo šli z varianto iz dneva v dan, korak za korakom. Sta pa ranjene duše oba. Jaz pravim, da nosijo grozno

ogromne nahrbtnike na ramah. Kakšne odrasle osebe nimajo tega. Potrebno je veliko razumevanja. (F32)

Ko so bili majhni, so imeli izbruhe jeze. (F33) Pri punčki, ni prenašala dotikov. Je odrivala, ni, (še dandanes) zelo težko sprejme objem. (F34) V puberteti je prišlo marsikaj ven, kar se je prej skrivalo. Smo se srečali tudi s samomorilnostjo pri deklici, imamo kar pestro zdaj. (F35)

Fantek bi se rad veliko objemal, se prav obesi, prilima na človeka. Je čisto drugi karakter. Ima momente, ko začne kričat, tulit. (F36) Pri njemu je bilo to, da je mama močno kričala in je to morda podzavestno začel tudi on. V šoli je tudi zlomil stvari od jeze, ker mu je eden rekel, da je grd. In ima take izpade. (F37) O tem se pogovarjamo, pogovorimo. (F38)

Prav tako ti otroci so kot magneti za neprijetne situacije. Tudi družbo, ki jo izbirajo, izbirajo sebi podobne ljudi.

In pri nas smo imeli težko situacijo, ko je v paralelki od deklice en fant naredil samomor. Kaj je bilo zelo hudo, saj je bil prijatelj z deklico, ki je pri meni v rejništvu. Tisti večer, preden je naredil samomor, sta bila še v kontaktu. Ker je bila pozna ura, takrat sem jo šla kregat in se kasneje tudi sama počutila krivo, da zdaj bo dovolj, naj gre spat in nisem dojela, kaj se dogaja. Sicer nič ne bi naredila, ker fant je bil že odločen, kaj bo naredil, je pa naši puncu pustil veliko težo. Deklici je namreč, predno je skočil, poslal sliko iz mostu. In ona ima to sliko ves čas pred očmi. To se je zgodilo, ko je bila stara 13 let in je zdaj po petih letih prišlo ven.

Zato poskušamo najti podporo pri psihologih in vse naokrog. (F39) Zdaj je leta to tlačila nekam not, zdaj pa to rešujemo iz dneva v dan. (F40) V tem primeru je bil Center zelo močno odzadaj in me dobro usmerjal. Tudi rezultati so vidni in je zelo boljše z njo. (F41)

Pri deklici je tudi prišlo do situacije na začetku, da je spala med mano in možem, ampak se je nisi smel dotikat. (F42) Tako da ona je bila vmes, da je čutila, da je na varnem, okrog pa smo dali vzglavnike, ker se je nismo smeli dotakniti.

In pri njej in pri fantku smo tudi opazali izredno močne sanje. Oziroma nočne more. Si prav videl, da se mučita, ko sanjata. (F43) Pri fantku do te faze, da si je zobe zbrusil, ker je v spanju ves čas škrtal z zobmi. Kot da razčiščuje stvari v sanjah, je rekla zobozdravnica. Si je dobesečno skoraj pojedel zobe od stiske, ki jo nosi ponoči. (F44)

6. Kaj storite, ko opazite ta vedenja?

Veliko se pogovarjamo. (F45). Jaz tudi poiščem pomoč, ker se zavedam, da do določene faze lahko pomagam, potem pa več ne. (F46). Ker nisem strokovnjak, čeprav sem dala skozi razne tečaje in se ves čas izobražujem. Je pa ena meja, ko rečeš, od zdaj naprej jaz več ne morem. (F47). Smo tudi v fazi, ko obiskujemo psihologa. (F48). Smo probali tudi s pedopsihiatrom, ampak se ni izšla situacija, ker se z deklico nista ujele. (F49). Tako da bomo morali iskat v drugih krajih.

7. Na koga se obrnete za pomoč?

Obrnila sem se na center in na krizni center. (F50) Na njihove strokovne delavce, kadar CSD ne dela. Pohvaliti moram naš center, ker je zelo angažiran in mi je v veliko pomoč. Obrnem se na delavke, ki delajo na področju rejništva, in ostalim socialnim delavkam, ki sledijo otroku. (F51) Izobraževanja mi pomagajo zelo, so dobrodošla, včasih se mi zdi, da jih je premalo. (F52) Tam se tudi dobiš z drugimi rejniki, s katerimi si izmenjamo kakšne izkušnje, kako reševati težave in kakšne informacije dobiš. To je vedno zelo zaželeno. (F53)

Včasih je kakšna situacija takšna, da bi si želela kakšnega psihologa za nas. Je zelo težko, ko prideš na kako situacijo, ki je zelo težka, in ne veš, kako naprej. (F54) Tudi situacija s starši ni lahka. Za nas je tudi dodatno breme zdaj, ko moramo rejniki hoditi po sodiščih. Mi bi morali nastopiti, ko je stvar med CSD-jem in starši razčiščena, ne pa da smo stranka v postopku. To je tako obremenjujoče in grozljivo, ker rejniki smo navadni ljudje, nismo ne pravniki, ne neki strokovni delavci. Meni je osebno ta del, da moram hoditi po sodiščih, zelo obremenjujoč. Potem, ko otroci marsikaj povedo, smo dolžni to povedati naprej in marsikdaj pride do prijav za starše in potem si spet na sodišču. Ni lahko. Vedno rečem, biti rejniki za vsakega.

Otroci dobijo podporo na nas rejnikih v vlogi staršev, (F55) potem pa je odvisno od iznajdljivosti, kako mu pomagati naprej. Na CSD-ju imajo psihologe in socialne delavce, ki pomagajo otrokom. (F56) Sodelujem tudi z Rejniškim društvom Slovenije. Ti včasih ponujajo tabore s pedopsihiatri. (F57) Ko je otrok majhen, odločaš ti, ko je velik, pa se sam odloči. Jaz recimo tudi puncí plačujem psihologa. (F58) Ko je bila manjša, je hodila v ambulantno Center mentalnega zdravja. (59) Je pa zelo delikatno, ker preveč tudi ni dobro. Dobi občutek siljenja in v enem času, recimo, pri puncí, sem dobila kontra učinek. Namesto,

da bi bilo njej v pomoč, smo morali narediti nekaj korakov nazaj in ne it nikamor. Ker je začela zavračat vse. (F60)

8. Lahko opišete kakšno dobro prakso, ki vam je pomagala v primeru stiske otroka?

Ne vem, ogromno jih je bilo. Recimo panični napadi. Deklica je doživljala panične napade na začetku, ko je prišla k nam. Nihče ji namreč ni razložil, kaj pri nas dela. Na vsak način je htela it domov, videt hišo, predvsem zvečer. Ni bilo fajn. Pač jaz sem doživela panični napad. Vem, kako zgleda, kao predihavat, kaj naredit, da gre mimo. Ta moja izkušnja mi je zelo pomagala, da sem lahko pomagala njej. (F61)

Jaz sem človek, ki reagira takoj, včasih morda prehitro. Pri paničnem napadu sem jo probala umirit, ji razložiti, kaj se dogaja, kaj se dogaja z njenim telesom, zakaj ima občutek, da ji zmanjkuje glasa, zakaj ima občutek, da jo mravljinči po telesu, in ji na tak način poskusila pomagat in ji preusmeriti misli čisto nekam drugam. Čeprav odklanja objeme, sem jo močno stisnila, saj to tudi človeka umiri, sprosti. V kriznih situaciji poskušam najprej nuditi pomoč, kar znam sama. Nimam pa nobene zadrege, če bi vedela, da ne zmorem jaz pomagat, bi jo v tistem momentu poiskala.

9. Kako vzpostavljate/pletete/skrbite za dobre odnose z otroki v rejništvu?

Vsakodnevno. Oni so pri meni doma, kot da bi bili že od zmeraj. Imajo zelo sproščeno in jasno vedo, kakšne so meje, kaj lahko in kaj ne. (F62) Imamo zelo odprte odnose. Vse jim povem, seveda letom primerno. (F63) Tudi kadar grem na IPS (Individualno projektno skupino), jima povem, kaj grem delat, in ko se vrnem, povem, kaj smo se pogovarjali in o komu. Seveda taveliki puncu lahko povem realno, tamlajšemu pa njegovim letom primerno. Ne skrivam stvari. Pa tudi z vzorom. Sama pokažem svoja čustva, če sem žalostna, se zjočem, če sem jezna, to pokažem. Pri nas smo zelo odprti. Toliko, kot se stiskamo, se tudi razjezimo ali pa tudi zjočemo. (F64)

Doma nas tudi kličejo po imenu, v družbi pa nas predstavljajo drugim ljudem kot mama in oče.

10. Katera so močna področja otrok, ki še posebej izstopajo oziroma ste jih hitro opazili?

Punca je močna v športu in jezikih. Hodi na navijaška tekmovanja. (F65) Pri petnajstih letih je aktivno znala govoriti 3 jezike. Vpisali smo jo tudi na turistično gimnazijo, kjer ima 5

jezikov. Smo dobili nekaj takega, kar ji je pisano na kožo. Prav tako že devet let vztraja pri športu. Deček pa tudi zgleda, da bo za jezike, ker jih zelo hitro pobira. Zelo rad riše, res dela take risbe, da ni za verjet. (F66) Je zelo inteligenčen, iznajdljiv. (F67) Zgodila bi se mu krivica, če bi šel v šolo za posebne potrebe. Tudi pri matematiki je dober. Se vidi, da mu ne bo delala težav.

9.3. ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJEV A–F

9.3.1. Odprto kodiranje A

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
A1	Začeli smo, ko je bil sin star okrog 5 let in si je želel bratca ali sestrico, želel si je družbo. Z ženo sva se pogovarjala, da če gremo mi to zdaj v akcijo, bo on že iz šole, ko se bo lahko s kom žogal.	Začetek rejništva, želja starejšega sina po bratcu	Odločitev za rejništvo	Motivi za rejništvo
A2	Smo bili sami trije in hiša je bila dovolj velika takrat.	Velikost hiše, sprejem družinskega člana	Odločitev za rejništvo	Motivi za rejništvo
A3	Pol pa, saj veste, kako je, ko imaš enega, te kar kličejo. In tako smo ostali zdaj v tem.	Klici socialnih delavcev, sprejem otrok v rejništvo	Vzroki za nadaljevanje rejništva	Motivi za rejništvo
A4	V bistvu vemo dost, ampak ne vse.	Informacije o otroku pred prihodom v rejništvo	Poznavanje otroka pred vstopom v rejništvo	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
A5	Za tiste, ki imajo kakšne težave, pa ne zvemo veliko.	Težave otrok v rejništvu	Nepoznane informacije pred prihodom v rejništvo	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
A6	Mislim, da bi lahko več povedali.	Mnenje o prejetih informacijah, premalo informacij	Mnenje o prejetih informacijah	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
A7	O kulturnem ozadju otrok ne vemo veliko.	Nepoznavanje kulturnega ozadja otrok	Kulturno ozadje otrok	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo

A8	V bistvu čim manj. Tisto, kar je treba.	Slabo oziroma le nujno sodelovanje z matično družino	Matična in rejniška družina	Sodelovanje z matično družino
A9	Ker prijatelji smo mi težko.	Prijateljstvo, rejniška družina, matična družina	Odnosi med rejniško in matično družino	Sodelovanje z matično družino
A10	Mi ne nasprotujemo stikom, ampak velikokrat se zgodi, da ne moremo vzpostaviti stikov z otrokovimi starši.	Ne nasprotujejo stikom, nezmožnost vzpostaviti stik	Odnosi med otroci in matično družino	Sodelovanje z matično družino
A11	Ta veliki niso toliko pokazali, da bi kaj rabili. Razen ena izmed deklet, ki se je rezala.	Doživljanje otrok, rezanje	Potrebe otrok, samopoškodovanje	Stiske/duševne težave
A12	Hmm ... da imajo težave. Itak jih imamo vsi, ampak oni jih imajo nekaj več. Eden izmed naših rejencev je otrok s posebnimi potrebami, kar so pomoje tudi duševne težave.	Različne težave otrok s posebnimi potrebami, duševne težave	Pogled rejnikov na duševno zdravje	Razumevanje pojma duševno zdravje
A13	On je res tak poseben. Zelo inteligenten, v šoli ni problem, doma pa si nič ne zapomni, razjezi se hitro na nas. On kriči na mene.	Posebnost, inteligentnost, odličnost v šoli, kričanje	Lastnosti in vedenje otrok v rejništvu	Stiske otrok
A14	In dekle, ki se je rezalo.	Rezanje	Samomorilnost	Stiske/duševne težave
A15	Ona ima druge težave, je nesramna.	Težave, nesramnost	Odzivi otrok	Stiske otrok
A16	S samozavestjo nimajo nekaj težav, s tem, da bi se zapirali.	Samozavest, odprtost do soljudi	Odprtost/sproščenost otrok	Odnosi z drugimi

A17	Ampak ona je takšna, malo mora bit po njeno.	Mora biti po njeno	Osebne značilnosti otroka	Odnosi z drugimi
A18	Ko se fant dere, ga je najbolje pustiti pri miru.	Kričanje, pustiti pri miru	Odreagiranje na kričanje	Odnosi z drugimi/stiske otroka
A19	Edino včasih mu rečem, zdaj pa v sobo, in ko bo šola narejena, pridi ven.	Navodila za opravljanje domače naloge	Navodila rejniških staršev	Odnosi z drugimi
A20	On noter malo razbija, ne hudo, in pride ven ter ima narejeno.	Razbijanje, dokončanje naloge	Vedenje otrok v rejništvu, osebne značilnosti	Odnosi z drugimi/stiske otroka
A21	Nekaj razpravljat takrat z njim je brezveze, ker ne prideš nikamor.	Neučinkovitost razpravljanja	Način komunikacije z otrokom	Odnosi z drugimi
A22	Mi imamo center, to socialno delavko.	CSD, socialna delavka	Kam se obrnejo na pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
A23	S fantom, ki je pri nas, imamo pedopsihiatrinjo in klinično psihologinjo.	Podpora pedopsihiatrije in klinične psihologinje	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
A24	Tako da v bistvu pokličem socialno delavko. Trenuten socialni delavec se je res angažiral.	Klic socialne delavke, angažiranost socialnega delavca	Pomoč socialnega delavca	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
A25	Do zdaj je v redu. Pomagal nam je, da je poiskal novo klinično psihologinjo, ker s prejšnjo nismo bili zadovoljni.	Zadovoljstvo s pomočjo trenutnega socialnega delavca, nova psihologinja, nezadovoljstvo s prejšnjo socialno delavko	Pomoč socialnega delavca	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
A26	Drugače pa mi imamo skupine v naši regiji z vsemi rejniki enkrat mesečno.	Skupine, rejniki	Podpora drugih rejnikov in rejnic	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka

A27	Tam si malo povemo, delimo izkušnje, tudi socialna delavka kaj reče.	Deljenje izkušenj, komentarji socialnih delavk	Sodelovanje med rejniki	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
A28	V bistvu dobimo veliko teoretičnega znanja, ampak v praksi je drugače. In ko kaj konkretnega tam vprašamo, oni povejo, ampak to je spet teoretično. Lahko si malo pomagamo, ampak za kaj hujšega pa ne vem.	Veliko teoretičnega znanja na izobraževanjih, premalo pomoči, želja po več praktičnih primerih	(Ne)zadovoljstvo z izobraževanji	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
A29	Pa še to, ko vedno govorijo, mi smo sodelavci. Kakšni sodelavci, mi smo delavci. Saj pravzaprav nam oni v praksi ne morejo pokazati.	Rejniki se počutijo kot delavci, ne pa sodelavci	Sodelovanje s socialnimi delavci	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
A30	Edino, kar je bilo, da sem eno izmed deklet v Polje (psihatrijo) peljal. Samo to ni bila dobra praksa. Želela je storiti samomor, takrat sem jo peljal k pedopsihiatrinji, me je takoj vzela.	Odhod dekleta v psihiatrično bolnišnico, občutek slabe vesti, takojšnje odreagiranje pedopsihiatrije	Strokovna pomoč, samomorilnost	Pozitivne prakse rejnikov, ki so jim pomagale v primeru stiske otroka/stiska otroka/duševne težave
A31	Pa mi je rekla, naj jo takoj peljem, ker si ne smem prevzeti odgovornosti, da si pa ona nekaj naredi. No, to se mi zdi v redu. Ker meni ni bilo do tega in mi je bilo grozno. To se mi zdi, da me ni nihče nič obtoževal, ampak so me podprli.	Spodbujanje, da rejnik poišče pomoč, nasveti strokovnih delavcev, občutek podpore	Podpora strokovnih delavcev, opolnomočenje	Pozitivne prakse rejnikov, ki so jim pomagale v primeru stiske otroka

A32	Pri nas se nihče nič kaj ne trudi z njimi. Je pa ena stvar, ko otrok pride, je to naš otrok. Iste pravice, iste dolžnosti, isti privilegiji, vse je isto. Pri nas otroci niso drugačni kot naši.	Ko otrok vstopi v družino, ga tretirajo, kot da je del nje, pravice, obveznosti, dolžnosti, privilegiji v rejniški družini	Tretiranje otrok v rejništvu	Odnosi z drugimi
A33	Eden ima bujno domišljijo, njegova domišljija nima meja.	Bujna domišljija	Osebne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok
A34	Zelo rad bi pomagal, zelo kreativen.	Pomoč, kreativnost	Osebne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok
A35	Ena izmed punc zelo lepo riše, ima smisel za modo tudi kreativna, tudi na računalniku.	Risarske sposobnosti, občutek za modo, kreativnost, računalniške sposobnosti	Osebne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok
A36	Posvojena hčerka pa je sonček.	Prijeten in nasmejan otrok	Osebne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok
A37	Kar hitro se prilagodijo.	Prilagodljivost	Osebne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok
A38	Ena izmed deklet ima dober smisel za humor.	Smisel za humor	Osebne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok
A39	Se mi pa zdi, da se kar hitro navadijo. S tem, da so vsi prišli malo starejši. Pa so se vseeno hitro navadili oziroma prilagodili.	Prilagodljivost	Osebne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok

9.3.2. Odprto kodiranje B

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
B1	Predvsem je bil zaradi tega, da bi imel sin družbo.	Začetek rejništva, družba za starejšega sina	Odločitev za rejništvo	Motivi za rejništvo
B2	Imava 2 otroka, že odrasla. Sin je zdaj 20 let star, in ko je bil 5 let star, je bila tako velika starostna razlika, smo rekli, da bi moral imeti eno družbo.	Družba za sina	Odločitev za rejništvo	Motivi za rejništvo
B3	Ker po naravni poti ni prišlo še do četrtega otroka, sva se zmenila, da pomagava nekomu, ki pomoč potrebuje.	Neuspešnost pri spočetju bioloških otrok, pomoč tistim, ki jo potrebujejo	Odločitev za rejništvo	Motivi za rejništvo
B4	In potem je to začel, kako naj rečem, rast iz leta v leto.	Večanje družine	Odločitev za rejništvo	Motivi za rejništvo
B5	Tako da samo družino, primer sem poznala že dve leti, bi rekla, ampak zaradi vseh teh birokratskih stvari, zaradi tožbe, odvetnikov, ki so preprečevali to, je to trajalo dve leti. Tako da sem nekaj časa spremljala to družino.	Spoznavanje otroka dve leti pred rejništvom, birokracija, tožbe	Poznavanje otroka pred vstopom v rejništvo	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
B6	Pri ostalih primerih pa bom tako rekla, vedno je informativni pogovor.	Informativni pogovor pred sprejemom otroka v rejništvo	Poznavanje otroka pred vstopom v rejništvo	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
B7	Imela sem možnost tudi prej spoznat oziroma obisk opraviti z otroki, tako da bi sprejela v hišo nekoga, s katerim ne bi imela prej stika, tega ni bilo.	Fizičen stik pred sprejemom otroka v rejništvo	Poznavanje otroka pred vstopom v rejništvo	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo

B8	Bom pa tako rekla, same informacije, katere dobimo, so zelo površne.	Površinske informacije o otrocih, ki jih sprejmejo v rejništvo	Poznavanje otroka pred vstopom v rejništvo	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
B9	O kulturnem ozadju sploh ni bilo kaj govora, da bi kdo kaj posebej poudaril, kako je družina, je verska ni verska, katera vera. Sploh ni bilo govora.	Nepoznavanje kulturnega ozadja otrok, vera	Poznavanje otroka pred vstopom v rejništvo	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
B10	Pri prvem otroku, ki je prišel v rejništvo, takrat smo imeli še krščanske, bom rekla, v cerkev hodili in tako naprej. (Otrokov) oče pa je bil striktno proti, da gre otrok z nami v cerkev. Tako da tukaj potem nastanejo problemi.	Krščanske vrednote, neodobravanje biološkega očeta, problemi	Nestrinjanje v vrednotah med matično in rejniško družino	Sodelovanje z matično družino
B11	Potem smo se na IPS-ih pogovorili, kako in kaj. Kaj oče pričakuje, kakšen imamo mi ritem življenja, da pač nekako prideš skupaj.	Individualna projektna skupina, pogovor, različni ritmi življenja, dogovor	Dogovor o vrednotah med matično in rejniško družino	Sodelovanje z matično družino
B12	Začetki so vedno težki, ker ti jim nekako predstavljaš neko grožnjo/oviro na poti do njihovega starševstva. In si potem zelo slabo sprejet. Sploh dokler se ne zgradi zaupanja, da jaz nisem tukaj nekdo, ki se postavlja vmes med njih.	Grožnja na poti do starševstva, nesprejemanje, zaupanje, da rejniški starši niso proti biološkim	Od nesprejemanja do zaupanja	Sodelovanje z matično družino
B13	Ampak se da, bom rekla, priti, da starši le zaupajo, da jim nisi neka konkurenca. Potem je veliko lažje delat.	Zaupanje, konkurenca, lažje sodelovanje	Zmožnost priti do zaupanja olajša delo	Sodelovanje z matično družino

B14	So pa še vedno novi izzivi. Vedno pridejo starši s kakšnimi novimi stvarmi in moraš spet začet vlagati in razlagati, ogromno je tukaj not vložene truda.	Novi izzivi, delo na dobrih odnosih, vlaganje energije, časa v dobre odnose	Trud za ohranjanje dobrih medosebnih odnosov	Sodelovanje z matično družino
B15	In tukaj lahko socialni delavec veliko naredi. Te sovražne energije so na začetku tako močne. Starši zamerijo socialnim delavcem, istočasno zamerijo nam (rejnikom).	Vloga socialnega delavca, zamere	Pomoč socialnega delavca/ke	Medsebojni odnosi
B16	On je bil tako zmanipuliran, ampak k sreči otroško odprt, a ne. In on, ko je prišel k meni, ko sva se pogovarjala takoj še isti dan, me je vprašal: Me boš tepla? Ne, ne bom te tepla. Bom mogu delat? A ne, vse tisto mu je oče nalagal, boš šel v rejništvo, te bodo topli, boš stradal, boš mogel delat. In ta šestletni otrok je takoj ta prvi dan mene to vprašal.	Zmanipuliranost, odprtost, vprašanja o zadolžitvah in obnašanju v rejniški družini	Dvojnost med informacijami v matični in rejniški družini	Stiske otrok
B17	Saj pravim, je bil sicer v stiski, ampak sva zelo hitro šla čez to, ker je bil ta otrok odprt in je takoj dal to ven iz sebe.	Premagovanje stiske zaradi odprtosti otroka	Zmožnost premagovanja stiske	Stiske otrok
B18	So bili iz enega okolja premeščeni v drugega. Seveda se krešejo navade od prej in stiske. Ja, stiske so, vedno so stiske.	Premeščanje otrok, različnost navad, stiske	Premeščanje in različne navade povzročajo stiske	Stiske otrok
B19	Ob prihodu čutijo eno tako razdvojenost.	Občutek razdvojenosti	Čustvene stiske	Stiske otrok
B20	Ko si ga dal zvečer spat, je jokal, malo je za mami	Jok, spominjanja staršev in	Čustvene stiske	Stiske otrok

	jokal, malo za prejšnjo rejnico.	prejšnje rejnice		
B21	Ti trenutki, ko so otroci šli spat, čez dan, ko je aktivno, se stiske ne pokažejo, vsaj v teh primerih ne, takrat, ko so šli spat, pa so pogrešali rejnico bolj, se mi zdi, kot starše, ker so bili toliko časa tam.	Večeri, povečanje stisk, spominjanje in pogrešanje staršev in nekdanjih rejnikov	Čustvene stiske	Stiske otrok
B22	Potem pa se začnejo druge stvari. Na primer nove navade v novi družini, zahteve. In z vsako zahtevo pride do stiske, do upora. Do nasprotovanja.	Nove navade in zahteve, posledično stiske, upor in nasprotovanje	Čustvene stiske povzročajo tudi vedenjske upore	Stiske otrok
B23	Pri teh otrocih je izrazito tisto jokanje, izsiljevalsko. Mi temu rečemo cmerjenje. Jokaš, ko te nekaj boli, cmerješ pa, ko nekaj izsiljuješ.	Izsiljevanje z jokom	Osebne značilnosti otroka	Medsebojni odnosi
B24	Onadva sta bila zasvojena z računalnikom.	Zasvojenost z računalnikom	Zasvojenost	Duševne težave
B25	Pri treh letih, ko je prišel k nam, niti mama ni rekel. Res en hud primanjkljaj pri otroku, sploh nič ni govoril.	Nezmožnost govorjenja pri treh letih	Primanjkljaj pri učenju jezika v matični družini	Stiske otroka
B26	Ampak zdaj v prvem razredu je krasen, bere, piše, je odspredaj pred sošolci.	Krasen otrok, prekaša sošolce	Osebne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otroka
B27	Nakar ta dva, ki sta bila odvezeta, imata oba tudi odločbe. In onadva se za vsako stvar obračata k cmeranju.	Odločba otrok, dodatna pomoč v šoli, jokanje	Posebne potrebe	Duševne težave
B28	Ona pa ima jezo. Toliko jezo. Vso svojo stisko bo izrazila z jezo. Ona bo uničevala, ona bo strigla,	Jeza, izbruhi jeze, uničevanje, potreba po	Čustvene stiske, vedenje otrok v rejništvu	Duševne težave

	trgala, razbijala, ... Ima močno potrebo po izražanju, da nekaj uničuje.	izražanju tega čustva		
B29	Ja duševno zdravje, to je sposobnost človeka, kako se odziva na stiske, na izzive v življenju. Da boš kos svojim odzivom, ali pa boš šel v vedenjske vzorce, ki so nesprejemljivi za družbo.	Sposobnost odzivanja na stiske in izzive, spoprijemanje z izzivi	Pogled rejnikov na duševno zdravje	Razumevanje pojma duševno zdravje
B30	Nekaj pa je, ko pa so rojeni z ovirami, preprekami in so duševni bolniki, iz česa ne morejo iti. Na fizični ravni okvara. Jaz bi rekla, da sta dve zvrsti tega.	Ovire, prepreke, duševni bolniki, fizična okvara	Pogled rejnikov na duševno zdravje	Razumevanje pojma duševno zdravje
B31	Da sta zahtevna, težavna, da imata odločbo in izhajata iz družine, kjer je duševna bolezen prisotna.	Zahtevnost, težavnost, prihod otrok iz družine, kjer je prisotna duševna bolezen	Lastnosti otrok	Duševne težave
B32	Ob tem sem se obrnila na pomoč, kaj to sploh je, brala sem knjige, da sem si malo začela predstavljati, kako možgani funkcionirajo.	Iskanje pomoči, prebiranje knjig, razumevanje delovanja možganov	Kam se obrnejo po pomoč	Pomoč v primeru stiske otroka
B33	Socialna delavka mi je povedala, da sta ves čas na računalniku in nič drugega ne delata, da sta zasvojena.	Stik s socialno delavko, igranje računalnika, zasvojenost	Zasvojenost	Duševne težave
B34	Ker verjamem v vrednote: gibanje, zdravje, narediti nekaj zase, sem si mislila, da imam tukaj nekaj rezerve, da lahko spremenim njihove navade in začnejo živeti.	Gibanje, zdravje, sposobnost za spremembe življenjskih navad pri otrocih	Lastne spretnosti in lastnosti	Pomoč v primeru stiske otroka

B35	Sedemletnik je bil takrat tik pred sprejetjem v pediatrično kliniko, ker je bil agresiven, nevaren zase in za okolico. V šoli ga niso več mogli ukrotiti in so ga želeli dati v poseben program.	Pediatrična klinika agresivnost otroka, nevarnost zase in druge, neupoštevanje staršev	Vedenje in lastnosti otrok	Duševne težave
B36	Starejši fant je bil zelo agresiven, mlajšega bi lahko zelo poškodoval, ker je bil tako ljubosumen, lahko bi mu s škarjami kaj naredil.	Agresivnost, zmožnost poškodbe, ljubosumje	Vedenje otrok v rejništvu, čustvene stiske	Duševne težave
B37	Pa intenzivno sva bila z otroki in jih poskušala naučiti se igrati. Šli smo na sneg in se igrali. Spodbujala sva sprehode. Učila sva jih po minute in minute, da je zdržal pri igri.	Druženje z otroki, preživljanje časa v naravi, sprehodi, učenje potrpežljivost	Druženje z otroki	Medsebojni odnosi
B38	Z možem sta tudi hodila v klet in gonila sobno kolo, nad čem je bil navdušen.	Rekreacija rejnika in otroka v rejništvu, navdušenje	Druženje z otroki	Medsebojni odnosi
B39	Dva, ki sta oškodovana, sta nesamozavestna, tudi okolica ju zelo hitro izloči, tudi v šoli pride do čustvenih izbruho, veliko je upornišva.	Nesamozavestnost, izločanje s strani drugih, čustveni izbruhi, upornišvo	Čustvene stiske	Stiske otrok
B40	Sploh tamlajši, ki je zdaj v drugem razredu, so čustveni izbruhi huda težava. Otrok divja po učilnici, tuli, kriči, se skriva pod mizo. Tistarejši brat pa začne jezikat, prostaško govoriti, nima tega, da bi se kam skrival, zna biti	Čustveni izbruhi pri otroku predstavljajo izzive, nesodelovanje v šoli, jezikanje, prostaško	Čustvene stiske in vedenje otrok v rejništvu	Duševne težave

	zelo nesramen do učiteljice.	govorjenje, nesramnost		
B41	Punca, ki pa je zelo egocentrična, pa zna biti zelo zahrbtna do sošolk in učiteljice, ne veš, kdaj bo komu kaj vzela, kaj skrila, v sebi ima neko agresijo, ki jo izraža s tem, da nekomu nekaj naredi.	Egocentričnost dekleta, zahrbtnost, notranja agresija, ki jo tudi izraža	Vedenje otrok	Duševne težave
B42	Ogromno se pogovarjamo, poskušamo delat na empatiji.	Pogovor, empatija	Obvladovanje stisk	Medsebojni odnosi
B43	Pri mlajšemu fantu smo se tudi obrnili na psihologinjo.	Pomoč psihologinje	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
B44	Pri njem smo že v vrtcu zaprosili za odločbo, da bi lahko z njim delala pedagoginja na čustveni ravni, saj jih ni znal, so mu bila tuja, vedno je izbruhnil. Vendar odločbe ni dobil.	Zavrnitev prošnje za odločbo in posledično pomoč pedagoginje na čustveni ravni	Nezadostna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
B45	Gledali smo, da so otroci čim več doživeli. Naučili smo jih kolesarjenja, plavanja, ... Da je otrok čim več doživel, videl, videl v čim več situacijah/priložnosti, ko se lahko izkažejo.	Izkušnje otrok, priložnost, da se otroci izkažejo	Lasten vzgled	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
B46	Tako, ko govorim, se mi zdi, da jim je zabavno, ker se ves čas z njimi ukvarjaš. Iščejo najino pozornost, jih je le veliko. In najlažje na tak način pozornost najdejo.	Tekmovanje za pozornost rejnikov	Obnašanje otrok v rejništvu	Medsebojni odnosi
B47	Hodimo na družinsko terapijo, geštalt.	Družinska terapija	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v

				primeru stiske otroka
B48	Izobraževanja so zelo dobrodošla, ampak trenutno jih ni.	Izobraževanja za rejnike so dobrodošla	Zadovoljstvo z izobraževanji	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
B49	Zelo fajn je slišati druge rejnike, si podelit izkušnje. Takrat vidiš, da nisi sam v tem in imajo tudi drugi težave. Je ena taka moralna podpora. Medsebojno si izmenjavaš mnenje, ti nekomu pomagaš, drugi tebi.	Deljenje izkušenj, opolnomočenje, moralna podpora, pomoč	Sodelovanje med rejniki	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
B50	Na centrih še socialna delavka vodi skupino.	Vodenje skupine za rejnike	Pomoč socialne delavke	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
B51	Lansko leto so nam tudi obljubili, da bo supervizija za rejnike, pa ni nič iz tega potem ratal. Te stvari so zelo v oporo.	Obljuba supervizije za rejnike	Supervizija za rejnike bi bila zelo dobrodošla	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
B52	Kaj druga pa kot supervizijo in skupinska srečanja si težko predstavljam, da bi lahko socialni delavec nudil.	Nudjenje pomoči s strani socialnih delavcev	Zadovoljstvo z delom socialnih delavcev	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
B53	Pa to, da smo slišani o svojih težavah, a socialna delavka zazna, kaj je problem.	Občutek slišnosti, zaznava problema s strani socialne delavke	Pomoč socialne delavke	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
B54	Ja recimo fant, ki je bil nameščen pri sedmih letih, izgubil je svojo mamico, vendar žalovanja nikoli ni dal ven.	Nezmožnost žalovanja	Čustvene stiske	Duševne težave
B55	Bil je divji otrok, navznoter pa hladen, zaradi	Divjost, potlačenost čustev	Čustvene stiske	Duševne težave

	čustev je bil kot tempirana bomba.			
B56	Pred tem je ob stiski šel ven na balkon in rekel, da se bo dol vrgel, mamica je namreč storila samomor.	Ob stiski je šel na balkon in grozil s samomorom	Grožnje o samomoru	Duševne težave
B57	On je tudi begal, po 2–3 ure ni bilo pri 8-ih letih. V tisti ihti je tekel ven. Potem pa je prišel nazaj, kot da nič ni bilo.	Beganje od doma, ob vrnitvi pretvarjanje, da se ni nič zgodilo	Čustvene stiske	Duševne težave
B58	S terapijo sem bila zelo zadovoljna.	Zadovoljnost s terapevtsko pomočjo	Strokovna pomoč	Pozitivne prakse rejnikov, ki so jim pomagale v primeru stiske otroka
B59	V bistvu nam je on dal zagon za nadaljevanje rejništva.	Pozitivne izkušnje dajo zagon za nadaljevanje rejništva	Spodbuda za nadaljevanje rejništva	Motivi za rejništvo
B60	Ves čas gre za dobrobit otrok.	Počutje otroka je na prvem mestu	Tretiranje otrok v rejništvu	Medsebojni odnosi
B61	Vedno smo vse skupaj delali. Ni bilo potrebe, da bi z možem šla na en vikend nekam, otroke pa dala k starim staršem. To, da smo skupaj, nam je bilo v veselje, drug drugega smo spodbujali in nagrajevali.	Skupno preživljanje prostega časa, veselje ob tem, spodbujanje in nagrajevanje	Tretiranje otrok v rejništvu	Medsebojni odnosi
B62	Izredno so trpežni, izredno so vztrajni – se kaže na vseh področjih, prilagodljivi.	Trpežnost, vztrajnost, prilagodljivost	Osebne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok
B63	Da je šel iz posebnega programa na navadno šolo, je zelo spodbudno. Mi smo	Prehod iz šole s posebnim programom na navadno šolo,	Osebne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok

	mu pomagali, ampak sam se je moral potruditi.	pomoč, trud otroka		
B64	Njihova notranja moč je res močna.	Močne osebe	Osebnostne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok

9.3.3. Odprto kodiranje C

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
C1	Dalj časa sva z možem želela imeti svoje otroke. Do tega ni prišlo.	Želja po otrocih, neuspešnost pri spočetju bioloških otrok	Odločitev za rejništvo	Motivi za rejništvo
C2	Mednarodne posvojitve zelo drage.	Cena mednarodnih posvojitvev	Odločitev za rejništvo	Motivi za rejništvo
C3	Tudi na centru zelo skopo povedo.	Malo informacij s strani Centra za socialno delo	Poznavanje otroka pred vstopom v rejništvo	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
C4	Center določi stike, potem je treba otroke peljati na stike in pa IPS (Individualna projektna skupina) med rejniki in starši.	Določitev stikov, individualna projektna skupina, rejniki in matična družina	Sodelovanje med matično in rejniško družino	Sodelovanje z matično družino
C5	Se pogovarjamo o otroku, kaj je potrebno, kako napreduje.	Pogovor o otroku, potrebe, napredovanje	Predajanje informacij o otroku	Sodelovanje z matično družino
C6	Recimo, obema dekletoma je umrl oče.	Smrt očeta	Smrt družinskega člana	Stiske otroka
C7	Bile so v veliki meri prepuščene same sebi.	Prepuščenost sami sebi	Zanemarjanje	Stiske otroka
C8	Imele so polno strahov, kako bo zdaj mama sama zmogla, ko je šla v svoje stanovanje.	Strah za mamo in njene zmožnosti	Skrb	Stiske otroka

C9	Večkrat sta se spominjale očeta, za kar jim je bilo hudo. Mlajša je rekla, vsi v šoli imajo starša, mamo in očeta, samo jaz nimam. V naši šoli sem samo jaz v svoji družini. To, da je drugačna, že takoj se je počutila drugačno.	Spominjanje očeta, neprijetna čustva, drugačnost	Spominjanje družinskih članov in občutek neenakosti	Stiske otroka
C10	Ker so jo zafirkavali.	Norčevanje	Zbadanje	Stiske otroka
C11	Veliko smo se pogovarjale. Iskale sva, kje so druge rejniške družine, da je videla, da ni edina.	Pogovor, povezovanje z drugimi rejniškimi družinami	Obvladovanje stisk	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C12	Starejša punca je imela tudi psihične težave.	Psihološke težave	Stiske	Duševne težave
C13	Polno je tudi razočaranj, ko otroci pričakujejo, da bodo od mame dobili darilo, in mama pride z vrečami in potem ni darila.	Pričakovanje maminega darila, razočaranje	Čustvene stiske	Stiske otrok
C14	Duševno zdravje razumem kot zelo kompleksno zadevo. Da nekako se znaš soočiti s svojimi strahovi, svojimi čustvi, da jih znaš izraziti, prepoznati. In tudi, da si priznaš te stvari, težave, znaš povedati drugim, da jih lahko razrešiš. Da si toliko odprt in ne tlačiš vsega vase.	Kompleksnost, sposobnost soočanja s strahovi, čustvi, sposobnost prepoznavanja in izražanja čustev, priznanje, deljenje skrbi, olajšanje, odprtost	Pogled rejnikov na duševno zdravje	Razumevanje pojma duševno zdravje
C15	Enkrat sem ji sešila medvedka, ga je nesla v šolo, da je lahko tega medvedka božala, ko se je spomnila na očeta.	Plišasti medvedek, spomini na očeta, boljše počutje	Plišasta igrača kot pomoč za premagovanje stiske	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C16	Polno se spominjajo za nazaj, hodijo tiste travme ven.	Spominjanje, travme	Spominjanje preteklih izkušenj	Stiske otroka

C17	Se je punca zelo premetavala ponoči.	Premetavanje ponoči	Čustvene stiske	Stiske otrok
C18	K sreči je bila na šoli s prilagojenim programom šolska psihologinja, ki sem ji vsak vikend pisala dnevnik, kako se deklica počuti v rejniški družini, kaj se ji dogaja. Te stvari pa sta se potem onidve pogovarjale med tednom. Ta psihologinja mi je zelo pomagala.	Šola s prilagojenim programom, psihologinja, pisanje dnevnika, počutje v družini, pogovor, pomoč psihologinje	Spopadanje s stiskami	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C19	Na koncu sva z njo ugotovile, da ima deklica verjetno disociativno motnjo, ker se je kar izklopila.	Disociativna motnja, izklopitev	Pobeg pred neprijetnimi čustvi	Duševne težave
C20	Zelo pomembno je, da pomaga en strokovnjak.	Pomembnost pomoči strokovnjakov	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C21	Imela je tudi pedopsihiatrično obravnavo v Ljubljani, je hodila pedopsihiatrinja v dom dvakrat na mesec.	Pedopsihiatrična obravnavo, večkratno srečanje	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C22	Ena izmed deklic je imela tudi samopoškodovalno vedenje. Pogrizla si je vse nohte in kožico prav do krvi.	Samopoškodovalno vedenje, grizenje do krvi	Samopoškodovanje	Duševne težave
C23	Ko se usede pred računalnik, da bi kaj naredila, prav kašlja, se mi zdi prav psihično.	Izražanje stiske preko kašljanja	Psihosomatika	Stiske otrok
C24	Kažejo se tudi nočne more.	Nočne more	Nespečnost	Stiske otrok
C25	Spomnim se tudi na začetku rejništva, da je ena izmed deklic na ogledalu v kopalnici videla človeka, ki ji grozi, in je z zobno	Videnja, grožnje, soočanje s stisko	Prividi	Duševne težave

	ščetko in pasto umazala celo ogledalo.			
C26	Polno enih strahov imajo v sebi, za nazaj se spominjajo, kaj se jim je zgodilo.	Strahovi, spominjanje preteklih izkušenj	Čustvene stiske	Stiske otroka
C27	Vse te kletvice, vse, kar je bilo rečeno v družini.	Uporaba kletvic, prejšnje okolje	Vedenje otrok v rejništvu	Medsebojni odnosi
C28	Deklica, ki je bila v šoli s prilagojenim programom, je bila zelo nasilna do otrok. Jih je praskala, potiskala po stopnicah. Tista deklica, ki ji je bila najbolj všeč, jo je najbolj pokraspala. Pa preklinjala je.	Posebni program, nasilno vedenje: praskanje, potiskanje, sovražno obnašanje do ljube osebe	Vedenje otrok v rejništvu	Medsebojni odnosi
C29	Potem jih je tudi mama kdaj plašila ali vzbujala krivdo. Po telefonu jo je klicala in hčerki rekla, da je ona kriva, da je v rejniški družini.	Vzbujanje krivde s strani bioloških staršev, telefonski pogovori, občutki krivde	Čustvene stiske	Stiske otrok
C30	Se mi zdi, da starši konstantno zadajajo neke bolečine otrokom. Starši ponavadi ne naredijo nekega napredka/koraka.	Neprestano zadajanje bolečine otrokom s strani bioloških staršev	Odnosi med matično družino in otroci v rejništvu	Odnosi z drugimi
C31	Tako da smo veliko delali po zdravi kmečki pameti.	Uporabljanje zdrave kmečke pameti	Oblika pomoči	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C32	Ko je imela deklica stiske in je imela privide, ki bi jo naj zavezali, smo šli ven iz hiše, smo tekli, da smo jim pobegnili. Potem smo prišli nazaj v hišo in smo	Prividi zaradi stisk, tek okoli hiše, pobeg na varen prostor, občutek varnosti	Prividi, oblika pomoči	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka

	se zaklenili. Pa je rekla, zdaj sem pa boljše.			
C33	Ali pa smo naredili domišljjski mlinček, smo vrgli jih v mlin. Nato je prišla burja in jih je odpihnili. Veliko smo domišljjske stvari delali, da smo strahove uničili.	Domišljjski mlinček za premagovanje strahov	Oblika pomoči	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C34	Z eno izmed deklic sva napihovali balone in dali noter vse slabe stvari, nato pa jih odpihnili.	Napihovanje balonov za boljše počutje	Oblika pomoči	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C35	Ena izmed deklic mi je velikokrat tudi kaj narisala, kar jo je mučilo. To smo potem raztrgale ali pa zažgale.	Izražanje čustev preko risbe, raztrganje risbe	Oblika pomoči	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C36	Tudi boksali smo v blazine in si predstavljali neke osebe.	Boksanje v blazine za sprostitvev stiske	Oblika pomoči	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C37	Ko smo poskušali postaviti meje, smo deklici vzeli telefon. Pa se je začela dret, metat po tleh, noret. Enkrat si je začela cukat lase in sva jo morala držati, da si ni las populila.	Postavljanje mej, buren odziv, kričanje, metanje po tleh, puljenje las, ustavitev izbruha	Vedenje otrok v rejništvu, samopoškodovanje	Stiske otrok
C38	Klicala sem na urgenco in jim obrazložila situacijo, ker sem mislila, da se ji bo zmešalo, pa so mi rekli, dajte jo umirit, dajte ji kaj sladkega, kakšno pomirjevalo.	Klic na pomoč, nasveti za pomiritev (ne nujno najboljši)	Iskanje pomoči	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C39	Potem se je vseeno umirila. Potem, ko smo hodili na sprehod, je hodila sredi ceste. Nisem vedela, kaj storiti. Nič ni pomagalo.	Sprehodi, hoja sredi ceste, občutek nemoči	Vedenje otrok v rejništvu	Stiske otrok

C40	Potem sem spraševala psihologinjo, kaj naredit.	Posvet pri psihologinji	Iskanje pomoči	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C41	Pa sem še jaz začela njih oponašat. Sem začela kričat in se neumno obnašat, pa so me čudno pogledali in se nehali tako obnašat.	Oponašanje obnašanja, začuden odziv, prenehanje z neprimernim obnašanje	Posnemanje kot pomoč v primeru neprimernega vedenja	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C42	Zelo jo je tudi motilo, da si jo gledal v oči, ponavadi se je takrat začela smejat. To jo je zelo znerviralo.	Težave pri gledanju v oči, smejanje, nervoza	Neprijetne izkušnje	Stiske otrok
C43	Še posebej, če jo kakšen moški v oči pogleda, je hudo.	Očesni stik z osebo nasprotnega spola prinaša bolečine/izpada	Neprijetne izkušnje	Stiske otrok
C44	Jaz sem na začetku pričakovala, da bodo socialni delavci bolj na razpolago.	Pričakovanje pomoči in razpoložljivost socialnih delavcev	Nezadostna pomoč socialnega delavca	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C45	Najbolj nam je pomagala šolska psihologinja pri eni izmed deklic.	Pomoč šolske psihologinje	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C46	Tako da sem res vsak teden pisala dnevnik.	Pisanje dnevnika	Pomoč v primeru stiske	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C47	Vzgojiteljice v šoli so bile super.	Pomoč vzgojiteljic	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C48	Tudi pedopsihiatrinja je polno pomagala, ko je redno deklico spremljala.	Pomoč pedopsihiatri-nje, redno spremljanje deklice	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka

C49	Včasih se tudi z drugimi rejniki pogovarjam.	Pogovor z drugimi rejniki	Podpora drugih rejsnikov in rejsnic	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C50	Bolj si sam sebi prepuščen.	Prepuščenost samemu sebi	Odsotnost pomoči in podpore	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C51	Vem, da sem sama pričakovala, da bo na centrih vzpostavljen kakšen tim, ki bo bolj podporen v smislu, vpišite jih k pedopsihiatrom, kam drugam, neko podporo.	Pomanjkljiva podpora s strani socialnih delavcev na Centrih za socialno delo	Odsotnost pomoči in podpore	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C52	Moralo bi se tudi z družinami delat, saj se mi zdi, da se z njimi ne dela kaj dosti.	Premalo sodelovanja z matičnimi družinami	Odsotnost pomoči matični družini	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C53	Mislim, da bi bilo dobro, da bi bil za rejniške družine tudi strokovni tim, ki se s tem ukvarja.	Pomanjkanje strokovnega tima	Pogrešanje bolj strokovne obravnave	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C54	Pa tudi, da bi rejniki imeli kakšno supervizijo, ne bi bilo slabo. Da bi bolj pogosto lahko povedali svoje skrbi.	Supervizija, deljenje skrbi	Supervizija za rejnike bi bila zelo dobrodošla	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
C55	Včasih si tudi želim, da bi nas socialni delavci jemali bolj resno. Kot da sem tudi jaz nek strokovni delavec, čeprav nimam diplome. Sem pa z otrokom 24 ur na dan, jaz ga najbolj poznam.	Pomanjkanje strokovne obravnave in spoštovanja ter enakovredno obravnavanje s strani socialnih delavcev	Odnosi med socialnimi delavci in rejniki	Medsebojni odnosi
C56	Nihče me pa ni vprašal, kako so deklice doma, tam so jokale: Zakaj mama ni prišla? A je z njo kaj narobe? Ji je kdo kaj naredil? Nihče ne vidi, kako je otrok vznemirjen.	Neupoštevanje otrokovega glasu	Nezadovoljstvo s strokovno obravnavo Centra za socialno delo	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka

C57	Imeli smo tudi 2 leti nazaj s strani Rejniškega društva, da smo imeli srečanja na 14 dni v Ljubljani, kjer smo obravnavali različne teme. Bilo nas je enih 20 rejnikov. Tisto je bilo res super, bi si želela še kaj takega. Take stvari so zelo dragocene.	Rejniško društvo organizira srečanja z različnimi temami, zelo zaželeno, dragoceno	Zadovoljstvo z Rejniškim društvom	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
------------	---	--	-----------------------------------	--

9.3.4. Odprto kodiranje D

Št. Izjave	Izjava	Pomen	Kategorija	Tema
D1	Nisem se odločila za rejništvo. To je bila sila razmer. Jaz sem deklico čez noč dobila.	Nepričakovan začetek rejništva	Sorodstveno rejništvo	Motivi za rejništvo
D2	Ja, kar. Glejte, ona je moja vnukinja. Seveda, ko se je rodila, sem jo čuvala velikokrat.	Vnukinja v rejništvu, več informacij o otroku pred prihodom v rejništvo	Predhodna vez z otrokom	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
D3	V bistvu do enega leta sva imeli kar veliko stikov.	Stiki do prvega leta starosti	Stiki	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
D4	Ne sodelujemo.	Nesodelovanje rejniške in matične družine	Nesodelovanje	Sodelovanje z matično družino
D5	Mami in očetu sem napisala, kaj pa zdaj. Vendar se je na začetku odzval samo oče, moja hčerka pa sploh ne.	Pismo otrokovim staršem, odziv s strani očeta, s strani mame pa ne	Stiki z biološkimi starši	Sodelovanje z matično družino
D6	Potem sem tudi lastni hčerki dala ultimatum, da lahko živi pri meni, lahko gre v varno hišo, ampak če	Postavitev ultimata, v primeru	Komunikacija s hčerko	Sodelovanje z matično družino

	ne prideš nazaj, te bom prijavila na CSD.	neodziva prijava na CSD		
D7	Moje izkušnje so bile take, da me nihče ni resno jemal, pisali so zapisnike, in rekli, češ, kaj želite, saj je otrok na obisku. Sem rekla: Kateri obisk pa traja 10 mesecev?	Neresno obravnavanje, zapisniki, odslavljanje	Nezadovoljstvo z delom socialnih delavcev	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
D8	Pred tem pa sem se morala sama znajti. Je bilo kar zoprno eno leto.	Prepuščenost samemu sebi, neprijetnost	Odsotnost pomoči in podpore	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
D9	Tako je. Ima valove, ko pogreša mamico.	Deklica ima obdobja, ko pogreša mamo	Čustvene stiske	Stiske otroka
D10	V začetku sem okoli tega veliko iskala pomoč.	Iskanje pomoči zaradi čustev vnukinje	Sposobnost poiskati pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
D11	Razume in hkrati ne razume, zakaj ne more mamico videt.	Delno razumevanje odsotnosti biološke mame	Razumevanje situacije s strani otroka	Stiske otroka
D12	A veste, vsi so mami, vse se z mami dogaja. Takrat se probam z njo pogovoriti in povem ji olepšano resnico, ker druga nimam kaj.	Vsi govorijo o mami, pogovori, pripovedi z olepšano resnico	Pogovori med rejnico in otrokom	Medsebojni odnosi
D13	Preden je deklica prišla k meni, je doživljala veliko nasilja. In tega se še danes spomni, prav nazorno mi je govorila stvari.	Nasilje v matični družini, spominjanje na te dogodke	Nasilje v družini	Stiske otroka
D14	V bistvu pojem, da se otrok tudi duševno primerno razvija. Da nima nekih potlačenih čustev, ki bodo kasneje vplivali na njegov razvoj.	Primerno razvijanje duševnosti otroka, brez potlačenih čustev	Pogled rejnikov na duševno zdravje	Razumevanje pojma duševno zdravje
D15	Na primer, zelo pomaga, če jo pripravim, na primer,	Priprava na pospravljanje	Priprava na zadolžitev	Pomoč in podpora v

	čez 10 minut greva v posteljo, čez 5 minut se pospravijo igrače.	igrač in napoved odhoda v posteljo		primeru stiske otroka
D16	Veliko sem se obračala na ZPM (Zveza prijateljev mladine).	Pomoč ZPM-ja	Strokovna pomoč	Pomoč in podpora v primeru stiske otroka
D17	Tam je bila svetovalna delavka, ki mi nudi pomoč.	Nudenje pomoči svetovalne delavke	Strokovna pomoč	Pomoč in podpora v primeru stiske otroka
D18	Zato veliko lažje pišem ali kličem na ZPM.	Lažji dostop do ZPM-ja	Strokovna pomoč	Pomoč in podpora v primeru stiske otroka/medsebojni odnosi
D19	Vprašam jo glede mamice, enkrat mi je deklica pri eni osebi nekaj ukradla in sem jo tudi poklicala.	Vprašanja glede stisk in nasvetov v primeru neprimernih vedenj	Pomoč v primeru čustvenih stisk in neprimernega vedenja otrok v rejništvu	Pomoč in podpora v primeru stiske otroka
D20	K svetovalni delavki pa se je deklica tudi hodila igrat, da bi se preko igre odprla in povedala o čustvih do svojih staršev.	Preživljanje časa deklice s svetovalno delavko, z igro do razumevanja čustev	Strokovna pomoč	Pomoč in podpora v primeru stiske otroka
D21	Ko je bila mlajša, sva z vnukinjo brali pravljice, zdaj pa je že toliko velika, da se raje pogovarja. Takrat mi pove svoje težave, želje, sanje ... Takrat se največ pogovoriva kakšne takšne stvari.	Branje pravljic v otroštvu, zdaj zaupen pogovor	Zaupen odnos	Medsebojni odnosi
D22	Sem pa pri 17-ih letih naredila šolo za varuhinjo otrok, kar mi je ob	Izobrazba v mladosti v	Formalna pomoč	Pomoč in podpora v

	prejemu vnukinje zelo prav prišlo.	veliko pomoč v starejših letih		primeru stiske otroka
D23	Sem pa zdaj zavezana kot rejnica, da se moram udeležiti predavanj. Nad temi seminarji pa nisem bila ravno zadovoljna.	Nezadovoljstvo z izobraževanji	Neprimerna podpora	Pomoč in podpora v primeru stiske otroka
D24	Taki seminarji so potem dolgočasni.	Dolgočasni seminarji	Nezanimiva predstavitev seminarjev	Pomoč in podpora v primeru stiske otroka
D25	Jaz sem imela tudi zelo veliko predavanj na ZPM-ju. Tam smo imeli tudi enkrat na mesec rejniki v prostorih ZPM-ja sestanke. Bile so manjše skupine, je bilo bolj pristno in lahko smo si izmenjali izkušnje. To se mi zdi veliko več.	Predavanja z ZPM-ju, pozitivne izkušnje z izmenjevanjem izkušenj med rejniki	Zadovoljstvo s predavanji, medsebojna podpora rejnikov	Pomoč in podpora v primeru stiske otroka
D26	Kadarkoli sem v dilemi z nekim odgovorom, pokličem na ZPM in se posvetujem.	V primeru dileme pokličem ZPM	Strokovna pomoč	Pomoč in podpora v primeru stiske otroka
D27	Na primer, pri kraji sva se z deklico opravičili, mi je pa svetovalna delavka predlagala, da kupiva čokoladni jajček in ga neseva nazaj. To sva tudi storili.	Opravičilo zaradi kraje in vrnitev odtujene lastnine	Strokovna pomoč	Pozitivne prakse rejnikov, ki so jim pomagale v primeru stiske otroka
D28	Če je bilo med dnevom med nami premalo fizičnega stiska, jo zvečer pred spanjem objemam.	V primeru fizične razdalje med dnevom se ta nadomesti z objemom zvečer	Način povezovanja z otrokom	Medsebojni odnosi
D29	Definitivno komunikacija, izredno veliko besed uporablja.	Odlične komunikacijske spretnosti	Osebnostne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok
D30	Ima dober spomin in zna zelo dobro odgovarjati.	Dober spomin	Osebnostne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok

D31	Močno ti zna tudi kaj očitati ali pa opozoriti, da si kaj narobe naredil.	Občutek za neprimerno dejanje	Osebnostne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok
D32	Dost je razigrana, vesel otrok.	Razigranost, zadovoljstvo	Osebnostne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok

9.3.5. Odprto kodiranje E

Št. izjave	Izjava	Pomen	Kategorija	Tema
E1	Torej moj vnuk, sin moje hčere, ki se je poročila z drugim partnerjem, je živel v družini, kjer je bil izpostavljen nasilju.	Vnuk, ki je s starši živel v nasilnem okolju	Sorodstveno rejništvo, nasilje v družini	Motivi za rejništvo
E2	Med pogovorom je moj vnuk povedal, da sem jaz edina oseba, kateri zaupa. So me potem vprašali, če bi v primeru odvzema otroka bila pripravljena skrbeti. K temu sem seveda privolila.	Zaupljiv odnos z babico, pripravljenost prevzeti skrb za dečka	Odločitev za rejništvo	Motivi za rejništvo
E3	V začetku julija je bil k meni pripisan. Sprva sem imela odločbo o skrbništvu, konec meseca julija sem pa uradno postala njegova rejnica.	Zamenjava odločbe o skrbništvu z rejništvom	Začetek rejništva	Motivi za rejništvo
E4	Zelo dobro.	Babica je zelo dobro poznala vnuka pred vselitvijo	Veliko informacij pred prihodom v rejništvo	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
E5	Vendar žal so se pa njegove vedenjske in čustvene težave začele kasneje kazati.	Vedenjske in čustvene težave so se kasneje pokazale	Vedenje otrok v rejništvu, čustvene stiske	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
E6	Žal od takrat, ko je deček šel z mano (po pričanju na sodišču), so se tudi najini stiki pretrgali.	Pretrganje stikov z matično družino	Odnosi med rejniško in matično družino	Sodelovanje z matično družino

E7	Kar nekaj časa je trajalo, da mi je zaupal.	Vnuk ji nekaj časa ni zaupal	Nezaupljivost	Stiske otrok
E8	Ko je mamica, s katero je večkrat prišel na obisk (preden je živel pri meni), otroka pripeljala na počitnice, sem videla, da nekaj ni v redu.	Babica je ob obiskih vnuka opazila, da nekaj ni v redu	Nesproščenost otroka	Medsebojni odnosi
E9	Ni bilo dneva, ko ne bi dobila obvestila iz šole, da je deček moteč, se pogovarja, hodi po razredu, si brunda in je nedovzeten za učiteljeve besede. Znal je tudi celo uro »nagajat«. Bi rekla, da je s tem pokazal svojo stisko.	Babica je vsakodnevno dobivala obvestila iz šole, ker je bil deček nagajiv	Vedenje otrok v rejništvu	Medsebojni odnosi
E10	Pod pojmom duševno zdravje razumem, da je posameznik zadovoljen, da zna veselje izraziti, pa žalost. Da se zjoče, ko mu je hudo. Da ima prijateljske vezi. To v glavnem.	Razdvojenost posameznika, nezmožnost izražanja čustev, zmožnost povezovanja z drugimi	Pogled rejnikov na duševno zdravje	Razumevanje pojma duševno zdravje
E11	Drugače pa še, preden je deček prišel k meni, je imel vedenjske in čustvene težave.	Vedenjske in čustvene težave pred prihodom v rejništvo	Vedenje otrok v rejništvu, čustvene stiske	Duševne težave
E12	Zaradi česar je že takrat obiskoval pedopsihiatrinjo.	Obiskovanje pedopsihiatrije	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E13	Je otrok, ki, ko ga nekaj znervira, v afektu odreagira in udari po tem, kar mu pride pod roko. Deček je imel veliko takšnih težav in še zdaj je zelo impulziven. Tako hitro, ko se razjezi, sicer tudi popusti, ampak v	Impulzivno in destruktivno obnašanje dečka	Vedenje otrok v rejništvu	Duševne težave

	tistem afektu brčne v vrata ali kaj podobnega.			
E14	Čez uro ali dve pa bo prišel iz sobe, kot da nič ni bilo. Takrat se z njim pogovorim in mu povem, da to ni prav naredil, in se tega tudi zaveda.	Pomiritev po »izbruhu«, pogovor o pretekli situaciji	Odreagiranje na neprimerno vedenje	Medsebojni odnosi
E15	Dve leti je sicer hodil k psihoterapevtki in terapevtu za nenasilno komunikacijo.	Pomoč psihoterapevtke in terapevta za nenasilno komunikacijo	Strokovna pomoč	Pomoč in podpora v primeru stiske otroka
E16	Ker je nekako moral slišati, da ni kriv za to, kar se je dogajalo v družini, in da so odrasli tisti, ki mu bodo pomagali.	Odrasli so mu pomagali pri premagovanju občutka krivde	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E17	Pa smo se povezali s terapevtom, ki dela s terapevtskim psom.	Obiskovanje terapevtke s terapevtskim psom	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E18	Zelo nerad govori o svojih čustvih.	Neprijetnost ob pogovoru o njegovem doživljanju	Neprijetnost	Medsebojni odnosi
E19	Po kosilu šla na kakšen sprehod, mi je marsikaj povedal, zlasti o tem, kako nezadovoljen je s staršema, da jima ne zaupa. Da ne razume, zakaj imajo odrasli otroke, če potem ne skrbijo za njih.	Sproščeni in zaupni pogovori po kosilu	Razbremenilni pogovor	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E20	Deček pa potrebuje občutek, da je zaželen, ga imamo radi. Nekaj časa mu je tudi mamica govorila, da sem jaz kriva, da je on pri meni.	Potreba po občutku zaželenosti, pripisovanje krivde	Značilnosti otrok	Stiske otrok
E21	Takrat sem mu nekako odgovorila, da njegova mamica je res mamica, da	Obrazložitev, zakaj mamica ni znala	Obrazložitev odsotnosti	Stiske otrok

	pa se ni nekako znala odločit, na način, da bi bil tudi on zadovoljen, da bi lahko z njo živel in da mu to lahko samo mamica pove, kako in kaj.	odreagirati, kot bi deček želel	bioloških staršev	
E22	Deček je ob tem zelo razočaran.	Razočaranje otroka	Občutki otroka	Stiske otroka
E23	Mislim, da je tudi zelo razočaran, ker ima bratca oziroma polbratca, na katerega je veliko pazil, ko je bila mamica v službi, ker oče ni bil zanesljiv.	Razočaranost nad tem, da redkokdaj vidi brata	Občutki otroka	Stiske otroka
E24	Potem se je tudi plazil po tleh, kar mi je bilo zelo težko razumljivo. In to pri 10-ih/11-ih letih.	Oponašanje obnašanja 3-letnika	Regresija	Duševne težave
E25	Imel je tudi težave s samopoškodovanjem, tako da se je z glavo v zid zaletaval.	Zaletavanje z glavo v zid	Samopoškodovanje	Duševno zdravje
E26	Nekako se mi je zdelo, da je pri sebi čutil krivdo, čeprav so mu vsi rekli, da tega ni kriv. Včasih kak otrok pravi, saj si te zaslužim, saj sem nekaj naredil narobe.	Otrok je sam sebi pripisoval krivdo	Občutki otrok	Stiske otrok
E27	Na čustvenem področju se je to najbolj kazalo, da zelo dolgo ni želel spati v svoji sobi, ampak v spalnici zraven mene.	Otrok je veliko časa spal pri babici, da se je počutil bolj varnega	Čustvene stiske	Stiske otrok
E28	Ker je rekel, da se tako počuti najbolj varnega.	Pomembnost občutka varnosti	Občutki otroka	Stiske otrok
E29	Da drugače se mu ves čas zdi, da nekdo hodi, se vrata zapirajo in odpirajo.	Občutek, da je še nekdo v stanovanju	Prisluhi	Duševne težave
E30	Drugače je zadirčen, vse, kar rečem, mu je odveč. Nažene me iz sobe.	Zadirčen in vzkipljiv deček	Vedenje otrok v rejništvu	Duševne težave

	Prav tako je zelo vzkipljiv.			
E31	Recimo, ko se skregava, bo šel ven, vrata zaprl in jih brenil.	Uničevalno vedenje v primeru jeze	Vedenje otrok v rejništvu	Duševne težave
E32	Enkrat sem se tudi znašla v situaciji, ko nisem vedela, kaj narediti, in sem poklicala policijo.	Klic policije zaradi občutka nemoči	Strokovna pomoč	Pomoč in podpora v primeru stiske otroka
E33	In čez dan smo se skupaj z drugimi vnuki šli smučat, nekaj pojest, popoldne smo se vrnili, kakšne igre igrali in se začeli pogovarjati.	Preživljanje skupnega časa, igranje iger, pogovor	Način povezovanja z otroki	Medsebojni odnosi
E34	Takrat pa je začel razbijat po sobi, razmetavat pohištvo, stol, brcat v vrata.	Uničevalno vedenje dečka	Vedenje otrok v rejništvu	Duševne težave
E35	Ko pride iz počitnic, je najbolje, da ga nekaj časa pustim pri miru.	Pustiti otroku čas	Odnosi med otroci in rejniško družino	Medsebojni odnosi
E36	Zdi se mi namreč, da je takrat še posebej razočaran, da ne živi z mamico in bratcem.	Razočaranje ob prihodu z obiska pri matični družini	Občutki otrok	Medsebojni odnosi
E37	Ko pa se pomiri, se pogovoriva.	Po pomiritvi pogovor	Način komunikacije z otrokom	Medsebojni odnosi
E38	Rekla bi, da je zelo introvertiran, zelo težko pove, kaj ga muči.	Težko pove, kaj ga muči	Stiska ob izražanju svojih čustev	Stiske otrok
E39	Je treba najti pravi čas, da sam začne svojo temo in ga jaz potem spodbudim, da še kaj pove in se kasneje razgovori.	Počakati na pravi trenutek za komunikacijo	Spodbuda ob stiski otroka	Medsebojni odnosi
E40	Sem kdaj že tudi poklicala v krizni center, saj se tam zatečejo otroci z raznimi težavami, in zato menim, da imajo veliko izkušenj.	Klic v krizni center za oporo	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka

E41	Kupila sem si tudi en spletni seminar.	Nakup spletnega izobraževanja	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E42	Saj so svetovali, ampak zmeraj je za skupino otrok, ki imajo podobne težave. Toda, kako pa pomagat otroku, ki je neodziven, se noče pogovarjat, ki ne sprejme nasvetov. Takšnega nasveta pa ne dobiš.	Pomanjkljivost pri načinu pomoči ob neodzivnih otrocih	Neprimerna strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E43	Pa po spletu sem iskala informacije, saj je veliko tega objavljeno.	Iskanje pomoči na spletu	Laična in strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E44	Tudi na Centru za socialno delo sem bila močno povezana z eno strokovno delavko, ki mi je dala tudi telefonsko številko, na katero je 24 ur dosegljiva.	Klic socialne delavke, 24h dosegljivost	Pomoč socialne delavke	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E45	Z drugimi rejniki jaz ne sodelujem. Pa tudi informacije, ki meni manjkajo, ker jih nočem spraševati, ne vem namreč, s kakimi težavami se drugi srečujejo.	Nesodelovanje z drugimi rejniki, nepoznavanje težav drugih	Nesodelovanje z drugimi rejniki	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E46	Ker o teh težavah nihče ne govori. Tako kot tudi v šoli ne vem, koliko »problematičnih« otrok imajo.	Nihče ne govori o težavah otrok, občutek osamljenosti	Pomanjkljiva strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E47	Sicer pomoč, ki jo dobim, je v redu. Ampak včasih jo dobim počasneje, kot bi jo želela, to mi manjka.	Prepočasno pridobivanje pomoči	Pomanjkljiva strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E48	Mi je pa na zadnjem sestanku na CSD-ju rekla strokovna delavka, da karkoli rabim, ne samo	Pomoč socialne delavke tudi za otroke	Pomoč socialne delavke	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka

	glede sebe, ampak tudi otroka, me kar pokličite. Tega pa nisem vedela. Sem mislila, da tja pokličem samo zase, ne pa tudi glede vnuka.	stiske, ne samo lastne		
E49	Deček pa je dobil ogromno podpore v šoli od učiteljic.	Podpora s strani učiteljev v šoli	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E50	V glavnem je bilo to, da je deček moral čutiti, da je viden, da je opažen.	Potreba po občutku opaženosti	Občutki otroka v rejništvu	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E51	Recimo mamica je k meni prihajala z njim in njegovim polbratom. In zmeraj sem najprej pozdravila mlajšega, ker je bil dojenček. In je starejši vnuk rekel, zmeraj je on prvi. Takrat sem šele ozavestila, ja saj pa res, moram to malo obrnit. In sem to upoštevala.	Preusmerjanje pozornosti najprej na vnuka	Način komunikacije med dečkom in rejnico	Medsebojni odnosi
E52	In učiteljice sem prosila, deček rabi pohvalo.	Deček potrebuje pohvalo	Priznanje strokovnih delavcev	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E53	In tudi če bo 40 minut nemiren in 5 minut v redu, ga, prosim, pohvalite, glej, to si pa super naredil in res dobro sodeloval, potrudi se, da bo naslednjo uro tudi tako. Dali so mu tudi možnost, da naj pove in gre za 5 minut iz razreda.	Pohvala za manjše dosežke	Opolnomočenje	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E54	V šoli imajo to leto novo svetovalno delavko, pri kateri se močno opazi večja strokovnost. Zna svetovati učiteljicam in je	Svetovalna delavka je sklicala sestanek za učitelje, s	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka

	sklicala sestanek učiteljev, ki vnuka učijo, da so skupaj šli skozi, kaj bi naredili, kaj še lahko naredijo.	katerimi so načrtovali pomoč		
E55	Prav tako se z vnukom vedno dogovoriva, da ko gre na počitnice k staršem, me lahko pokliče, če se ne bi dobro počutil.	Poudarjanje dečku, da se vedno lahko obrne na babico	Podpora otroku	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka/medsebojni odnosi
E56	V največjo pomoč mi je bila in je psihoterapevtka, h kateri je vnuk hodil.	Pomoč psihoterapevtke	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E57	Psihoterapevtki sem napisala, kakšne težave imam (obljub ne drži, nekaj reče, pa to ne naredi), in mi je rekla, da nekaj moram naredit, ker drugače mi bo čez glavo zrastel.	Svetovanje psihoterapevtke	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
E58	Svetovala mi je, da napišem, kaj vse ne dovolim in posledice oziroma kazni, če tega ne bo upošteval. Mora pa kazen temeljiti na nečem, kar je dečku drago, in da se tega moram držati »kot pijanec plot« . In da mu to pokažem, še preden kaj »ušpiči«. Prvo, kaj sem opazila, je bilo to, da od takrat iz šole ne dobivam obvestil o neprimernem obnašanju.	Neposredna pomoč terapevtke	Neposredna pomoč v primeru točno določenih situacij	Pozitivne prakse rejnikov, ki so jim pomagale v primeru stiske otroka/stiska otroka/duševne težave
E59	Najprej z vzgledom.	Babica/rejnica daje vzgled vnuku	Vzgled	Medsebojni odnosi
E60	Tisto, kar jaz od njega pričakujem, tako tudi jaz ravnam.	Pričakovanja so enaka kot dejanja	Odnos z otrokom	Medsebojni odnosi

E61	S potrpežljivostjo.	Potrpežljivost v odnosu z rejnikom	Potrpežljivost	Medsebojni odnosi
E62	Navajen je namreč od doma, da se ne držijo obljub, in mu skušam povedat, da je pomembno, da je zanesljiv in srčen.	Držanje obljub, pomen zanesljivosti in srčnosti	Priljubljene lastnosti	Medsebojni odnosi
E63	Zelo razgledan, veliko ve o svetovnih dogodkih.	Razgledanost	Osebnostne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok
E64	Dober je v angleščini, športu, tudi dobre ročne spretnosti.	Ročne spretnosti, športnost	Osebnostne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok

9.3.6. Odprto kodiranje F

Št. Izjave	Izjava	Pomen	Kategorija	Tema
F1	V bistvu ni neki razlog. Želja je bila od vedno, da bi pomagala otrokom oziroma omogočila, ker nimajo možnosti oziroma pogojev za bivanje v matični družini.	Želja po pomoči otrokom, ki nimajo pogojev za življenje v matični družini	Odločitev za rejništvo	Motivi za rejništvo
F2	Postopki za posvojitev, odkrito povedano, so v Sloveniji skoraj nemogoči. V tujini pa mi je bilo proti moji morali, ker je v bistvu, kot da bi šla nakupovat nek avto.	Postopki za posvojitev so dolgotrajni ali predragi	Vzroki za preusmeritev pozornosti na rejništvo	Motivi za rejništvo
F3	Potem sva rekla, itak že lasten otrok ni tvoj otrok, in iz tega motiva sva odšla potem v rejništvo. Ker tam veš, da je otrok pri tebi v varstvu in bi se naj kasneje vrnil v matično družino.	Prepričanje, da tudi biološki otrok ni »tvoj« otrok	Odločitev za rejništvo	Motivi za rejništvo
F4	Jaz prvega otroka, ki sem ga dobila v rejništvo, nisem vedela skoraj nič, kar se	Informacije o otroku pred prihodom v rejništvo	Poznavanje otroka pred vstopom v rejništvo	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo

	tiče, zakaj je bil odvzet, kaj se je zgodilo, kaj se ni.			
F5	Drugega fanta pa smo dobili 2019, tukaj pa je bila malo drugačna situacija, saj je bil odvzet preko sodišča. Sodišče pa nam je dalo zelo veliko informacij.	Informacije o otroku pred prihodom v rejništvo, reorganizacija Centrov za socialno delo	Poznavanje otroka pred vstopom v rejništvo	Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo
F6	Njegova mama je iz druge države in živimo zelo blizu bioloških staršev. Imamo različne poglede, drugo kulturo, in nekatere stvari, ki so za njo vsakdanje, so recimo za nas nesprejemljive. Zato je v načinu vzgajanja prišlo do kakšnih nestrinjanj.	Različni pogledi na kulturo in navade s strani biološke in rejniške družine	Pogledi rejniške in biološke družine	Sodelovanje z matično družino
F7	Spoštujem, če otroci nimajo vere. Jaz hodim v cerkev, nisem pa nikogar vsiljevala v nobeno vero.	Rejnica ne vsiljuje svojih prepričanj	Spoštovanje otrokovih prepričanj	Medsebojni odnosi
F8	Pomembno mi je, da so poštene in da razmišljajo s svojo glavo.	Poštenost, razmišljanje z lastno glavo	Lastnosti otrok	Medsebojni odnosi
F9	Največji problem je matična družina. Največji problem, težave, izzivi so z matično družino.	Izzivi z biološko družino	Odnosi med rejniki in biološkimi starši	Sodelovanje z matično družino
F10	Ni lahko, ker imamo drugačne poglede.	Različni pogledi	Pogledi rejniške in biološke družine	Sodelovanje z matično družino
F11	To je kot po šolski knjigi. Na začetku so iskali prijateljstvo, potem, ker smo jim lepo razložili, da prijatelji ne moremo bit že zaradi otroka. Potem je neka jeza, sledi pa nagajanje.	Iskanje prijateljstva s strani bioloških staršev, kasneje jeza, nato nagajanje	Odnosi med rejniško in biološko družino	Sodelovanje z matično družino

F12	Začnejo se spravljat na rejnike, da sem jaz kriva za odvzem otroka, in skušajo nagajat na različne načine. Ni lahko.	Pripisovanje krivde rejnikom	Odnosi med rejniško in biološko družino	Sodelovanje z matično družino
F13	Imamo pa individualne skupine.	Sodelovanje v individualnih skupinah	Odnosi med rejniško in biološko družino	Sodelovanje z matično družino
F14	Ma stisk je ogromno. So vsakodnevne, še posebej na začetku.	Vsakodnevne stiske otrok so velike	Čustvene stiske	Stiske otrok
F15	Ena zelo nezamerljiva stiska je, da otrok, zdaj pri tamlajšem vidim, on se noče zamerit ne meni in ne staršem. Pride v neko situacijo, ko začne lagat in vidiš, da mu ni prijetno. Ker on ne bi rad užalil mene.	Otroci se ne želijo zamerit biološkim in hkrati rejniškim staršem	Čustvene stiske	Stiske otrok
F16	Noče povedat, kako je bilo, da ne bi koga užalil. In potem doživlja neke take konflikte/stiske.	Otrok ne pove resnice, da ne bi koga užalil	Čustvene stiske	Stiske otrok
F17	Otroku skušam razložiti, da ne bo užalil ne mene, če reče, da je bilo lepo pri svojih starših, in mislim, da tudi staršev ne, če reče, da je lepo pri nas.	Spodbujanje otroka, da deli svoje veselje	Odnosi med rejniško družino in otrokom	Medsebojni odnosi
F18	Druge stiske, ki so se zgodile velikokrat pri puncih, da je bila dogovorjena za stike, pa staršev ni bilo, ali pa so zadnji trenutek odpovedali.	Stiske zaradi odpovedi stikov s strani staršev v zadnjem trenutku	Odpoved stikov	Stiske otrok
F19	Zdaj ji nudimo psihološko pomoč. Je v takih letih pubertete, da je butnilo vse ven.	Nudenje psihološke pomoči zaradi stisk	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka

F20	Več ko dve leti ni jokala.	Deklica več kot dve leti ni jokala	Lastnosti otrok	Stiske otrok
F21	Nek zid si je naredila in bila vedno nasmejana.	Ustvarjanje zidu za soočanje s svojimi čustvi	Čustvene stiske	Stiske otrok
F22	Smo rabili veliko časa, da je ona razumela, da lahko izraža tudi žalost in jezo ter druga čustva.	Odobranje negativnih čustev	Čustvene stiske	Medsebojni odnosi
F23	Je pa stalno obiskovala psihologa na CSD-ju in je res bilo v veliko pomoč.	Obiskovanje psihologinje na Centru za socialno delo	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F24	Prav tako, ko je deklica prišla k nam, je prva dva dni skoraj cela prespala. Kot da bi ji nekaj odleglo.	Pri rejniških starših si je deklica odpočila	Čustvene stiske	Stiske otrok
F25	Očitno je imela mir in občutek varnosti.	Občutek varnosti in miru	Čustvene stiske	Stiske otrok
F26	Pri fantu pa ravno obratno. On je že ob 4h zjutraj bil zbujen.	Nespečnost v rejniški družini	Čustvene stiske	Stiske otrok
F27	Na to smo ga tudi veliko pripravljali in mu govorili, da mora zaupat, da ga bomo zaščitili in poskrbeli, da se mu ne bo več nič dogajalo, kar se mu je prej.	Neprestano ponavljanje, da je otrok varen	Čustvene stiske	Stiske otrok
F28	Duševno zdravje razumem tako, da smo pomirjeni v duši. Ne kakšna bolezen, ampak kaj sva govorili zdaj o stiski, v tej smeri. In ni zamerljivo duševno zdravje, je zelo velik pomen: psihološko zdravje, duševno zdravje.	Pomirjenost samega s sabo, stiske ljudi, psihološko, fizično in duševno zdravje	Pogled rejnikov na duševno zdravje	Razumevanje pojma duševno zdravje
F29	Ko je prišel k nam, je bil star pet let in ni sestavil niti enega stavka.	Nezmožnost govora	Zanemarjanje	Stiske otrok

F30	Bil je prepuščen mami, ki ni skrbela ne za duševno zdravje, ne za zunanjo stimulacijo.	Prepuščenost samemu sebi	Zanemarjanje	Duševno zdravje
F31	Ni imela pa prilagojenih navad. Včasih sem rekla, da imam občutek, kot da je prišla iz gozda. Mi smo morali jo vse navadit, kot dojenčka. Od higiene naprej.	Navajanje na nove navade, zanemarjanje staršev	Zanemarjanje	Stiske otrok
F32	Jaz pravim, da nosijo grozno ogromne nahrbtnike na ramah. Kakšne odrasle osebe nimajo tega. Potrebno je veliko razumevanja.	Za otroke v rejništvu je potrebno ogromno razumevanja	Odnosi med rejniki in otroci	Medsebojni odnosi
F33	Ko so bili majhni, so imeli izbruhe jeze.	Izbruhi jeze	Vedenje otrok v rejništvu	Stiske otrok
F34	Pri punčki, ni prenašala dotikov. Je odrivala, ni, (še dandanes) zelo težko sprejme objem.	Punčka ni prenašala dotikov	Čustvene stiske	Stiske otrok
F35	Smo se srečali tudi s samomorilnostjo pri deklici, imamo kar pestro zdaj.	Samomorilne misli deklice v rejništvu	Samomorilnost	Duševne težave
F36	Ima momente, ko začne kričat, tulit.	Kričanje otroka	Vedenje otrok v rejništvu	Stiske otrok
F37	V šoli je tudi zlomil stvari od jeze, ker mu je eden rekel, da je grd. In ima take izpade.	Izražanje jeze skozi uničevanje	Vedenje otrok v rejništvu	Duševne težave
F38	O tem se pogovarjamo, pogovorimo.	Pogovor kot strategija spopadanja s stisko	Komunikacija med rejnikom in otrokom	Medsebojni odnosi
F39	Zato poskušamo najti podporo pri psihologih in vse naokrog.	Podpora pri psihologinji	Strokovna podpora	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka

F40	Zdaj je leta to tlačila nekam not, zdaj pa to rešujemo iz dneva v dan.	Postopno reševanje stiske	Laična pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F41	V tem primeru je bil Center zelo močno odzadaj in me dobro usmerjal. Tudi rezultati so vidni in je zelo boljše z njo.	Ustrezna pomoč Centra za socialno delo	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F42	Pri deklici je tudi prišlo do situacije na začetku, da je spala med mano in možem, ampak se je nisi smel dotikati.	Deklica je spala med rejniškima staršema	Čustvene stiske otrok	Stiske otrok
F43	In pri njej in pri fantku smo tudi opazili izredno močne sanje. Oziroma nočne more. Si prav videl, da se mučita, ko sanjata.	Nočne more otrok v rejništvu	Čustvene stiske	Stiske otrok
F44	Pri fantku do te faze, da si je zobe zbrusil, ker je v spanju ves čas škrtal z zobmi. Kot da razčiščuje stvari v sanjah, je rekla zobozdravnica. Si je dobesedno skoraj pojedel zobe od stiske, ki jo nosi ponoči.	Samouničevalno vedenje, med spanjem	Samopoškodovanje	Duševne težave
F45	Veliko se pogovarjamo.	Pogovor kot strategija spopadanja s stisko	Komunikacija med rejnikom in otrokom	Medsebojni odnosi
F46	Jaz tudi poiščem pomoč, ker se zavedam, da do določene faze lahko pomagam, potem pa več ne.	Iskanje pomoči	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F47	Ker nisem strokovnjak, čeprav sem dala skozi razne tečaje in se ves čas izobražujem. Je pa ena meja, ko rečeš, od zdaj naprej jaz več ne morem.	Izobraževanje, priznanje, da potrebuješ pomoč	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka

F48	Smo tudi v fazi, ko obiskujemo psihologa.	Psihološka pomoč	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F49	Smo probali tudi s pedopsihiatrom, ampak se ni izšla situacija, ker se z deklico nista ujele.	Pomoč pedopsihiatra	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F50	Obrnila sem se na Center in na krizni center.	Pomoč kriznega centra	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F51	Pohvaliti moram naš center, ker je zelo angažiran in mi je v veliko pomoč. Obrnem se na delavke, ki delajo na področju rejništva, in ostalim socialnim delavkam, ki sledijo otroku.	Angažiranost Centra za socialno delo	Pomoč socialne delavke	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F52	Izobraževanja mi pomagajo zelo, so dobrodošla, včasih se mi zdi, da jih je premalo.	Izobraževanja so dobrodošla	Pridobivanje znanja	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F53	Tam se tudi dobiš z drugimi rejniki, s katerimi si izmenjamo kakšne izkušnje, kako reševati težave in kakšne informacije dobiš. To je vedno zelo zaželeno.	Deljenje izkušenj, pridobivanje novih informacij	Sodelovanje med rejniki	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F54	Včasih je kakšna situacija takšna, da bi si želela kakšnega psihologa za nas. Je zelo težko, ko prideš na kako situacijo, ki je zelo težka, in ne veš, kako naprej.	Potreba po psihologih za rejnike	Potreba po strokovni pomoči za rejnike	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F55	Otroci dobijo podporo na nas rejnikih v vlogi staršev.	Podpora s strani rejnikov	Laična/strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka

F56	Na CSD-ju imajo psihologe in socialne delavce, ki pomagajo otrokom.	Psihologi in socialni delavci nudijo pomoč	Strokovna podpora	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F57	Sodelujem tudi z Rejniškim društvom Slovenije. Ti včasih ponujajo tabore s pedopsihiatri.	Sodelovanje z Rejniškim društvom	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F58	Jaz recimo tudi puncí plačujem psihologa.	Pomoč psihologa	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F59	Ko je bila manjša, je hodila v ambulanto Center mentalnega zdravlja.	Pomoč Centra za mentalno zdravlje	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F60	Je pa zelo delikatno, ker preveč tudi ni dobro. Dobi občutek siljenja in v enem času, recimo, pri puncí, sem dobila kontra učinek. Namesto, da bi bilo njej v pomoč, smo morali narediti nekaj korakov nazaj in ne it nikamor. Ker je začela zavračati vse.	Preveč pomoči ni vedno najboljše	Strokovna pomoč	Podpora in pomoč v primeru stiske otroka
F61	Recimo panični napadi. Deklica je doživljala panične napade na začetku, ko je prišla k nam. Nihče ji namreč ni razložil, kaj pri nas dela. Na vsak način je htela it domov, videt hišo, predvsem zvečer. Ni bilo fajn. Pač jaz sem doživela panični napad. Vem, kako zgleda, kao predihavat, kaj naredit, da gre mimo. Ta moja izkušnja mi je zelo pomagala, da sem lahko pomagala njej.	Pri doživljanju paničnega napada deklice je pomagala osebna izkušnja	Pomoč osebne izkušnje	Pozitivne prakse rejnikov, ki so jim pomagale v primeru stiske otroka/stiska otroka/duševne težave

F62	Vsakodnevno. Oni so pri meni doma, kot da bi bili že od zmeraj. Imajo zelo sproščeno in jasno vedo, kakšne so meje, kaj lahko in kaj ne.	Občutek, kot da so biološki otroci	Odnosi med rejniki in otroci	Medsebojni odnosi
F63	Imamo zelo odprte odnose. Vse jim povem, seveda letom primerno.	Odprti odnosi	Odnosi med rejniki in otroci	Medsebojni odnosi
F64	Ne skrivam stvari. Pa tudi z vzorom. Sama pokažem svoja čustva, če sem žalostna, se zjočem, če sem jezna, to pokažem. Pri nas smo zelo odprti. Toliko, kot se stiskamo, se tudi razjezimo ali pa tudi zjočemo.	S svojim obnašanjem vzor otrokom, izražanje čustev	Vzglede	Medsebojni odnosi
F65	Punca je močna v športu in jezikih. Hodi na navijaška tekmovanja.	Športen otrok, obvladovanje tujih jezikov	Osebnostne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok
F66	Zelo rad riše, res dela take risbe, da ni za verjet.	Risarske sposobnosti	Osebnostne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok
F67	Je zelo inteligenčen, iznajdljiv.	Inteligenčnost, iznajdljivost	Osebnostne značilnosti otroka	Pozitivne lastnosti otrok

9.4. OSNO KODIRANJE INTERVJUJEV A–F

Motivi za rejništvo:

Družba za starejše otroke:

- Začeli smo, ko je bil sin star okrog 5 let in si je želel bratca ali sestrico, želel si je družbo. Z ženo sva se pogovarjala, da če gremo mi to zdaj v akcijo, bo on že iz šole, ko se bo lahko s kom žogal. (A1)
- Smo bili sami trije in hiša je bila dovolj velika takrat. (A2)
- Predvsem je bil zaradi tega, da bi imel sin družbo. (B1)
- Imava 2 otoka, že odrasla. Sin je zdaj 20 let star, in ko je bil 5 let star, je bila tako velika starostna razlika, smo rekli, da bi moral imeti eno družbo. (B2)

Sorodstveno rejništvo:

- Nisem se odločila za rejništvo. To je bila sila razmer. Jaz sem deklico čez noč dobila. (D1)
- Torej moj vnuk, sin moje hčere, ki se je poročila z drugim partnerjem, je živel v družini, kjer je bil izpostavljen nasilju. (E1)
- Med pogovorom je moj vnuk povedal, da sem jaz edina oseba, kateri zaupa. So me potem vprašali, če bi v primeru odvzema otroka bila pripravljena skrbeti. K temu sem seveda privolila. (E2)
- V začetku julija je bil k meni pripisan. Sprva sem imela odločbo o skrbništvu, konec meseca julija sem pa uradno postala njegova rejnica. (E3)

Neuspešnost pri spočetju bioloških otrok, drage posvojitve:

- Ker po naravni poti ni prišlo še do četrtega otroka, sva se zmenila, da pomagava nekomu, ki pomoč potrebuje. (B3)
- Dalj časa sva z možem želela imeti svoje otroke. Do tega ni prišlo. (C1)
- Mednarodne posvojitve zelo drage. (C2)
- Postopki za posvojitve, odkrito povedano, so v Sloveniji skoraj nemogoči. V tujini pa mi je bilo proti moji morali, ker je v bistvu, kot da bi šla nakupovat nek avto. (F2)

Omogočanje boljšega življenja:

- V bistvu ni neki razlog. Želja je bila od vedno, da bi pomagala otrokom, oziroma omogočila, ker nimajo možnosti oziroma pogojev za bivanje v matični družini. (F1)
- Potem sva rekla, itak že lasten otrok ni tvoj otrok, in iz tega motiva sva odšla potem v rejništvo. Ker tam veš, da je otrok pri tebi v varstvu in bi se naj kasneje vrnil v matično družino. (F3)

Dobre izkušnje povod za nadaljevanje rejništva:

- Pol pa, saj veste, kako je, ko imaš enega, te kar kličejo. In tako smo ostali zdaj v tem. (A3)
- In potem je to začel, kako naj rečem, rast iz leta v leto. (B4)
- V bistvu nam je on dal zagon za nadaljevanje rejništva. (B59)

Informacije o otroku pred vstopom v rejništvo:

Nezadostne informacije:

- V bistvu vemo dost, ampak ne vse. (A4)
- Za tiste, ki imajo kakšne težave, pa ne zvemo veliko. (A5)
- Mislim, da bi lahko več povedali. (A6)
- Pri ostalih primerih pa bom tako rekla, vedno je informativni pogovor. (B6)
- Bom pa tako rekla, same informacije, katere dobimo, so zelo površne. (B8)
- Tudi na Centru zelo skopo povedo. (C3)
- Vendar žal so se pa njegove vedenjske in čustvene težave začele kasneje kazati. (E5)
- Jaz prvega otroka, ki sem ga dobila v rejništvo, nisem vedela skoraj nič, kar se tiče zakaj je bil odvzet, kaj se je zgodilo, kaj se ni. (F4)

Kulturno ozadje:

- O kulturnem ozadju otrok ne vemo veliko. (A7)
- O kulturnem ozadju sploh ni bilo kaj govora, da bi kdo kaj posebej poudaril, kako je družina, je verska ni verska, katera vera. Sploh ni bilo govora. (B9)

Zadostne informacije:

- Tako da samo družino, primer sem poznala že dve leti, bi rekla, ampak zaradi vseh teh birokratskih stvari, zaradi tožbe, odvetnikov, ki so preprečevali to, je to trajalo dve leti. Tako da sem nekaj časa spremljala to družino. (B5)
- Imela sem možnost tudi prej spoznat oziroma obisk opraviti z otroki, tako da bi sprejela v hišo nekoga, s katerim ne bi imela prej stika, tega ni bilo. (B7)
- Ja kar. Glejte, ona je moja vnukinja. Seveda, ko se je rodila, sem jo čuvala velikokrat. (D2)
- V bistvu do enega leta sva imeli kar veliko stikov. (D3)
- Zelo dobro. (E4)
- Drugega fanta pa smo dobili 2019, tukaj pa je bila malo drugačna situacija, saj je bil odvzet preko sodišča. Sodišče pa nam je dalo zelo veliko informacij. (F5)

Sodelovanje z matično družino:

Slabo sodelovanje z matično družino:

- V bistvu čim manj. Tisto, kar je treba. (A8)
- Ker prijatelji smo mi težko. (A9)
- Mi ne nasprotujemo stikom, ampak velikokrat se zgodi, da ne moremo vzpostaviti stikov z otrokovimi starši. (A10)
- Pri prvem otroku, ki je prišel v rejništvo, takrat smo imeli še krščanske, bom rekla, v cerkev hodili in tako naprej. (Otrokov) oče pa je bil striktno proti, da gre otrok z nami v cerkev. Tako da tukaj potem nastanejo problemi. (B10)
- Začetki so vedno težki, ker ti jim nekako predstavljaš neko grožnjo/oviro na poti do njihovega starševstva. In si potem zelo slabo sprejet. Sploh dokler se ne zgradi zaupanja, da jaz nisem tukaj nekdo, ki se postavlja vmes med njih. (B12)
- Ampak se da, bom rekla, priti, da starši le zaupajo, da jim nisi neka konkurenca. Potem je veliko lažje delati. (B13)
- So pa še vedno novi izzivi. Vedno pridejo starši s kakšnimi novimi stvarmi in moreš spet začeti vlagati in razlagati, ogromno je tukaj not vložene truda. (B14)
- Ne sodelujemo. (D4)
- Mami in očetu sem napisala, kaj pa zdaj. Vendar se je na začetku odzval samo oče, moja hčerka pa sploh ne. (D5)

- Potem sem tudi lastni hčerki dala ultimat, da lahko živi pri meni, lahko gre v varno hišo, ampak če ne prideš nazaj, te bom prijavila na CSD. (D6)
- Žal od takrat, ko je deček šel z mano (po pričanju na sodišču), so se tudi najini stiki pretrgali. (E6)
- Njegova mama je iz druge države in živimo zelo blizu bioloških staršev. Imamo različne poglede, drugo kulturo, in nekatere stvari, ki so za njo vsakdanje, so recimo za nas nesprejemljive. Zato je v načinu vzgajanja prišlo do kakšnih nestrinjanj. (F6)
- Največji problem je matična družina. Največji problem, težave, izzivi so z matično družino. (F9)
- Ni lahko, ker imamo drugačne poglede. (F10)
- To je kot po šolski knjigi. Na začetku so iskali prijateljstvo, potem, ker smo jim lepo razložili, da prijatelji ne moremo bit že zaradi otroka. Potem je neka jeza, sledi pa nagajanje. (F11)
- Začnejo se spravljat na rejnike, da sem jaz kriva za odvzem otroka, in skušajo nagajat na različne načine. Ni lahko. (F12)

Sodelovanje na Centru za socialno delo:

- Potem smo se na IPS-ih pogovorili, kako in kaj. Kaj oče pričakuje, kakšen imamo mi ritem življenja, da pač nekako prideš skupaj. (B11)
- Center določi stike, potem je treba otroke peljati na stike in pa IPS (Individualna projektna skupina) med rejniki in starši. (C4)
- Se pogovarjamo o otroku, kaj je potrebno, kako napreduje. (C5)
- Imamo pa individualne skupine. (F13)

Stiske otrok:

Razdvojenost:

- On je bil tako zmanipuliran, ampak k sreči otroško odprt, a ne. In on, ko je prišel k meni, ko sva se pogovarjala takoj še isti dan, me je vprašal: Me boš tepla? Ne, ne bom te tepla. Bom mogu delat? A ne, vse tisto mu je oče nalagal, boš šel v rejništvo, te bodo topli, boš stradal, boš mogel delat. In ta šestletni otrok je takoj taprvi dan mene to vprašal. (B16)

- Saj pravim, je bil sicer v stiski, ampak sva zelo hitro šla čez to, ker je bil ta otrok odprt in je takoj dal to ven iz sebe. (B17)
- Ob prihodu čutijo eno tako razdvojenost. (B19)
- Ko si ga dal zvečer spat, je jokal, malo je za mami jokal, malo za prejšnjo rejnico. (B20)
- Ti trenutki, ko so otroci šli spat, čez dan, ko je aktivno, se stiske ne pokažejo, vsaj v teh primerih ne, takrat, ko so šli spat, pa so pogrešali rejnico bolj, se mi zdi, kot starše, ker so bili toliko časa tam. (B21)
- Tako je. Ima valove, ko pogreša mamico. (D9)
- Razume in hkrati ne razume, zakaj ne more mamico videt. (D11)
- Ena zelo nezamerljiva stiska je, da otrok, zdaj pri tamlajšem vidim, on se noče zamerit ne meni in ne staršem. Pride v neko situacijo, ko začne lagat, in vidiš, da mu ni prijetno. Ker on ne bi rad užalil mene. (F15)
- Noče povedat, kako je bilo, da ne bi koga užalil. In potem doživlja neke take konflikte/stiske. (F16)
- Deček pa potrebuje občutek, da je zaželen, ga imamo radi. Nekaj časa mu je tudi mamica govorila, da sem jaz kriva, da je on pri meni. (E20)
- Takrat sem mu nekako odgovorila, da njegova mamica je res mamica, da pa se ni nekako znala odločit, na način, da bi bil tudi on zadovoljen, da bi lahko z njo živel in da mu to lahko samo mamica pove, kako in kaj. (E21)

Nove navade:

- So bili iz enega okolja premeščeni v drugega. Seveda se krešajo navade od prej in stiske. Ja, stiske so, vedno so stiske. (B18)
- Ni imela pa prilagojenih navad. Včasih sem rekla, da imam občutek, kot da je prišla iz gozda. Mi smo morali jo vse navadit, kot dojenčka. Od higiene naprej. (F31)

Neprimerno vedenje:

- On je res tak poseben. Zelo inteligenčen, v šoli ni problem, doma pa si nič ne zapomni, razjezi se hitro na nas. On kriči na mene. (A13)
- Ona ima druge težave, je nesramna. (A15)
- Potem pa se začnejo druge stvari. Na primer nove navade v novi družini, zahteve. In z vsako zahtevo pride do stiske, do upora. Do nasprotovanja. (B22)

- Dva, ki sta oškodovana, sta nesamozavestna, tudi okolica ju zelo hitro izloči, tudi v šoli pride do čustvenih izbruhov, veliko je upornišтва. (B39)
- Ima momente, ko začne kričat, tulit. (F36)
- Ko so bili majhni, so imeli izbruhe jeze. (F33)

Nepodporno okolje:

- Pri treh letih, ko je prišel k nam, niti mama ni rekel. Res en hud primanjkljaj pri otroku, sploh nič ni govoril. (B25)
- Preden je deklica prišla k meni, je doživljala veliko nasilja. In tega se še danes spomni, prav nazorno mi je govorila stvari. (D13)
- Potem jih je tudi mama kdaj plašila ali vzbujala krivdo. Po telefonu jo je klicala in hčerki rekla, da je ona kriva, da je v rejniški družini. (C29)
- Ker so jo zafrkavali. (C10)
- Kar nekaj časa je trajalo, da mi je zaupal. (E7)
- Ko je prišel k nam, je bil star pet let in ni sestavil niti enega stavka. (F29)

Strahovi:

- Recimo, obema dekletoma je umrl oče. (C6)
- Bile so v veliki meri prepuščene same sebi. (C7)
- Imele so polno strahov, kako bo zdaj mama sama zmogla, ko je šla v svoje stanovanje. (C8)
- Večkrat sta se spominjale očeta, za kar jim je bilo hudo. Mlajša je rekla, vsi v šoli imajo starša, mamo in očeta samo jaz nimam. V naši šoli sem samo jaz v svoji družini. To, da je drugačna, že takoj se je počutila drugačno. (C9)
- Polno se spominjajo za nazaj, hodijo tiste travme ven. (C16)
- Se je punca zelo premetavala ponoči. (C17)
- Kažejo se tudi nočne more. (C24)
- Polno enih strahov imajo v sebi, za nazaj se spominjajo, kaj se jim je zgodilo. (C26)
- Na čustvenem področju se je to najbolj kazalo, da zelo dolgo ni želel spati v svoji sobi, ampak v spalnici zraven mene. (E27)
- Ker je rekel, da se tako počuti najbolj varnega. (E28)
- Pri fantu pa ravno obratno. On je že ob 4h zjutraj bil zbujen. (F26)

- Na to smo ga tudi veliko pripravljali in mu govorili, da mora zaupat, da ga bomo zaščitili in poskrbeli, da se mu ne bo več nič dogajalo, kar se mu je prej. (F27)
- Pri deklici je tudi prišlo do situacije na začetku, da je spala med mano in možem, ampak se je nisi smel dotikat. (F42)
- In pri njej in pri fantku smo tudi opažali izredno močne sanje. Oziroma nočne more. Si prav videl, da se mučita, ko sanjata. (F43)
- Rekla bi, da je zelo introvertiran, zelo težko pove, kaj ga muči. (E38)
- Ma stisk je ogromno. So vsakodnevne, še posebej na začetku. (F14)

Močno odreagiranje na čustveno stisko:

- Ta veliki niso toliko pokazali, da bi kaj rabili. Razen ena izmed deklet, ki se je rezala. (A11)
- Ko se usede pred računalnik, da bi kaj naredila, prav kašlja, se mi zdi prav psihično. (C23)
- Ko smo poskušali postaviti meje, smo deklici vzeli telefon. Pa se je začela dret, metat po tleh, noret. Enkrat si je začela cukat lase in sva jo morala držati, da si ni las populila. (C37)
- Potem se je vseeno umirila. Potem, ko smo hodili na sprehod, je hodila sredi ceste. Nisem vedela, kaj storiti. Nič ni pomagalo. (C39)
- Zelo jo je tudi motilo, da si jo gledal v oči, ponavadi se je takrat začela smejat. To jo je zelo znerviralo. (C42)
- Še posebej, če jo kakšen moški v oči pogleda, je hudo. (C43)
- Nek zid si je naredila in bila vedno nasmejana. (F21)
- Več ko dve leti ni jokala. (F20)
- Prav tako, ko je deklica prišla k nam, je prva dva dni skoraj cela prespala. Kot da bi ji nekaj odleglo. (F24)
- Očitno je imela mir in občutek varnosti. (F25)
- Pri punčki, ni prenašala dotikov. Je odrivala, ni, (še dandanes) zelo težko sprejme objem. (F34)

Razočaranje in krivda:

- Polno je tudi razočaranj, ko otroci pričakujejo, da bodo od mame dobili darilo in mama pride z vrečami in potem ni darila. (C13)

- Deček je ob tem zelo razočaran. (E22)
- Mislim, da je tudi zelo razočaran, ker ima bratca oziroma polbratca, na katerega je veliko pazil, ko je bila mamica v službi, ker oče ni bil zanesljiv. (E23)
- Nekako se mi je zdelo, da je pri sebi čutil krivdo, čeprav so mu vsi rekli, da tega ni kriv. Včasih kak otrok pravi, saj si te zaslužim, saj sem nekaj naredil narobe. (E26)
- Druge stiske, ki so se zgodile velikokrat pri puncih, da je bila dogovorjena za stike, pa staršev ni bilo, ali pa so zadnji trenutek odpovedali. (F18)

Razumevanje pojma duševno zdravje:

- Hm ... da imajo težave. Itak jih imamo vsi, ampak oni jih imajo nekaj več. Eden izmed naših rejencev je otrok s posebnimi potrebami, kar so pomoje tudi duševne težave. (A12)
- Ja duševno zdravje, to je sposobnost človeka, kako se odziva na stiske, na izzive v življenju. Da boš kos svojim odzivom, ali pa boš šel v vedenjske vzorce, ki so nesprejemljivi za družbo. (B29)
- Nekaj pa je, ko pa so rojeni z ovirami, preprekami in so duševni bolniki, iz česa ne morejo iti. Na fizični ravni okvara. Jaz bi rekla, da sta dve zvrsti tega. (B30)
- Duševno zdravje razumem kot zelo kompleksno zadevo. Da nekako se znaš soočiti s svojimi strahovi, svojimi čustvi, da jih znaš izraziti, prepoznati. In tudi, da si priznaš te stvari, težave, znaš povedati drugim, da jih lahko razrešiš. Da si toliko odprt in ne tlačiš vsega vase. (C14)
- V bistvu pojem, da se otrok tudi duševno primerno razvija. Da nima nekih potlačenih čustev, ki bodo kasneje vplivali na njegov razvoj. (D14)
- Pod pojmom duševno zdravje razumem, da je posameznik zadovoljen, da zna veselje izraziti, pa žalost. Da se zjoče, ko mu je hudo. Da ima prijateljske vezi. To v glavnem. (E10)
- Duševno zdravje razumem tako, da smo pomirjeni v duši. Ne kakšna bolezen, ampak kaj sva govorili zdaj o stiski, v tej smeri. In ni zamerljivo duševno zdravje, je zelo velik pomen: psihološko zdravje, duševno zdravje. (F28)

Duševno zdravje otrok:

Globoka žalost:

- Ja recimo fant, ki je bil nameščen pri sedmih letih, izgubil je svojo mamico, vendar žalovanja nikoli ni dal ven. (B54)
- Pred tem je ob stiski šel ven na balkon in rekel, da se bo dol vrgel, mamica je namreč storila samomor. (B56)
- On je tudi begal, po 2–3 ure ni bilo pri 8-ih letih. V tisti ihti je tekel ven. Potem pa je prišel nazaj, kot da nič ni bilo. (B57)

Samopoškodovanje/škodovanje:

- Ona pa ima jezo. Toliko jezo. Vso svojo stisko bo izrazila z jezo. Ona bo uničevala, ona bo strigla, trgala, razbijala, ... Ima močno potrebo po izražanju, da nekaj uničuje. (B28)
- Sedemletnik je bil takrat tik pred sprejetjem v pediatrično kliniko, ker je bil agresiven, nevaren zase in za okolico. V šoli ga niso več mogli ukrotiti in so ga želeli dati v poseben program. (B35)
- Starejši fant je bil zelo agresiven, mlajšega bi lahko zelo poškodoval, ker je bil tako ljubosumen, lahko bi mu s škarjami kaj naredil. (B36)
- Sploh tamlajši, ki je zdaj v drugem razredu, so čustveni izbruhi huda težava. Otrok divja po učilnici, tuli, kriči, se skriva pod mizo. Tistarejši brat pa začne jezikat, prostaško govoriti, nima tega, da bi se kam skrival, zna biti zelo nesramen do učiteljice. (B40)
- Punca, ki pa je zelo egocentrična, pa zna biti zelo zahrbtna do sošolk in učiteljice, ne veš, kdaj bo komu kaj vzela, kaj skrila, v sebi ima neko agresijo, ki jo izraža s tem, da nekomu nekaj naredi. (B41)
- Bil je divji otrok, navznoter pa hladen, zaradi čustev je bil kot tempirana bomba. (B55)
- Ena izmed deklic je imela tudi samopoškodovalno vedenje. Pogrizla si je vse nohte in kožico prav do krvi. (C22)
- Je otrok, ki, ko ga nekaj znervira, v afektu odreagira in udari po tem, kar mu pride pod roko. Deček je imel veliko takšnih težav in še zdaj je zelo impulziven. Tako

hitro, ko se razjezi, sicer tudi popusti, ampak v tistem afektu brcne v vrata ali kaj podobnega. (E13)

- Takrat pa je začel razbijat po sobi, razmetavat pohištvo, stol, brcat v vrata. (E34)
- Smo se srečali tudi s samomorilnostjo pri deklici, imamo kar pestro zdaj. (F35)
- V šoli je tudi zlomil stvari od jeze, ker mu je eden rekel, da je grd. In ima take izpade. (F37)
- Drugače je zadirčen, vse kar rečem, mu je odveč. Nažene me iz sobe. Prav tako je zelo vzkipljiv. (E30)
- Recimo, ko se skregava, bo šel ven, vrata zaprl in jih brcnil. (E31)
- Bil je prepuščen mami, ki ni skrbela ne za duševno zdravje ne za zunanjo stimulacijo. (F30)
- In dekle, ki se je rezalo. (A14)
- Starejša punca je imela tudi psihične težave. (C12)
- Drugače pa še, preden je deček prišel k meni, je imel vedenjske in čustvene težave. (E11)
- Imel je tudi težave s samopoškodovanjem, tako da se je z glavo v zid zaletaval. (E25)

Zasvojenosti:

- Onadva sta bila zasvojena z računalnikom. (B24)
- Socialna delavka mi je povedala, da sta ves čas na računalniku in nič drugega ne delata, da sta zasvojena. (B33)

Odločbe:

- Nakar ta dva, ki sta bila odvzeta, imata oba tudi odločbe. In onadva se za vsako stvar obračata k cmeranju. (B27)
- Da sta zahtevna, težavna, da imata odločbo in izhajata iz družine, kjer je duševna bolezen prisotna. (B31)

Psihosomatika/motnje v duševnem zdravju:

- Na koncu sva z njo ugotovile, da ima deklica verjetno disociativno motnjo, ker se je kar izklopila. (C19)
- Potem se je tudi plazil po tleh, kar mi je bilo zelo težko razumljivo. In to pri 10-ih/11-ih letih. (E24)

- Da, drugače se mu ves čas zdi, da nekdo hodi, se vrata zapirajo in odpirajo. (E29)
- Pri fantku do te faze, da si je zobe zbrusil, ker je v spanju ves čas škrtal z zobmi. Kot da razčiščuje stvari v sanjah, je rekla zobozdravnica. Si je dobesečno skoraj pojedel zobe od stiske, ki jo nosi ponoči. (F44)
- Spomnim se tudi na začetku rejništva, da je ena izmed deklic na ogledalu v kopalnici videla človeka, ki ji grozi, in je z zobno ščetko in pasto umazala celo ogledalo. (C25)

Medsebojni odnosi:

Odnosi med rejniki in otroci v rejništvu:

- Ampak ona je takšna, malo more bit po njeno. (A17)
- Ko se fant dere, ga je najbolje pustiti pri miru. (A18)
- Edino včasih mu rečem, zdaj pa v sobo, in ko bo šola narejena, pridi ven. (A19)
- On noter malo razbija, ne hudo, in pride ven ter ima narejeno. (A20)
- Nekaj razpravljat takrat z njim je brezveze, ker ne prideš nikamor. (A21)
- Pri nas se nihče nič kaj ne trudi z njimi. Je pa ena stvar, ko otrok pride, je to naš otrok. Iste pravice, iste dolžnosti, isti privilegiji, vse je isto. Pri nas otroci niso drugačni kot naši. (A32)
- Pri teh otrocih je izrazito tisto jokanje, izsiljevalsko. Mi temu rečemo cmerjenje. Jokaš, ko te nekaj boli, cmerješ pa, ko nekaj izsiljuješ. (B23)
- Pa intenzivno sva bila z otroki in jih poskušala naučiti se igrat. Šli smo na sneg in se igrali. Spodbujala sva sprehode. Učila sva jih po minute in minute, da je zdržal pri igri. (B37)
- Z možem sta tudi hodila v klet in gonila sobno kolo, nad čem je bil navdušen. (B38)
- Ogromno se pogovarjamo, poskušamo delat na empatiji. (B42)
- Tako, ko govorim, se mi zdi, da jim je zabavno, ker se ves čas z njimi ukvarjaš. Iščejo najino pozornost, jih je le veliko. In najlažje na tak način pozornost najdejo. (B46)
- Ves čas gre za dobrobit otrok. (B60)
- Vedno smo vse skupaj delali. Ni bilo potrebe, da bi z možem šla na en vikend nekam, otroke pa dala k starim staršem. To, da smo skupaj, nam je bilo v veselje, drug drugega smo spodbujali in nagrajevali. (B61)
- Praktično z njimi ravnamo, kot da so naši otroci. (C61)
- Gremo na izlete, na morje, ustvarjalne delavnice, kolonija. (C63)

- A veste, vsi so mami, vse se z mami dogaja. Takrat se probam z njo pogovoriti in povem ji olepšano resnico, ker druga nimam kaj. (D12)
- Ko je bila mlajša, sva z vnukinjo brali pravljice, zdaj pa je že toliko velika, da se raje pogovarja. Takrat mi pove svoje težave, želje, sanje... Takrat se največ pogovoriva, kakšne takšne stvari. (D21)
- Če je bilo med dnevom med nami premalo fizičnega stiska, jo zvečer pred spanjem objemam. (D28)
- Ko je mamica, s katero je večkrat prišel na obisk, (preden je živel pri meni), otroka pripeljala na počitnice, sem videla, da nekaj ni v redu. (E8)
- Čez uro ali dve pa bo prišel iz sobe, kot da nič ni bilo. Takrat se z njim pogovorim in mu povem, da to ni prav naredil, in se tega tudi zaveda. (E14)
- Zelo nerad govori o svojih čustvih. (E18)
- In čez dan smo se skupaj z drugimi vnuki šli smučat, nekaj pojest, popoldne smo se vrnili, kakšne igre igrali in se začeli pogovarjati. (E33)
- Ko pride iz počitnic, je najbolje, da ga nekaj časa pustim pri miru. (E35)
- Ko pa se pomiri, se pogovoriva. (E37)
- Je treba najti pravi čas, da sam začne svojo temo in ga jaz potem spodbudim, da še kaj pove in se kasneje razgovori. (E39)
- Recimo mamica je k meni prihajala z njim in njegovim polbratom. In zmeraj sem najprej pozdravila mlajšega, ker je bil dojenček. In je starejši vnuk rekel, zmeraj je on prvi. Takrat sem šele ozavestila, ja saj pa res, moram to malo obrnit. In sem to upoštevala. (E51)
- Najprej z vzgledom. (E59)
- Tisto, kar jaz od njega pričakujem, tako tudi jaz ravnam. (E60)
- S potrpežljivostjo. (E61)
- Navajen je namreč od doma, da se ne držijo obljub, in mu skušam povedat, da je pomembno, da je zanesljiv in srčen. (E62)
- Spoštujem, če otroci nimajo vere. Jaz hodim v cerkev, nisem pa nikogar vsiljevala v nobeno vero. (F7)
- Pomembno mi je, da so pošteni in da razmišljajo s svojo glavo. (F8)
- Otroku skušam razložiti, da ne bo užalil ne mene, če reče, da je bilo lepo pri svojih starših, in mislim, da tudi staršev ne, če reče, da je lepo pri nas. (F17)

- Smo rabili veliko časa, da je ona razumela, da lahko izraža tudi žalost in jezo ter druga čustva. (F22)
- Jaz pravim, da nosijo grozno ogromne nahrbtnike na ramah. Kakšne odrasle osebe nimajo tega. Potrebno je veliko razumevanja. (F32)
- O tem se pogovarjamo, pogovorimo. (F38)
- Veliko se pogovarjamo. (F45)
- Vsakodnevno. Oni so pri meni doma, kot da bi bili že od zmeraj. Imajo zelo sproščeno in jasno vedo, kakšne so meje, kaj lahko in kaj ne. (F62)
- Imamo zelo odprte odnose. Vse jim povem, seveda letom primerno. (F63)
- Ne skrivam stvari. Pa tudi z vzorom. Sama pokažem svoja čustva, če sem žalostna, se zjočem, če sem jezna, to pokažem. Pri nas smo zelo odprti. Toliko, kot se stiskamo, se tudi razjezimo ali pa tudi zjočemo. (F64)

Odnosi med otroci in biološkimi starši/sovrstniki:

- S samozavestjo nimajo nekaj težav, s tem, da bi se zapirali. (A16)
- Vse te kletvice, vse, kar je bilo rečeno v družini. (C27)
- Deklica, ki je bila v šoli s prilagojenim programom, je bila zelo nasilna do otrok. Jih je praskala, potiskala po stopnicah. Tista deklica, ki ji je bila najbolj všeč, jo je najbolj pokraspala. Pa preklinjala je. (C28)
- Se mi zdi, da starši konstantno zadajajo neke bolečine otrokom. Starši ponavadi ne naredijo nekega napredka/koraka. (C30)
- Začeli smo tudi iskati stike z njenimi sorodniki, s tistimi, ki so želeli. (C62)
- Zdi se mi namreč, da je takrat še posebej razočaran, da ne živi z mamico in bratcem. (E36)

Odnosi med otroci in strokovnimi delavkami:

- Včasih si tudi želim, da bi nas socialni delavci jemali bolj resno. Kot da sem tudi jaz nek strokovni delavec, čeprav nimam diplome. Sem pa z otrokom 24 ur na dan, jaz ga najbolj poznam. (C55)
- Ni bilo dneva, ko ne bi dobila obvestila iz šole, da je deček moteč, se pogovarja, hodi po razredu, si brunda in je nedovzeten za učiteljeve besede. Znal je tudi celo uro »nagajat«. Bi rekla, da je s tem pokazal svojo stisko. (E9)

Odnosi med rejniki in strokovnimi delavci:

- In tukaj lahko socialni delavec veliko naredi. Te sovražne energije so na začetku tako močne. Starši zamerijo socialnim delavcem, istočasno zamerijo nam (rejnikom). (B15)

Pomoč in podpora v primeru stiske otroka:

Lastni viri:

- Ker verjamem v vrednote gibanje, zdravje, narediti nekaj zase, sem si mislila, da imam tukaj nekaj rezerve, da lahko spremenim njihove navade in začnejo živeti. (B34)
- Gledali smo, da so otroci čim več doživeli. Naučili smo jih kolesarjenja, plavanja, ... Da je otrok čim več doživel, videl, videl v čim več situacijah/priložnostih, ko se lahko izkažejo. (B45)
- Veliko smo se pogovarjale. Iskale sva, kje so druge rejniške družine, da je videla, da ni edina. (C11)
- Enkrat sem ji sešila medvedka, ga je nesla v šolo, da je lahko tega medvedka božala, ko se je spomnila na očeta. (C15)
- Tako da smo veliko delali po zdravi kmečki pameti. (C31)
- Ko je imela deklica stiske in je imela privide, ki bi jo naj zavezali, smo šli ven iz hiše, smo tekli, da smo jim pobegnili. Potem smo prišli nazaj v hišo in smo se zaklenili. Pa je rekla, zdaj sem pa boljše. (C32)
- Ali pa smo naredili domišljjski mlinček, smo vrgli jih v mlin. Nato je prišla burja in jih je odpihnili. Veliko smo domišljjske stvari delali, da smo strahove uničili. (C33)
- Z eno izmed deklic sva napihovali balone, in dali noter vse slabe stvari, nato pa jih odpihnili. (C34)
- Ena izmed deklic mi je velikokrat tudi kaj narisala, kar jo je mučilo. To smo potem raztrgale ali pa zažgale. (C35)
- Tudi boksali smo v blazine in si predstavljali neke osebe. (C36)
- Bolj si sam sebi prepuščen. (C50)
- Pred tem pa sem se morala sama znajti. Je bilo kar zoprno eno leto. (D8)
- V začetku sem okoli tega veliko iskala pomoč. (D10)

- Na primer, zelo pomaga, če jo pripravim, na primer, čez 10 minut greva v posteljo, čez 5 minut se pospravijo igrače. (D15)
- Sem pa pri 17-ih letih naredila šolo za varuhinjo otrok, kar mi je ob prejemu vnukinje zelo prav prišlo. (D22)
- Po kosilu šla na kakšen sprehod, mi je marsikaj povedal, zlasti o tem, kako nezadovoljen je s staršema, da jima ne zaupa. Da ne razume, zakaj imajo odrasli otroke, če potem ne skrbijo za njih. (E19)
- V glavnem je bilo to, da je deček moral čutiti, da je viden, da je opažen. (E50)
- Prav tako se z vnukom vedno dogovoriva, da ko gre na počitnice k staršem, me lahko pokliče, če se ne bi dobro počutil. (E55)
- Zdaj je leta to tlačila nekam not, zdaj pa to rešujemo iz dneva v dan. (F40)

Strokovna pomoč:

- S fantom, ki je pri nas, imamo pedopsihiatrinjo in klinično psihologinjo. (A23)
- Ob tem sem se obrnila na pomoč, kaj to sploh je, brala sem knjige, da sem si malo začela predstavljati, kako možgani funkcionirajo. (B32)
- Pri mlajšemu fantu smo se tudi obrnili na psihologinjo. (B43)
- Pri njem smo že v vrtcu zaprosili za odločbo, da bi lahko z njim delala pedagoginja na čustveni ravni, saj jih ni znal, so mu bila tuja, vedno je izbruhnil. Vendar odločbe ni dobil. (B44)
- Hodimo na družinsko terapijo, geštalt. (B47)
- K sreči je bila na šoli s prilagojenim programom šolska psihologinja, ki sem ji vsak vikend pisala dnevnik, kako se deklica počuti v rejniški družini, kaj se ji dogaja. Te stvari pa sta se potem onidve pogovarjale med tednom. Ta psihologinja mi je zelo pomagala. (C18)
- Zelo pomembno je, da pomaga en strokovnjak. (C20)
- Imela je tudi pedopsihiatrično obravnavo v Ljubljani, je hodila pedopsihiatrinja v dom dvakrat na mesec. (C21)
- Klicala sem na urgenco in jim obrazložila situacijo, ker sem mislila, da se ji bo zmešalo, pa so mi rekli, dajte jo umirit, dajte ji kaj sladkega, kakšno pomirjevalo. (C38)
- Potem sem spraševala psihologinjo, kaj naredit. (C40)

- Pa sem še jaz začela njih oponašat. Sem začela kričat in se neumno obnašat, pa so me čudno pogledali in se nehali tako obnašat. (C41)
- Najbolj nam je pomagala šolska psihologinja pri eni izmed deklic. (C35)
- Tako da sem res vsak teden pisala dnevnik. (C46)
- Vzgojiteljice v šoli so bile super. (C47)
- Tudi pedopsihiatrinja je polno pomagala, ko je redno deklico spremljala. (C48)
- Mislim, da bi bilo dobro, da bi bil za rejniške družine tudi strokovni tim, ki se s tem ukvarja. (C53)
- Pa tudi, da bi rejniki imeli kakšno supervizijo, ne bi bilo slabo. Da bi bolj pogosto lahko povedali svoje skrbi. (C54)
- Veliko sem se obračala na ZPM (Zveza prijateljev mladine). (D16)
- Tam je bila svetovalna delavka, ki mi nudi pomoč. (D17)
- Zato veliko lažje pišem ali kličem na ZPM. (D18)
- Vprašam jo glede mamice, enkrat mi je deklica pri eni osebi nekaj ukradla in sem jo tudi poklicala. (D19)
- K svetovalni delavki pa se je deklica tudi hodila igrat, da bi se preko igre odprla in povedala o čustvih do svojih staršev. (D20)
- Kadarkoli sem v dilemi z nekim odgovorom, pokličem na ZPM in se posvetujem. (D26)
- Na primer, pri kraji sva se z deklico opravičili, mi je pa svetovalna delavka predlagala, da kupiva čokoladni jajček in ga neseva nazaj. To sva tudi storili. (D27)
- Zaradi česa je že takrat obiskoval pedopsihiatrinjo. (E12)
- Dve leti je sicer hodil k psihoterapevtki in terapevtu za nenasilno komunikacijo. (E15)
- Ker je nekako moral slišati, da ni kriv za to, kar se je dogajalo v družini, in da so odrasli tisti, ki mu bodo pomagali. (E16)
- Pa smo se povezali s terapevtom, ki dela s terapevtskim psom. (E17)
- Enkrat sem se tudi znašla v situaciji, ko nisem vedela, kaj narediti, in sem poklicala policijo. (E32)
- Sem kdaj že tudi poklicala v krizni center, saj se tam zatečejo otroci z različnimi težavami, in zato menim, da imajo veliko izkušenj. (E40)
- Kupila sem si tudi en spletni seminar. (E41)

- Saj so svetovali, ampak zmeraj je za skupino otrok, ki imajo podobne težave. Toda, kako pa pomagat otroku, ki je neodziven, se noče pogovarjat, ki ne sprejme nasvetov. Takšnega nasveta pa ne dobiš. (E42)
- Pa po spletu sem iskala informacije, saj je veliko tega objavljeno. (E43)
- Ker o teh težavah nihče ne govori. Tako kot tudi v šoli ne vem, koliko »problematičnih« otrok imajo. (E46)
- Sicer pomoč, ki jo dobim, je v redu. Ampak včasih jo dobim počasneje, kot bi jo želela, to mi manjka. (E47)
- Deček pa je dobil ogromno podpore v šoli od učiteljic. (E49)
- In učiteljice sem prosila, deček rabi pohvalo. (E52)
- In tudi če bo 40 minut nemiren in 5 minut v redu, ga ,prosim, pohvalite, glej, to si pa super naredil in res dobro sodeloval, potrudi se, da bo naslednjo uro tudi tako. Dali so mu tudi možnost, da naj pove in gre za 5 minut iz razreda. (E53)
- V šoli imajo to leto novo svetovalno delavko, pri kateri se močno opazi večja strokovnost. Zna svetovat učiteljicam in je sklicala sestanek učiteljev, ki vnuka učijo, da so skupaj šli skozi, kaj bi naredili, kaj še lahko naredijo. (E54)
- V največjo pomoč mi je bila in je psihoterapevtka, h kateri je vnuk hodil. (E56)
- Psihoterapevtki sem napisala, kakšne težave imam (obljub ne drži, nekaj reče, pa to ne naredi), in mi je rekla, da nekaj moram naredit, ker drugače mi bo čez glavo zrastel. (E57)
- Zdaj ji nudimo psihološko pomoč. Je v takih letih pubertete, da je butnilo vse ven. (F19)
- Je pa stalno obiskovala psihologa na CSD-ju in je res bilo v veliko pomoč. (F23)
- Zato poskušamo najti podporo pri psihologih in vse naokrog. (F39)
- V tem primeru je bil Center zelo močno odzadaj in me dobro usmerjal. Tudi rezultati so vidni in je zelo boljše z njo. (F41)
- Jaz tudi poiščem pomoč, ker se zavedam, da do določene faze lahko pomagam, potem pa več ne. (F46)
- Ker nisem strokovnjak, čeprav sem dala skozi razne tečaje in se ves čas izobražujem. Je pa ena meja, ko rečeš, od zdaj naprej jaz več ne morem. (F47)
- Smo tudi v fazi, ko obiskujemo psihologa. (F48)
- Smo probali tudi s pedopsihiatrom, ampak se ni izšla situacija, ker se z deklico nista ujele. (F49)

- Obrnila sem se na center in na krizni center. (F50)
- Včasih je kakšna situacija takšna, da bi si želela kakšnega psihologa za nas. Je zelo težko, ko prideš na kako situacijo, ki je zelo težka, in ne veš, kako naprej. (F54)
- Na CSD-ju imajo psihologe in socialne delavce, ki pomagajo otrokom. (F56)
- Sodelujem tudi z Rejniškim društvom Slovenije. Ti včasih ponujajo tabore s pedopsihiatri. (F57)
- Jaz recimo tudi puncu plačujem psihologa. (F58)
- Ko je bila manjša, je hodila v ambulantno Center mentalnega zdravja. (F59)
- Je pa zelo delikatno, ker preveč tudi ni dobro. Dobi občutek siljenja in v enem času, recimo, pri puncu sem dobila kontra učinek. Na mesto, da bi bilo njej v pomoč, smo morali narediti nekaj korakov nazaj in ne it nikamor. Ker je začela zavračat vse. (F60)

Rejniki in izobraževanja:

- Drugače pa mi imamo skupine v naši regiji z vsemi rejniki enkrat mesečno. (A26)
- Tam si malo povemo, delimo izkušnje, tudi socialna delavka kaj reče. (A27)
- V bistvu dobimo veliko teoretičnega znanja, ampak v praksi je drugače. In ko kaj konkretnega tam vprašamo, oni povejo, ampak to je spet teoretično. Lahko si malo pomagamo, ampak za kaj hujšega pa ne vem. (A28)
- Izobraževanja so zelo dobrodošla, ampak trenutno jih ni. (B48)
- Zelo fajn je slišati druge rejnike, si podelit izkušnje. Takrat vidiš, da nisi sam v tem in imajo tudi drugi težave. Je ena taka moralna podpora. Medsebojno si izmenjavaš mnenje, ti nekomu pomagaš, drugi tebi. (B49)
- Včasih se tudi z drugimi rejniki pogovarjam. (C49)
- Imeli smo tudi 2 leti nazaj s strani rejniškega društva, da smo imeli srečanja na 14 dni v Ljubljani, kjer smo obravnavali različne teme. Bilo nas je enih 20 rejnikov. Tisto je bilo res super, bi si želela še kaj takega. Take stvari so zelo dragocene. (C57)
- Izobraževanja na CSD so kar zanimiva, ampak bolj mi je pomembno, da slišim še druge rejnike in vidim, da nisem edina, ki imam takšne stiske. (C58)
- Bi želela več izobraževanj. (C59)
- Sem pa zdaj zavezana kot rejnica, da se moram udeležiti predavanj. Nad temi seminarji pa nisem bila ravno zadovoljna. (D23)
- Taki seminarji so potem dolgočasni. (D24)

- Jaz sem imela tudi zelo veliko predavanj na ZPM-ju. Tam smo imeli tudi enkrat na mesec rejniki v prostorih ZPM-ja sestanke. Bile so manjše skupine, je bilo bolj pristno in lahko smo si izmenjali izkušnje. To se mi zdi veliko več. (D25)
- Z drugimi rejniki jaz ne sodelujem. Pa tudi informacije, ki meni manjkajo, ker jih nočem spraševati, ne vem namreč, s kakimi težavami se drugi srečujejo. (E45)
- Izobraževanja mi pomagajo zelo, so dobrodošla, včasih se mi zdi, da jih je premalo. (F52)
- Tam se tudi dobiš z drugimi rejniki, s katerimi si izmenjamo kakšne izkušnje, kako reševati težave in kakšne informacije dobiš. To je vedno zelo zaželeno. (F53)

Socialni delavci

- Mi imamo center, to socialno delavko. (A22)
- Tako da v bistvu pokličem socialno delavko. Trenuten socialni delavec se je res angažiral. (A24)
- Do zdaj je v redu. Pomagal nam je, da je poiskal novo klinično psihologinjo, ker s prejšnjo nismo bili zadovoljni. (A25)
- Pa še to, ko vedno govorijo, mi smo sodelavci. Kakšni sodelavci, mi smo delavci. Saj pravzaprav nam oni v praksi ne morejo pokazati. (A29)
- Na centrih še socialna delavka vodi skupino. (B50)
- Lansko leto so nam tudi obljubili, da bo supervizija za rejnike, pa ni nič iz tega potem ratal. Te stvari so zelo v oporo. (B51)
- Kaj druga pa kot supervizijo in skupinska srečanja si težko predstavljam, da bi lahko socialni delavec nudil. (B52)
- Pa to, da smo slišani o svojih težavah, a socialna delavka zazna, kaj je problem. (B53)
- Jaz sem na začetku pričakovala, da bodo socialni delavci bolj na razpolago. (C44)
- Vem, da sem sama pričakovala, da bo na centrih vzpostavljen kakšen tim, ki bo bolj podporen v smislu, vpišite jih k pedopsihiatrom, kam drugam, neko podporo. (C51)
- Moralo bi se tudi z družinami delati, saj se mi zdi, da se z njimi ne dela kaj dosti. (C52)
- Nihče me pa ni vprašal, kako so deklice doma, tam so jokale: Zakaj mama ni prišla? A je z njo kaj narobe? Ji je kdo kaj naredil? Nihče ne vidi, kako je otrok vznemirjen. (C56)

- Moje izkušnje so bile take, da me nihče ni resno jemal, pisali so zapisnike in rekli, češ, kaj želite, saj je otrok na obisku. Sem rekla: Kateri obisk pa traja 10 mesecev? (D7)
- Tudi na Centru za socialno delo sem bila močno povezana z eno strokovno delavko, ki mi je dala tudi telefonsko številko, na katero je 24 ur dosegljiva. (E44)
- Mi je pa na zadnjem sestanku na CSD rekla strokovna delavka, da karkoli rabim, ne samo glede sebe, ampak tudi otroka, me kar pokličite. Tega pa nisem vedela. Sem mislila, da tja pokličem samo zase, ne pa tudi glede vnuka. (E48)
- Pohvaliti moram naš center, ker je zelo angažiran in mi je v veliko pomoč. Obrnem se na delavke, ki delajo na področju rejništva, in ostalim socialnim delavkam, ki sledijo otroku. (F51)

Pozitivne prakse rejnikov, ki so jim pomagale v primeru stiske otroka/stiska otroka/duševne težave:

Podpora s strani strokovnih delavcev:

- Edino, kar je bilo, da sem eno izmed deklet v Polje (psihatrijo) peljal. Samo to ni bila dobra praksa. Želela je storiti samomor, takrat sem jo peljal k pedopsihiatrinji, me je takoj vzela. (A30)
- Pa mi je rekla, naj jo takoj peljem, ker si ne smem prevzeti odgovornosti, da si pa ona nekaj naredi. No, to se mi zdi v redu. Ker meni ni bilo do tega in mi je bilo grozno. To se mi zdi, da me ni nihče nič obtoževal, ampak so me podprli. (A31)
- S terapijo sem bila zelo zadovoljna. (B58)
- Ker tudi ena izmed deklic je imela kdaj neprimerno obnašanje do moških in mi je zelo pomagalo, ko mi je en terapevt rekel, kaj točno naj rečem v takšni situaciji. (C60)
- Na primer, pri kraji sva se z deklico opravičili, mi je pa svetovalna delavka predlagala, da kupiva čokoladni jajček in ga neseva nazaj. To sva tudi storili. (D27)
- Svetovala mi je, da napišem, kaj vse ne dovolim in posledice oziroma kazni, če tega ne bo upošteval. Mora pa kazen temeljiti na nečem, kar je dečku drago, in da se tega moram držati »kot pijanec plot«. In da mu to pokažem, še preden kaj »ušpiči«. Prvo, kaj sem opazila, je bilo to, da od takrat iz šole ne dobivam obvestil o neprimernem obnašanju. (E58)

Lastne pretekle izkušnje:

- Recimo panični napadi. Deklica je doživljala panične napade na začetku, ko je prišla k nam. Nihče ji namreč ni razložil, kaj pri nas dela. Na vsak način je htela it domov, videt hišo, predvsem zvečer. Ni bilo fajn. Pač jaz sem doživela panični napad. Vem, kako zgleda, kao predihavat, kaj naredit, da gre mimo. Ta moja izkušnja mi je zelo pomagala, da sem lahko pomagala njej. (F61)

Lastnosti otrok ki jih prepoznajo rejniki

- Kar hitro se prilagodijo. (A37)
- Se mi pa zdi, da se kar hitro navadijo. S tem, da so vsi prišli malo starejši. Pa so se vseeno hitro navadili oziroma prilagodili. (A39)
- Izredno so trpežni, izredno so vztrajni – se kaže na vseh področjih, prilagodljivi. (B62)
- Njihova notranja moč je res močna. (B64)
- So bolj samostojni. (C64)
- Mogoče preveč resna za svoja leta. (C65)
- Ena izmed deklic je tudi zelo sočutna, opazi, glej, ta je s posebnimi potrebami. (C66)
- Se mi zdi, da so otroci kar malo bolj vzdržljivi. Pa iznajdljivi. (C67)
- Eden ima bujno domišljijo, njegova domišljija nima meja. (A33)
- Zelo rad bi pomagal, zelo kreativen. (A34)
- Ena izmed punc zelo lepo riše, ima smisel za modo, tudi kreativna, tudi na računalniku. (A35)
- Posvojena hčerka pa je sonček. (A36)
- Ena izmed deklet ima dober smisel za humor. (A38)
- Ampak zdaj v prvem razredu je krasen, bere, piše, je odspredaj pred sošolci. (B26)
- Da je šel iz posebnega programa na navadno šolo, je zelo spodbudno. Mi smo mu pomagali, ampak sam se je moral potruditi. (B63)
- Definitivno komunikacija, izredno veliko besed uporablja. (D29)
- Ima dober spomin in zna zelo dobro odgovarjati. (D30)
- Močno ti zna tudi kaj očitati ali pa opozoriti, da si kaj narobe naredil. (D31)
- Dost je razigrana, vesel otrok. (D32)
- Zelo razgledan, veliko ve o svetovnih dogodkih. (E63)

- Dober je v angleščini, športu, tudi dobre ročne spretnosti. (E64)
- Punca je močna v športu in jezikih. Hodi na navijaška tekmovanja. (F65)
- Zelo rad riše, res dela take risbe, da ni za verjet. (F66)
- Je zelo inteligenčen, iznajdljiv. (F67)